

VIII. Aspecte legate de societatea pecicană

Cuprins

Aspecte legate de societatea pecicană	456
Pecica Română în secolele XVIII-XIX	485
Obiceiuri. Nunți românești	485
Botezul românesc	488
Înmormântarea	488
40 de martiri	489
Sărbători muiește	490
Ziua Sfântului Gheorghe	490
Sânziene	490
Dodola	490
Superstiții. Descânțece	490
Scrântitul piciorului	491
Durerile de ochi	492
Junghiul	492
Luarea urmei	493
Plante medicinale	493
Marți seara	493
Superstiții	494
Situția materială	495
Pecica Maghiară în secolele XVIII-XIX	496
Nunta	496
Superstiții	501
Descânțece	502
Sarcina, nașterea, botezul	503
Înmormântările	503
Ghicitoare	504
Jocuri de copii	504
După 1920	511
După 1944	514
Petiția iobagilor pecicani la comisarul guvernamental Cesaro-crăiesc	515
Asociații și cercuri în Pecica începutului de secol XX	518
Geambașii pecicani și atmosfera târgului	522
Stare civilă, știința de carte, sănătate în 1930	524
Întoarcerea morților vii	524
Bibliografie:	527

VIII. Aspecte legate de societatea pecicană¹

Pastișându-l pe un erudit profesor al universității clujene „Babeș-Bolyai”, putem spune că atunci când definim societatea (în cazul nostru – pecicană, a ultimelor secole), ne definim pe noi înșine, realizând astfel sinteze secunde în care realitatea este impregnată de atitudinile noastre față de ea.

Herder spunea că omenirea este formată din popoare, fiecare cu caracterul său bine conturat, cu spiritul său propriu, manifestat în limbă și cultură, cu destinul său. Particularizând, coborând pe un palier inferior, observăm că afirmația se mulează pe comunitatea pecicană, un mozaic de culturi și obiceiuri, de naționalități omogenizate pe parcursul istoriei într-o microsocietate originală, un amalgam cu specific distinct. Unitatea în diversitate nu a fost, nu este aici un concept lipsit de conținut.

Ce este Pecica? Un puzzle complex de scene cotidiene, cimentate în cutume; de prejudecăți, conflicte, iubiri, solidaritate, eroism, drame, amicitie, egoism, angajament, tradiție, perseverență – o mulțime de contradicții, picături de viață care, laolaltă, conturează dimensiunea cu limite greu de trasat a acestei comunități.

Dimensiunea vieții sociale a unei comunități nu se cramponează de bariere administrative, nici de principii teritoriale. Este o consecință a interferențelor și – în același timp – cărămidă în temelia cutumelor comunităților din jur. Națiunile sunt influențate unele de altele, iar această rețetă se transpune pe toate straturile societății. De aceea, când discutăm de Pecica arădeană, discutăm de Pecica românească, balcanică, europeană.

Dr. Somogyi Gyula scria în 1912, că „populația Aradului nu este o masă de oameni care să fi trăit sau venit aici din vremurile cele mai vechi, formând o populație omogenă, cu limbă, religie, instituții și obiceiuri identice. Pământul acesta e locuit de o populație eterogenă, care s-a schimbat aproape din generație în generație”. Factorii istorici au remodelat configurația demografică a comitatului Arad, și odată cu ea, firește, a localităților pe care le înglobează, și a acelor care, din considerente de împărțire teritorială, sunt în preajma sa dar aparțin de alte unități administrative.

Suita de schimbări permanente, incertitudini și frământări, a contribuit decisiv la diversificarea caracterului acestei zone.

Sălașele mărunte și răsfricate care mai târziu se vor grupa în aria Pecicăi și vor forma orașul de astăzi, au trăit perioade agitate. Epoca pietrei, cuprului, bronzului au lăsat urme adânci, la fel ca deseale bejaniile ale migratorilor germanici: vandali, goți, gepizi. Fiecare și-a lăsat amprenta, într-un fel, în cultura locului, a influențat localnicii. La Bodroglu Vechi, între Arad și Pecica, s-au găsit ruinele unui turn de veghe în stil gotic.

Din perioada romană, bunăoară, sunt vizibile și astăzi urme de fortificații, șanțuri de apărare, drumuri de acces, fragmente de olărit, monede. Nimeni nu a trecut neobservat, fără să lase ceva în urma sa. Pecica poartă încă semne ale vieții din acea perioadă.

Enumerând orașele Daciei, geograful grec Claudius Ptolemeus, în lucrarea

¹ Autor: Andrei Ando

sa *Geographia*, menționează în extremul vest al Daciei localitatea Ziridava. Este îndeobște cunoscut faptul că, deși Ptolemeu trăiește în secolul II d. Hr., el rezumă știri geografice mai vechi, începând cu Agrippa (contemporanul lui Augustus), până la cartografi anonimi de pe timpul lui Marcus Aurelius.

Din analiza datelor furnizate de *Geographia* lui Ptolemeu reiese că el a folosit la redactarea lucrării sale îndeosebi hărțile lui Marinus din Tyr. O analiză aprofundată a datelor furnizate de Ptolemeu, singurul izvor de geografie antică mai amănunțit pentru teritoriile de la nordul Dunării, ajuns până la noi, a fost făcută de Vasile Pârvan, în *Getica*. Tratând în parte fiecare localitate, în ce privește Ziridava, Pârvan arată că Ptolemeu așează acest oraș în extremul vest al Daciei, către Tisa mijlocie și ipotetic îl identifică cu Cenadul de azi, localitate situată pe malul stâng al Mureșului.

Ziridava este menționată numai de Ptolemeu – și lipsește din itinerariile romane ulterioare. V. Pârvan propunea identificarea Ziridavei cu Cenadul de azi (în zona Sînnicolaul Mare) pe baza descoperirilor de materiale arheologice romane făcute aici. Pe baza acestora se presupune că la Cenadul Mare, pe malul stâng al Mureșului, exista în epoca romană o așezare cu caracter militar, care supraveghea probabil transporturile pe Mureș. Însă materialele arheologice nu sunt suficiente pentru a justifica existența, aici, a unei așezări dacice din secolul I, cu calificativul de oraș.

În schimb, tot pe Mureș, dar pe malul drept al râului, nu departe de Cenad,

Vas tip strecurătoare, din sec. IV-V d. Hr., descoperit la Pecica

în hotarul comunei Pecica, se cunoaște o întinsă stațiune dacică. Săpăturile au demonstrat că ea a depășit cadrul unei mici așezări rurale și ar putea fi identificată cu Ziridava lui Ptolemeu.

Pentru lămurirea acestei dileme, dar și a prezenței dacilor în vestul României de azi, în 1960 a luat ființă șantierul arheologic Pecica. Atunci se știa deja de materialele dacice provenite din săpăturile lui László Dömötör, făcute în anii 1898–1900, 1901 și 1902 la „Șanțul Mare”, respectiv de Márton Roska, în 1910–1911, 1923-1924,

și Dorin Popescu în 1943.

„Șanțul Mare” este o movilă situată pe malul drept al Mureșului în hotarul comunei Pecica, la șapte kilometri de oraș, lângă hotarul comunei Semlac. Are formă ovală, măsurând în lungime 120 m, iar în lățime 60–70 m. A fost separată de Mureș printr-un șanț enorm, ce o înconjoară pe toate laturile, în afară de cea de est-sud-est, unde printr-o pantă abruptă este despărțită de terasa pe care curge astăzi Mureșul. Movila are o fortificație puternică – șanțul respectiv, dar nu se știe dacă e vorba despre o fortificare naturală, adică, movila să fi fost separată de restul terasei printr-un braț al Mureșului, sau dacă este o fortificație artificială, făcută de oameni în scopul apărării așezării de pe movilă.

Cele trei campanii de săpături de la Pecica (1960, 1961, 1962) au avut scopul de a lămuri locuirea dacică a „Șanțului Mare”. Au dovedit existența, pe platoul fortificat, a unei mari așezări dacice cu două nivele de locuire, a cărei limită cronologică încă

nu se poate preciza. În ultimul nivel au fost descoperiți doi denari de argint romani republicani, emiși unul în 46–45 î. d. Hr. și al doilea în anul 43 î. d. Hr. Ceramica descoperită în acest nivel este lucrată cu mâna sau la roată, predominând ceramica fină cenușie lucrată la roată, care se datează în secolul I î. d. Hr. - I d. Hr. Monedele republicane ne indică doar o perioadă de existență a așezării și anume a doua jumătate a secolului I î. d. Hr. Absența ceramicii romane de import duce cu gândul la faptul că așezarea nu a rezistat mult în era noastră. Aceluiași nivel îi aparține și un vas mare roșu, lucrat la roată, cu buze în trepte, foarte asemănător cu cel de la Grădiștea Muncelului, ceea ce duce spre începutul secolului II. Și tot pentru această perioadă pledează un denar de argint al lui Traian.

Pe ultimul nivel dacic de locuire, în interiorul fortificațiilor, au fost descoperite mai multe clădiri de formă patrulateră, una dintre ele cu absidă și un mic sanctuar rotund. Sanctuarul este alcătuit dintr-o vatră de foc centrală, probabil pentru jertfe, cu diametrul de șapte metri. Succesiunea stâlpilor (șase stâlpi rotunzi urmați de un stâlp mai mare patrulater, poate indica un sanctuar-calendar). Pereteii construcțiilor dacice au fost realizați din pari de lemn îngrădiți cu nuiele, apoi lipiți cu lut. Au fost acoperiți cu stuf. Podeaua era din lut galben bine bătut.

S-au descoperit creuzete pentru turnat metal lichid, tipare de lut ars, o nicovală de fier, dălți mici de bronz, multe obiecte mărunte ca fibule, aplici, catarama, oglinzi, nasturi etc. Pe baza obiectelor amintite se poate presupune că e vorba despre o clădire care a aparținut unui meșter ce se ocupa cu confecționarea podoabelor.

Așezarea dacică nu s-a limitat numai la platoul înconjurat de șanț, ci s-a întins mult mai mult pe câmpia din apropiere. Platoul reprezenta probabil doar punctul fortificat al așezării. Locuințele din afara fortificației sunt adâncite în pământ, cu inventar sărăcăcios, contrastând cu bogăția celor din interiorul fortificației, ceea ce dovedește diferențierea socială.

Gropile pentru cereale descoperite în timpul săpăturilor dovedesc că ocupația principală a locuitorilor, în epoca dacică, era agricultura și creșterea vitelor.

Iată, deci, că apropierea orașului Pecica era o mare așezare dacică. E posibil să fi fost chiar un centru întărit tribal sau poate al unei uniuni tribale, un centru economic. Unii istorici o identifică cu Ziridava lui Ptolemeu, care corespunde ca longitudine și latitudine cu așezarea de la Pecica. Singurul izvor care o menționează este *Geographia* lui Ptolemeu care se inspiră, pentru Dacia, dintr-un izvor din secolul I d. Hr., dată la care Ziridava mai era încă în picioare.

Se pare că așezarea dacică a sucombat odată cu cucerirea Daciei de către romani. Se dă ca și certă distrugerea așezării printr-un violent incendiu ale cărui urme sunt vizibile la tot pasul. După secolul II d. Hr. nu a mai fost folosită, dar în epoca feudală promontoriul a fost întrebuintat ca cimitir, în secolul XI–XII.

Creștinismul pe teritoriul arădean, la fel ca pe întregul spațiu românesc, s-a răspândit într-o formă simplă, populară, la început fără așezăminte religioase deosebite și fără o ierarhie bisericească. Elementul creștin s-a alimentat cu influențele cultural religioase din sudul româno-bizantin.

În județul Arad, elemente cu grad de probabilitate creștină au fost descoperite la Lipova, Pecica, Zăbrani, Felnac, Vladimirescu, Vârșand, Crișineu-Criș.

Cea mai semnificativă piesă ce poate fi atribuită creștinismului din această perioadă, este o cataramă de tip Sucidava, descoperită la Pecica în urma săpăturilor efectuate de László Dömötör, în anii 1899-1901. Catarama, aflată în fondul vechi al Muzeului Județean Arad, provine se pare de la un mormânt surprins de arheologul arădean în timpul campaniilor efectuate pe „Șanțul Mare” și în apropiere. Tot de acolo au fost prelevate două fragmente de fibulă din bronz și o fibulă întreagă digitată. Este posibil și ca o cataramă ovală din bronz, aflată o vreme la Muzeul Național din Budapesta, să aparțină aceleași descoperiri. Atribuirea etnică este discutată pe larg de Dezső Csallány în *Archäologische Denkmäler der Gepiden...* fiind specificată apartenența sa prezenței gepidice în zonă. Catarama este din bronz, în stare fragmentară. Capul este rupt și acul lipsește. Ea are următoarele dimensiuni: L = 4,8 cm, l = 2,5 cm și grosimea de 0,25 cm. Capul era probabil dreptunghiular. Între cap și corp se află o porțiune cu gătuire alveolată. Corpul are două părți: o parte alveolată, marcată de două nervuri care depășesc lungimea corpului și o parte care este dreptunghiulară și se termină rotund și cu un buton. Pe partea alveolată și pe începutul părții dreptunghiulare este un traforaj în formă de cruce. Pe partea rotunjită un traforaj în formă de lunulă. Analogii pentru ea găsim la Piatra Frecăței, la Szentés – Nagyhegy în Ungaria și la Slokosnica în Bulgaria.

Deși este o piesă izolată în această parte, catarama de la Pecica, istoricii consideră că are o importanță deosebită pentru prezentarea pieselor creștine din spațiul larg al romanității nord-dunărene între secolele VI-VII, în perioada când creștinismul începe să ia amploare.

Despre o coagulare concretă a comunității pecicane putem vorbi începând cu creștinizarea. Se presupune că actuala Pecică (în forma sa de atunci) a trăit același proces de creștinizare impus de Ștefan al Ungariei, numit Sfântul. Apostolul său, Ghervasie, a traversat aceste plaiuri cu zece (alții spun cu 12) misionari, pentru a le arăta localnicilor care este „Calea, Adevărul și Viața”. Ghervasie a fost ulterior, în anul 1036, numit de papă la Buda (Ungaria), unde a primit numele de Gellért (Gerard) și a avut un rol deosebit în creștinarea localnicilor.

În perioada feudalismului timpuriu, producția agrară era limitată, urmărind, în general, autoaprovizionarea. Schimbul era practicat mai cu seamă cu ocazia târgurilor, formate la răscruci sau pe lângă râuri mai mari. Erau organizate pe anotimpuri, de regulă primăvara și toamna. Un comerț mai dezvoltat și mai organizat s-a practicat doar cu anumite mărfuri rare, dar necesare – de pildă, în secolele X-XIII, cu sarea, provenită din ocelele transilvănene Turda, Ocna Dejului, Cojocna, Uioara, Ocna Sibiului, Praid și Ocna Șugatag.

Cronicile contemporane, iar începând cu sfârșitul secolului al XI-lea și documentele, ne arată un comerț larg cu sare în partea de vest a țării. Pentru asigurarea acestui comerț era nevoie de asigurarea transportului.

Nicolae Iorga arată că, în jurul anului 890, pe Mureș se transporta sare către Balcani. Aceleași concluzii trage și Aurel Decei, considerând că sarea provenită din Transilvania prin Mureș și Tisa ajungea la Dunăre la portul Slankamen (Piatra Sării), care era la punctul unde Tisa se varsă în Dunăre și unde de altfel nu există sare naturală.

Existența drumului sării – fie pe Mureș, fie prin Poarta Meseșului – înainte de pătrunderea ungarilor – a fost confirmată și de istoricii maghiari, susținând că sarea era cumpărată atât de țaratul bulgar cât și de statul Moraviei Mari.

Anonymus povestește că Tuhutum aflase că în Transilvania se găsește aur și sare. Așadar, se pare că înaintea pătrunderii maghiarilor în Transilvania, ocnelor de sare erau deja intens exploatare.

Datele oferite de Legenda Sfântului Gerard, cu privire la luptele regatului maghiar în 1028 duse împotriva lui Ahtum pe Valea Mureșului, afirmă și mai concret comerțul cu sarea și importanța drumului sării de pe Mureș. Din Legenda Sfântului Gerard și din alte surse narrative, în special din cronica turcească a lui Mahmud Terdzüman, reiese că Ahtum avea mari turme, cirezi de vite și dispunea și de vama sării de pe Mureș. Traficul de sare pe Mureș reclama și ridicarea unor porturi și alte amplasamente pentru ancorarea „navelor”. Legenda Sfântului Gerard vorbește despre „porturile” existente pe malul Mureșului, stăpânite de Ahtum. Traficul cu sarea pe Mureș era una dintre problemele centrale ale confruntării dintre Ahtum și regele Ștefan I.

În 1075, regele Géza I dăruiește mănăstirii Sfântului Benedict vama de sare provenită de la Turda. „Întrucât drumul sării de la Turda trecea pe Mureș, tocmai prin părțile arădene, putem constata că comerțul cu sare pe Mureș, atât de intens pe vremea țaratului bulgar, nu s-a întrerupt și s-a practicat în continuare pe aceeași rută ca și mai înainte” – este de părere și istoricul arădean Eugen Glück.

În secolele XII-XIII o serie de documente vorbesc despre intensitatea acestui comerț. Astfel, un document din 1138 amintește că locuitorii satelor Șeitin și Sâmbăteni aveau obligația de a transporta sarea din Ardeal, de la locurile de vamă de pe lângă Mureș, la diferite mănăstiri și alte foruri eclesiastice.

Vestitul cartulariu din 1177, editat de regele Béla al III-lea, către capitlul Aradului, confirmă neîndoind că lângă Arad se afla portul Esteuerd, iar mai spre est, pe malul sudic al Mureșului, era portul mănăstirii benedictine Bistra (Byzere), unde ancorau vasele cu sarea și era luată vama.

Un alt document din 1183, menționează, în mod clar, că abația de la Bistra (Byzere), precum și capitlul și prepozitul din Arad aveau drept la o treime din vama sării de la vasele care coborau pe Mureș și se duceau până la Szeged. Din acest act reiese că aceleași drepturi le avea și eclesia din Nytra (Slovacia).

Sarea transportată pe Mureș și pe Tisa a ajuns și în Croația. În acest sens un document editat în 1217, de regele Andrei al II-lea, confirmă dreptul bisericii din Zagreb să ia în fiecare an sare în valoare de 50 de mărci de la slujbașii sărari, care coborau cu plutele lor pe Mureș. „Considerând, pe baza datelor vremii, că un tyminus de sare era echivalent cu 10.000 de pietre de sare, iar valoarea unui tyminus se ridica la 8-15 mărci, la începutul secolului, cantitatea anuală de sare atribuită bisericii de la Zagreb se ridica la aproximativ 40.000-50.000 pietre. Evaluând o piatră de sare în medie la 5 kg, reiese 200.000-500.000 kg de sare pe an, deci o cantitate considerabilă. Asemenea cantități, dăruite doar unei singure biserici, confirmă existența unui intens trafic cu sarea pe Mureș” – calculează Glück.

E foarte probabil că după consolidarea puterii regale, paralel cu dezvoltarea rapidă a economiei rurale, comerțul cu sare – care de altfel n-a cunoscut întrerupere

– s-a intensificat și mai mult. Drept urmare, pe cele două maluri ale Mureșului se înființează o serie de porturi pentru vama sării la Bulci, Chelmac (Eperyes), Lipova, Cladova, Zădăreni, Bistra, Arad, Popin (lângă Pecica de azi), Șeitin, Igrîș și Cenad. Traficul în prima jumătate a secolului al XIII-lea era atât de intens, încât numărul foarte ridicat al „navelor” pretindea multe porturi pentru ancorare.

La valoarea acestui trafic și la cantitatea enormă a sării ce se transporta pe Mureș, se referă o bulă papală din 15 mai 1218. În acest document, papa Honoriu al III-lea confirmă cu mulțumiri donația reginei Iolantha de Courtenay făcută peregrinilor, care treceau prin Ungaria. Donația se ridica la suma de 8.000 de mărci de argint, provenite din sarea transilvăneană, care era transportată pe Mureș. Această sumă raportată la prețul sării ne dă cantități enorme de sare. Astfel, într-un alt document papal din 1233, în care regele Andrei al II-lea promitea legatului papal că va respecta înțelegerea cu privire la evreii și musulmanii din Ungaria și veniturile sării cuvenite mănăstirilor, se arată că: „... prețurile sării sunt acestea: pentru fiecare tyminus de sare de apă să se plătească bisericilor opt mărci, afară de casa Ospitalierilor din Ierusalim și bisericile din Calocea și Bacs, cărora le vom da zece mărci pentru fiecare tyminus în cazul când amintitele biserici din Calocea și Bacs vor trebui să transporte sarea lor la Seghedin sau mai departe; în cazul contrar vor primi opt mărci. Iar pentru bolovani de sare de apă mai mari, datorăm mănăstirii din Igrîș douăzeci și șase de mărci pentru fiecare tyminus, iar bisericile din Arad douăzeci și cinci de asemenea pentru fiecare tyminus. Iar pentru bolovani de sare terestră vom da o marcă pentru o sută de pietre de sare, în cazul că vor trebui să primească sarea lor la hotare, în afară de mănăstirea Sfântului Gothard, căreia îi vom da o marcă pentru optzeci de pietre de sare. Iar bisericile vor reține din sarea spre folosul lor următoarele cantități: mănăstirea din Igrîș trei tyminus, prepozitul din Arad cu capitlul său două mii de pietre de sare...”.

Din textul documentului reiese că prețul sării în raport cu transportul varia între 8 și 25 mărci după zece mii de bolovani de sare (tyminus). Prețuri mai mici erau stabilite la transportul pe apă și cu valori mai mari la transportul pe uscat.

Despre valoarea acestei sume este de ajuns să arătăm că o marcă poate fi echivalentă cu circa 400 de grame de argint. În 1330, Basarab oferea 7.000 de mărci lui Carol Robert, în schimbul păcii.

Asupra comerțului cu sare ne vorbesc și alte date. Un document din 20 august 1233, dat de Andrei al II-lea, înșiră dreptul anual la sare al unor mănăstiri din comitatul Arad, amintind că abația de la Bulci are dreptul la 5.000 bolovani de sare, mănăstirea de la Chelmac (Eperyes) la 4.000 de bucăți, mănăstirea de la Bistra (Byzere) la 4.000, capitlul din Arad la 2.000, Cneazmănăștur la 2.000, episcopul din Cenad la 5.000 de bolovani de sare etc.

Dacă apreciem greutatea medie a bolovanilor de sare la 5 kg, atunci abația benedictină de la Bulci și cea de la Cenad dispuneau anual gratuit de 25.000 kg, Bistra de 20.000 kg, Aradul de 10.000 kg de sare. Aceste cantități era vândute comunităților sătești, în special pentru consumul vitelor.

Dacă până în secolul al XII-lea comerțul cu sare era un drept exclusiv regal, începând din secolul al XIII-lea, paralel cu slăbirea puterii regale, tot mai multe instituții bisericești caută să participe la acest comerț. Unele mănăstiri și alte instituții

eclesiastice dispuneau de nave și, beneficiind de scutiri sau taxe vamale pe care le încasau aveau acces liber la transport de la ocne până la porturile lor. Astfel, în dania lui Andrei al II-lea, făcută în 1230 către comitele Toma, se arată că numitul comite primește aceleași drepturi ca și bisericile de la Igrîș și Bistra (Bizere), adică „... să aibă voie să facă pe an trei drumuri, dus și întors, pe Mureș, fără nici o piedică sau dimpotrivă, să fie scutite de orice vamă și să poată cumpăra cu plata sarea de lipsă de la orice ocnă...”.

Din documentele din timpul regelui Andrei al II-lea, aflăm că centrele principale pentru vămuirea sării transportate pe Mureș se aflau la Alba Iulia, Vințul de Jos, Bulci, Bistra (Bizere), Arad, Cenad, Seghedin.

Pe lângă cantitatea considerabilă de sare exportată, mari cantități erau consumate și de localnici. Din acest consum doar o parte a fost consumată pentru alimentația localnicilor, majoritatea fiind destinată vitelor, oilor în special. Fără sare nu s-ar fi putut practica decât un păstorit arhaic, când vitele și oilile erau ținute pe câmp zi și noapte în orice anotimp. Pășunile la anumite ocazii erau presărate cu pietre de sare, unde păstorii zilnic își mânau animalele.

Mureșul era o arteră importantă pentru transportul sării în secolele X-XII și făcea parte integrantă din comerțul european cu sare.

Inviaza tatarilor a avut un efect devastator: în jurul fortificației de la Pereg (este, deci, de presupus că și pe actualul teritoriu al orașului nostru), tătarii au măcelărit

Johannes de Thwroc: *Chronica Hungarorum*. Augsburg, Erhard Ratdolt, 1488.

populația, i-au capturat și înrobii pe bărbați, au devastat locuințele și terenurile.

Efectul invaziei are consecințe importante asupra evoluției ulterioare a regiunii. Zona aceasta a fost repopulată, preponderent cu români și puni (potrivit lui Márki). Au fost construite 12 fortificații noi pentru apărare și pământurile s-au reîmpărțit, ajungând la alți proprietari.

Unul din importante izvoare narative ale istoriei noastre este „Cântecul de jale„ (*Carmen Miserabile*) al lui Rogerius, care descrie năvălirea tatarilor în Transilvania în anii 1241-1242, proiectând o lumină puternică asupra realităților social-politice mai ales în zona Aradului.

Rogerius, cleric de origine italiană, îndeplinea o misiune la Oradea, încredințată lui de cardinalul Giovanni Toletano. Ulterior a ajuns să îndeplinească între 1250-1266 funcția de arhiepiscop de Spalato, azi Split (Croatia).

Manuscrisul său, azi pierdut, redactat la scurt timp după năvălirea din 1241-1242,

a fost tipărit în anul 1488, la Brno. În același an a fost imprimat și ca supliment la cronica Thuroczy. Lucrarea a suscitat discuții cu referire la proporțiile distrugerilor tătărești și consecințele lor demografice. Textul lui Rogerius, confruntat cu celelalte izvoare, oferă o imagine realistă a stărilor existente în zona arădeană în perioada respectivă. Scoate în evidență distrugerile provocate de tătari, ceea ce corespunde pe deplin strategiei lor practică anterior în Rusia, Ungaria și în alte părți ale Europei. Ei urmăreau să intimideze populația locală și astfel să reducă hotărârea lor de a se apăra.

Rogerius ne-a lăsat și amănunte veridice referitoare la situația câmpiei arădene. El subliniază desimea pădurilor pe care le-a străbătut, care ofereau adăpost refugiaților din satele accesibile tătarilor. Informațiile sale privind pierderile sunt confirmate timp de mai multe secole de materialele cartografice cunoscute de noi ca și cea parisiană (sec. XIV), harta lui Mercator (1602), precum și harta întocmită din ordinul generalului Mercy (1723).

În ultima parte a relatărilor sale, Rogerius expune peripețiile sale îndurate în bazinul Mureșului, mai ales în zona Cenad – peste Mureș de Pecica. El definește cu precizie importanța localității, de altfel fortificată, reședința unui comitat și a unei episcopii romano-catolice. De asemenea, sunt prezentate desfășurările de la orașul Perg (azi Pereg), asediat de tătari. Distrugerea localității în 1241, se confirmă documentar, reducându-se așezarea la nivelul unui sat. Săpăturile făcute în hotarul satului Peregul Mic au scos din stratul de epocă multe schelete și fragmente de arme.

Istoriografia română, și o parte din cea străină, a încercat să evalueze la justa ei valoare mărimea distrugerilor tătărești și mai ales a repercusiunilor demografice pe care le-au provocat. Într-adevăr, o seamă de documente contemporane, ca de pildă plângerea episcopului Andelea Gallus, care se jalește din cauza împușinării populației, dovedește faptul că mulți oameni și-au pierdut viața sau au fost târați în robie.

Mai mulți istorici, în special de peste hotare, au căutat să exagereze proporțiile acestor distrugeri și pierderi umane. Ei au încercat prin această teză să justifice concluzia lor neștiințifică, potrivit căreia năvălirea tătară a produs un vast vid demografic, chiar și în părțile Aradului, creându-se condiții pentru așezarea masivă a populației românești, care ar fi fost pe cale de imigrare în Transilvania.

Este interesant de subliniat faptul că așezarea civilă găsită în incinta mănăstirii Hodoș-Bodrog, de lângă Pecica, provenită din sec. al XIII-XIV-lea, nu prezintă urme ale unei distrugeri intermediare, iar documentele privind mănăstirea (1278) dovedesc că nu a trăit soarta altor așezăminte ortodoxe similare, care au dispărut odată cu evenimentele amintite.

Tătarii, după ce au trecut prin foc și sabie o parte din câmpia arădeană, deveniseră interesați în reluarea activității economice normale, ca să se poată susține și aproviziona trupele combatante care se depărtaseră spre vest. Adoptând acest punct de vedere, devine veridică explicația dată de însuși Rogerius, care vorbește la un moment dat de mulțimea producătorilor direcți, rechemați de tătari, și întorși la vetrele lor, populând zona respectivă pe o cale de mers de trei zile.

Din descrierea lui Rogerius ni se conturează, în câmpia Aradului, imaginea unei societăți sedentare, revenită aproape la normal. El subliniază mulțimea satelor, care

de fapt erau mici și numeroase. Astfel, vorbind despre populația refugiată la Pereg, el pomenește de oameni proveniți din vreo 70 de sate. Potrivit istoricului arădean Eugen Glück, acest număr este mare, dar nu foarte departe de realitate.

Potrivit calculelor făcute, referitoare la zona Aradului, putem evalua mărimea unui sat de câmpie la circa 25 gospodării (case). Această concluzie este în concordanță cu aprecierile făcute de academician Ștefan Pascu, care evaluează populația unui sat din perioada respectivă la circa 100 oameni (de fapt vreo 20 de gospodării), referindu-se la ansamblul Transilvaniei.

Glück crede, pe baza materialului lui Rogerius, că numărul satelor atestate documentar și arheologic în epoca dată, se ridică în câmpia Aradului și Podgorie la aproape 200. În aceste sate – așa cum relatează prelatul – ocupația principală era agricultura. Fiind timpul secerișului, au strâns cu toții recolta și au adunat-o în hambare, împreună cu paiele și cu fânul. Tot Rogerius pomenește de târguri, ceea ce pare să demonstreze, în realitatea locală, depășirea fazei economiei strict naturale. La fel, se face amintire de cai, oi și boi, aflate în proprietatea producătorilor direcți. Renta în produse datorată tătarilor cuprindea și arme, veșminte, precum și alte produse nealimentare, ceea ce dovedește existența unor activități meșteșugărești, relativ dezvoltate.

Informațiile economice ale clericului italian concordă cu celelalte izvoare ale vremii, mai ales cartulariul capitlului din Arad (1177), care oferea un tablou plastic similar cu realitățile social-economice existente într-un număr considerabil de sate arădene.

Reluarea activităților economice normale reclama înnoirea sistemului de organizare socială și politică. Stăpânirea tătarilor a provocat mutații serioase în structura social-economică existentă înainte de anul 1241. În primul rând, a încetat puterea nobilimii maghiare și a statului feudal alogen. Cei câțiva nobili maghiari, trecuți de partea tătarilor, se încadrau în sistemul lor de dominație, rupându-se ireconciliabil de poziția lor anterioară. În locul vechilor stăpâni ai domeniilor, tătarii impun în fiecare sat niște „regi”, care constituie noua clasă dominantă feudală. Această clasă nu putea fi însă prea numeroasă și avea nevoie de un aparat capabil să perceapă renta feudală în produse, necesară pentru subzistența tătarilor.

Din relatările lui Rogerius reiese că rolul de intermediar între masa producătorilor direcți și tătari o îndeplineau cnejii (canesii), numiți de el și „balili”. De asemenea, se subliniază că aceștia îndeplineau și funcții administrative: împart dreptatea populației supuse și se adună aproape în fiecare săptămână la sfat. Relatările acestea prezintă o mare asemănare cu elementele care au început să caracterizeze relațiile dintre cnejii români autohtoni și feudalii alojeni, și care au acaparat treptat o parte din pământurile aparținătoare obștilor.

Potrivit lui Glück, există dovezi sigure în privința faptului că marea masă a țăranilor și a meșteșugarilor era română. „Distanțându-ne categoric de tezele neștiințifice, răspândite de unii istorici de peste hotare, trebuie să subliniem faptul că cercetările arheologice efectuate în zona arădană au dovedit că, până în secolul al XIII-lea, cultura materială locală este dominată de cea de tip dridu, incontestabil de factură românească. Ea a fost constatată în peste 30 de așezări din bazinul Mureșului inferior și al Crișului Alb”. Un material de importanță deosebită îl constituie documentele

referitoare la zona Aradului. Astfel, în primul document autentic privitor la zona Aradului, lista sărarilor de la Șeitin (cca. 1108 – 1138), găsim nume ca Subu, Ivanuș, Gucur, Cenușe, Farcaș, Sima etc. care pot fi considerate, cu mare probabilitate, românești. Faimosul cartulariu al capitlului din Arad (1177) conține nume ca Iorga, Hălăliș, Ioan, Iuan, Buna, Micuș, Mica, Fichur (fecior) etc. Lista libertinilor de la Vinga (1237) este și ea în concordanță cu această realitate.

Alături de populația majoritară s-au așezat și producători direcți de alt neam, care au contribuit la configurarea social-economică a regiunii. Între aceștia sunt coloniștii germani de la Tămașda, amintiți și de Rogerius, precum și țărani care poartă nume de origine maghiară, ca Ember. Tot în regiunea Aradului s-au mai așezat sporadic pecenegii, iar în preajma năvălirii tătarilor, chiar și cumani.

Noua ordine europeană influențează puternic și această parte a lumii. Luptele sângeroase pentru proprietate și, mai târziu, schimbarea statutului social al populației sărace, au reverberații importante în Transilvania. Populația nu este foarte statornică în ceea ce privește apartenența religioasă; în perioada 1400-1500, oamenii migrează masiv spre religia protestantă; luteranii și protestanții câștigă teren rapid, lucru explicabil prin faptul că biserica tradițională, prin episcopii săi, stăpâna suprafețe mari de teren și era percepută de populația sărăcită ca și clasă exploatoare.

Reforma religioasă are ca rezultat pierderea unei părți semnificative din proprietățile bisericii, preluate – fie cumpărate, fie cucerite sau primite donație – de nobili care se coagulează într-o nouă clasă socială: aceea a proprietarilor laici, care ajung să stăpânească zeci, unii chiar sute de sate, cu tot cu terenurile și locuitorii lor. Ceea ce nu au reușit să ia de la biserica catolică acești nobili, au confiscat turcii, în timpul stăpânirii din 1552-1596.

Catolicismul a primit o grea lovitură în aceste locuri și era la un pas de sucombare. La recensământul realizat după izgonirea turcilor, s-a constatat că pe o suprafață de 179 de kilometri pătrați a mai rămas în picioare o singură biserică catolică, în zona Aradului. Una singură! O consecință importantă a acestui fapt este că slujbele religioase în lăcașele de cult noi, protestante, erau oficiate în limba vorbită de populație; protestantismul devine foarte răspândit, mai ales că are protectori importanți, din rândul moșierilor. Până în 1550, funcționează deja mai multe case de rugăciune luterane și calviniste în acest perimetru, unde oamenii erau familiarizați cu noile dogme. Revenind la consecințele protestantismului, trebuie subliniat faptul că în comitatul Aradului el contribuie decisiv la conferirea unui rol dominant populației maghiare, deși aceasta era minoritară.

Regiunea Aradului este un amalgam de națiuni, deja în acea vreme. Apar slovacii (prin 1400), bulgarii, sârbii (în 1439 regele Albert donează Șiria lui Gheorghe Brancovici, și aceasta devine baza masivei imigrări a sârbilor). Și, evident, un rol important îl au românii, grupați în comunități puternice. Germanii nu au avut o prezență nici importantă, nici semnificativă în acea perioadă, spun cronicarii.

În evul mediu populația Aradului nu s-a putut dezvolta; cotropirea otomană, luptele pentru putere și pământ, conflictele confesionale au fost o piatră de moară pentru societate. Există puține referiri în documente despre rolul Pecicăi în aceste confruntări, însă este cert că oamenii de aici au fost la fel de implicați ca toți ceilalți în evoluția uneori sângeroasă, alteori austeră a istoriei. Nici nu se putea altfel, dacă

avem în vedere că orașul nostru a fost o monedă de schimb între diferiți nobili și a trecut, într-o perioadă foarte scurtă de timp, dintr-o mână în alta. Ce înseamnă asta? Că nu exista stabilitate, nu exista siguranță, fiecare stăpân impunea reguli proprii și căuta să câștige cât mai mult de pe feuda lui.

Petru Ugliš, în monografia sa, trece în revistă stăpânitorii localității, în timpul feudalismului:

– la 12 august 1421, regele Ungariei, Sigismund, a dăruit satele Pecica și Compa caputalului romano-catolic de Cenad, episcopului Marczali Dozsa, ca despăgubire pentru pierderile suferite în războaiele cu turcii,

– în anul 1517, Pecica este amintită ca vamă,

– între 1557-1559, este stăpânită de Olcearovici Dimitrie,

– în 1559, căpitanul din Giulia a pus stăpânire pe Pecica, afirmând că este localitate fără stăpân,

– în anul 1560, Paulinus Petrus, episcop de Cenad, obține de la turci dreptul de proprietate asupra Pecicai. Legat de această «tranzacție», trebuie subliniat că izvoarele istorice evidențiază că la Pecica, la data respectivă, nu exista nici un credincios romano-catolic.

– în anul 1564, cronicile arată că episcopul Grigorie Bornemisa nu a găsit în sat case noi, pe care să le fi putut impozita. Cele câteva familii din Heves (Ungaria) se întorseseră acasă, acolo de unde strămoșii lor au fost aduși, cu 200 de ani în urmă, să colonizeze Pecica,

– în 1590, episcopul Szegedi Paulus a trecut satul Peck printre proprietățile sale, cu acordul turcilor,

– în perioada 1643-1655, satul era supus lui Dobozi Ferencz și Szel Mihaly. Darea plătită de populație era de un florin de persoană, și, plocon, o plapumă sau un covor,

– în 2 septembrie 1654, episcopul Szegedului, Kolozsvari Bertalan, anunță printr-o circulară locuitorii din Pecica că cei restanți cu dările trebuie să le ducă la el,

– în ianuarie 1660, episcopul Macripodari Iacintus obține „Scripta Protectionalis” pe seama comunei Pecica. Regele Leopold al Ungariei donează însă această moșie lui Fodor Ioan și Pop Vasile. Din cauza turcilor, donația nu a putut fi înregistrată la fața locului, pentru că Ioan Balint, din Iara de pe Mureș, a contestat-o.

Ultimul stăpân al Pecicai a fost ducele de Modena, Rinaldo. Acesta a primit Pecica la pachet, în 1726, de la verișorul său, împăratul Carol al VI-lea al Vienei. Moșia primită cuprindea și alte 124 de sate și puste, 5 târguri, un oraș – în total aproape 300 de mii de hectare. Printre pusele primite erau și Basaraga și Sionda, închiriate unor familii de armeni (Izecuț, Zachariaș), care trăiau din exportul vitelor la Viena.

Petru Ugliš remarcă faptul că în perioada lui Rinaldo de Modena se mută la Pecica un număr de familii de italieni (Ponta). Unul dintre descendenții lor, zis Tălianul, era renumit cântăreț de strană la biserica din Pecica, la sfârșitul secolului XIX.

Deși cunoștințele de anatomie, fiziologie, psihologie ale vremii erau reduse, oamenii din epoca feudalismului și, chiar a celui timpuriu, nu au rămas pasivi în fața suferințelor celorlalți. S-a dezvoltat o medicină populară remarcabilă, bazată pe însumarea experiențelor cotidiene.

Un pasaj din legenda cea mare a sfântului Gerard, varianta prelucrată de Arnoldus

Wion și publicată la Veneția în anul 1597, vorbește de perioada dintre anii 1030-1046, răstimp în care episcopul Gerard, originar din Veneția, păstora dieceza de rit latin a Mureșanei (azi Cenad). Potrivit acestui important izvor istoric, episcopul manifesta o sollicitudine deosebită față de bolnavi și chiar posedea o farmacie proprie, constând, în special, din ierburi medicinale. În nomenclatorul acesteia intrau plante care creșteau în perimetrul sau în apropierea diecezei – adică foarte aproape de Pecica – și pe care le putea cunoaște doar din experiența populației băștinașe care rămăsese pe loc chiar și după prăbușirea voievodatului lui Ahtum (1028). Izvorul amintit pomenește despre aplicarea la bolnavi a unui regim alimentar.

În secolele următoare medicina populară nu a dispărut, ci chiar și-a sporit importanța. În secolul al XVII-lea, în perioada stăpânirii otomane, la Radna (azi Lipova II), călugărul franciscan Ioan Plumbo prepara medicamente din resurse locale și le recomanda bolnavilor. Ele au fost apreciate pozitiv atât de populația locală, cât și de turci.

Începând din secolele al XII-XIV-lea se constată și în zona Aradului apariția unei intelectualități trecută prin școli înalte, inclusiv cele cu profil medical. Nu este întâmplător că unul din primii medici semnalati documentar pe teritoriul României apare la Lipova. În vremea respectivă orașul de pe Mureș cunoscuse un avânt economic serios, bazat în primul rând pe comerțul de sare. Acest centru urban avea o viață spirituală proprie, oglindită prin ridicarea și apoi lărgirea impunătoarei catedrale ortodoxe în piața centrală a orașului. Într-un act de hotărnicire, databil din 11 august 1367, se nominalizează medicul Petru din Lipova, posesor al unei vii pe dealul Minișului. Documentul nu oferă amănunte despre studiile și activitatea lui, dar este incontestabil că trebuie să fi avut o situație respectabilă și din punct de vedere material.

Alături de medici funcționau chirurghi și bărbieri care se ocupau, de regulă, cu tămăduirea rănilor sau practicau mici operații de suprafață. Această tagmă era foarte necesară în cursul conflictelor armate. În anul 1607, un astfel de bărbier locuia la Lipova în casă proprie, ceea ce arată că avea oarecare stare.

Instituționalizarea asistenței medicale a fost reclamată și de marile epidemii de ciumă ce au bătut în 1348, 1368-74, 1380-82, 1441, 1456, etc. Unele dintre aceste epidemii au făcut să se depopuleze, în jurul Aradului, sate întregi, pentru perioade de timp de câțiva ani. În special epidemiile de ciumă din sec. XIV au fost zdrobitoare, pentru că populația nu ajungea bine să își revină din una, și recidiva. Erau frecvente și îmbolnăvirile de variolă, malarie, care decimau populația.

Primele instituții de asistență a bolnavilor nu aveau un program bine definit. Limitele dintre spital, azil și han pentru călători nu erau precizate. Ele funcționau mai ales pe lângă mănăstiri. Una dintre aceste „bolnițe” a funcționat pe lângă mănăstirea Hodoș-Bodrog, cel târziu în jurul anului 1400. Potrivit celor mai vechi fresce existente la catedrala ortodoxă din Lipova, reprezentând pe sfinții Pahomie și Theodosie, întemeietorii monahismului, se poate presupune că acest lăcaș de cult, în primele secole ale existenței lui, era legat de o mănăstire și chiar de o bolniță.

Pe lângă spitalul din Lipova, în părțile noastre mai funcționa și una la Cenad – frecventata, probabil, din cauza apropierii sale geografice, și de populația pecicană, iar cea de a treia oferea tămăduire celor proveniți din valea Crișului Alb. În anul

1406, la Lipova, un om de cultură, cu numele Petru, copiase un recetar amplu. Acesta conținea recomandări referitoare la o sumedenie de maladii la nivelul cunoștințelor contemporane, recomandări din care ne putem forma o imagine despre cum se tratau oamenii vremii.

În cazul „durerilor de ochi” se recomandă o soluție făcută din petalele trandafirului. În cazul infecțiilor bucale se recomandă o soluție compusă din alaun, coajă de pâine, etc., cu care bolnavul urma să facă spălături periodice. În cazul reumatismului se recomandau băi, iar apa urma să fie pregătită prin adăugarea unei soluții. Găsim rețete împotriva vărsatului și intoxicației stomacale. Dar rețetarul de la Lipova nu a fost un unicat în părțile noastre. Recomandări la nivel similar se găsesc în manuscrisul cunoscut sub numele de Sbornicul de la Hodoș (Hodoș-Bodrog), provenit din perioada 1391-1409, și care se găsește actualmente în posesia Muzeului Național din Praga. Dintre recomandările inserate în acest manuscris, interesante sunt și sugestiile stomatologice. Se recomandă mestecarea firezarului de stejar care curăță dinții și care vindecă gura bolnavă. Un alt sbornic provenit din secolul al XIV-lea, deținut de mănăstirea Hodoș-Bodrog, dă indicații în cazul mușcăturii de șarpe.

Așadar, în anul 1726, împăratul Carol al VI-lea dăruia lui Rinaldo, duce de Modena, pentru servicii credincioase, un vast domeniu centrat în jurul localităților Zărand și Ineu. Deși în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea domeniul respectiv reîntră în posesiunea Cămarii aulice, el își păstrează până târziu spre sfârșitul secolului denumirea de „domeniu modenez,,.

Acest domeniu, care îngloba și Pecica, împreună cu domeniul cameral arădean, formează obiectul unei descrieri, pe care o găsim într-un document păstrat în arhivele Vienei și provenit de la consilierul Curții imperiale, J. M. von Fassbender. Documentul nu este datat, dar după unele referințe din conținut, precum și din datele biografice ale lui Fassbender, se poate deduce că datează din ultimul deceniu al secolului XVIII, când respectivul deținea conducerea Comisariatului general de război și se ocupa și de problemele economice sub aspectul contribuției diferitelor provincii la satisfacerea nevoilor armate imperiale.

Fassbender își începe descrierea astfel: „moșiile camerale modeneze – arădene se numără cu drept cuvânt printre cele mai frumoase, mai rodnice și mai sănătoase ținuturi din lume și există imperii colosal de mari, care nu s-ar putea mândri cu această fericită așezare geografică și cu această extraordinară bogăție a naturii, întrunită aici pe o întindere de aproximativ 60 mii pătrate,,.

Hotarele domeniului sunt indicate în felul următor: spre sud, separând domeniul de teritoriul Banatului, curge râul navigabil Mureș, care se varsă în Tisa „nu departe de hotarul acestor moșii,, cuprinzând pe o întindere de 40 mii pătrate o câmpie „neîntreruptă de nici o ridicătură de pământ,, scaldată spre vest de numeroase ape, care deși nu sunt navigabile, ar putea – prin unirea lor – deveni apte pentru transportul lemnului pe plute. Câmpia aceasta se încheie spre est cu un lanț muntos lung de 10 mii, care în partea de miază zi – răsărit constituie patria vinului de Miniș, „deja cunoscut în străinătate un demn concurent al vinului de Tokay,,. Spre nord – est, domeniul se mărginește cu comitatul Bihor și cu Transilvania; domeniul coincide aproximativ cu teritoriul de azi al județului Arad, cuprinzând în plus – cum ni se indică – 6 localități din fostul comitat Cenad.

Clima, observă autorul, este atât de blândă, încât în fiecare an până la sfârșitul lunii septembrie ajung să se coacă, chiar și în regiunile mai aspre, nu numai cele mai delicate feluri de fructe și pepeni, dar și struguri.

Solul câmpiei este caracterizat ca „un sol de grădină până la o adâncime de 5 și chiar mai mulți pași, amestecat pe ici, pe colo, cu nisip negru,, în care pot fi săpate, fără multă osteneală, fântâni bune și sănătoase și în care prosperă, fără a avea nevoie de îngrășăminte, roadele pământului. Îngrășământul, observă autorul mai mult dăunează decât folosește, contribuind la maturizarea rapidă, la căderea și putrezirea roadelor.

Domeniul modenez-arădean mai cuprindea păduri de stejar, ulmi, fagi, tei, dar din cauza tăierilor nechibzuite „din ultimii 20 de ani,, suprafața împădurită de circa 300 de mii iugăre (a 1600 stânjeni pătrați iugărul) ajunsese abia la o cincime sau o șesime, restul fiind transformat în hățiș nefolositor.

Autorul descrierii estimează numărul caselor, adică al familiilor din cele 131 localități populate ale domeniului la 20 de mii, și multiplicând această cifră cu coeficientul de 5, adoptat în mod obișnuit pentru acea vreme, ajunge la un total al populației de 100 de mii de suflete. Din acest total numai o optime – spune el – adică 12.500 sunt germani și unguri, cei dintâi atingând „abia 4.000,, suflete, iar ungurii 8.500 – aceștia din urmă locuind numai în 10 din cele 131 localități – în timp ce majoritatea copleșitoare era constituită din români.

Această populație avea în folosință, potrivit urbaniului, circa 35.000 iugăre, pământ arabil, grădini, fânețe și pășuni, viile nefiind înglobate aici. Pământurile urbariale iobăgești se numărau la 6000 sesii întregi. O sesie întregă comporta în comitatul Cenad – unde erariul stăpânea 6 localități – 59 iugăre, în timp ce în comitatul Arad, numai 38 iugăre arabil și fânețe – căci pășunile, potrivit urbaniului, sau cel puțin 1/3 din suprafața ogoarelor și fânețelor, au fost lăsate la bunul plac sau la situația existentă de fapt înainte de urbaniu.

Sarcinile feudale ale fiecărei sesii în parte constau în următoarele: 1. censul de 1 florin renan; 2. darurile – așa numitele „culinaria,, – care „până acum 10 ani,, constau din 2 pui, 2 claponi, 12 ouă, o jumătate măsură seu de vită și 1/30 din valoarea unui vițel, dar puteau fi răscumpărate cu 51 creițari; 3. nona mare, care pe domeniul arădean semnifica 1/8 din sămănăturile de toamnă și de primăvară, în timp ce pe domeniul modenez semnifica 1/9 și 1/10 „incluzând dijma regală,,; nona mare se dădea totdeauna în natură; 4. nona mică era partea de 1/9 cuvenită stăpânului feudal din produsele de pe terenul local, ca in, cânepă, fasole, pepeni etc. ; nona mică putea fi răscumpărată în bani; 5. datul din oi, care nu e specificat concret, putea fi răscumpărat cu 24 creițari de fiecare miel datorat domeniului cameral; 6. darea pe albine putea fi și ea răscumpărată în bani, cu 30 creițari de fiecare roi de albine; 7. obligațiile de lucru ale iobagului – care nu sunt specificate – puteau fi răscumpărate fiecare în parte cu 6 creițari, pe domeniul arădean, și cu 7-10 creițari, pe domeniul modenez.

Autorul consideră ca o favoare din partea erariului faptul că darurile, nona mică, datul din oi și albine pot fi răscumpărate în bani, în timp ce pe domeniile particulare ele se dădeau în natură. Și tot o favoare era cedarea monopolului regal al pescuitului în folosul comunelor, contra unei sume de 6-12 fl. ren. pe an.

În ciuda sarcinilor feudale, considerate modice de către autor, el ajunge la

constatarea că în ultimii ani restanțele de plată ale iobagilor ajunseseră – numai pe domeniul arădean – la câteva sute de mii de florini, populația nefiind în stare să plătească nici măcar prin executări forțate. Consilierul von Fassbender constată că „în ultimii 10 ani populația de pe domeniul arădean-modenez a sărăcit îngrozitor și într-o măsură mai mare decât cea de pe domeniile particulare. Dacă iobagul ungur mai vede pe masa lui, cel puțin la zile de sărbătoare, ceva carne de vită, atunci când îi permite punga, iobagul român – spune autorul – nu mai iese din mămăligă, borș de țărâțe (cibere), fasole fiartă în apă. Căreia numai în zile mai bune îi adaugă ceva grăsime”. De altfel, pe întreg domeniul nu exista decât 20 de scaune de măcelărie, și acestea nu în satele românești, ci numai în localitățile cu militari și funcționari. „Este de necrezut”, – spune Fassbender – că în acest „ținut binecuvântat, cu un sol atât de fertil, cu o așezare geografică favorabilă comerțului, cu râuri navigabile, care oferă posibilitatea de desfăcere a produselor cu câștig, există oameni care se luptă cu foamea, umblă acoperiți în zdrențe și sunt secerăți primăvara, ca muștele, din cauza scorbutului și a altor boli, provocate de mijloacele de hrană neîndestulătoare și dăunătoare”.

Sub dominația habsburgică, în cursul secolului al XVIII-lea, iobagii vor fi supuși unor sarcini mărite, atât față de stăpânii feudali, cât și față de stat. Sporirea sarcinilor feudale față de nobili a fost generată de trecerea treptată, a stăpânilor feudali, la gospodărirea alodială, străduindu-se la stăpânirea unor cantități considerabile de pășuni, păduri și arături iobăgești, precum și la mărirea obligațiilor de robotă. În paralel au crescut și sarcinile față de stat din cauza administrației tot mai costisitoare și a deselor războaie în care se angajase Imperiul habsburgic. Întrucât toate impozitele erau plătite de țărănime, la un moment dat interesele statului au ajuns în contradicție cu cele ale nobilimii. Drept urmare, statul nu mai putea să tolereze abuzurile nobiliare care, la rândul lor, duceau la pauperizarea totală a contribuabililor, adică a țărânimii. Tocmai aceste interese de stat au generat, din partea absolutismului iluminist, o nouă politică față de țărănime.

La dieta din 1764-1765, la inițiativa Mariei Tereza, s-a hotărât reglementarea urbarială. Această hotărâre, în ciuda opoziției nobilimii, a fost ridicată la putere prin ordin imperial și s-a trecut la aplicarea ei.

Cercetările recente au demonstrat că, în comitatele unde reglementarea a fost aplicată, ele au devenit o piatră de hotar în evoluția raporturilor iobăgești, proprietățile acestora fiind stabilite, punând piedică, în general, în calea unor abuzuri nobiliare mai mari.

În scopul pregătirii reglementării urbariale au fost trimise chestionare la fiecare comitat, conținând nouă întrebări:

1. Dacă localitatea are urbariu, de când și ce fel de urbariu?
2. Dacă nu există urbariu, după ce contract sau obicei sunt satisfăcute servituțile iobăgești?
3. Unde nu există urbariu, din ce constau dările iobagilor și jelerilor și aceste dări când și cum au fost introduse?
4. Localitatea ce beneficii are?
5. Iobagul cu o sesie, câte jugăre de arături și fânețe are? Câte măsuri de Pojon sunt

semănat pe un jugăr, iar pe fânețe dacă se poate cosi și otavă?

6. Câte zile de robotă prestează iobagii? După plecarea și întoarcerea de la robotă sunt luate în considerare?
7. Din ce se dă nonă și de când? Care sunt formele dijmei mici?
8. Dacă sunt sesii părăsite, câte sunt și de ce?
9. Dacă iobagii sunt legați de glie sau au drept la liberă strămutare?

După primirea răspunsurilor, s-au emis instrucțiuni pentru efectuarea conscripțiilor. Clasificarea și stabilirea calității sesiilor era de competența comisiilor care efectuau conscripțiile urbariale, care aveau în vedere, în primul rând, interesele stăpânilor feudali, respectiv ale erariului.

În anii 1771/1772, conscripțiile au fost efectuate în toate satele Aradului. În 1786 au fost întocmite și tabelele centralizatoare pentru fiecare comitat, printre care și pentru Arad.

În urma tabelului centralizator al reglementării urbariale efectuate în anii 1771/1772 în comitatul Arad, cifrele totalizatoare se prezintă astfel:

- numărul total al familiilor de iobagi – 11.151;
- numărul total al familiilor de jeleri cu casă – 4.185;
- numărul total al familiilor de jeleri fără casă – 580;
- numărul total al sesiilor – 3.129 $\frac{3}{8}$;
- cantitatea totală a intravilanelor, inclusiv iobagi și jeleri – 15.207 măsuri de Pojon;
- cantitatea totală a arăturilor aflătoare în folosința iobagilor și jelerilor – 78.119 $\frac{5}{8}$ jugăre;
- cantitatea totală a fânețelor aflătoare în folosința iobagilor și jelerilor – 59.444 $\frac{3}{4}$ cosituri;
- întregirea sesiilor, în jugăre – 527 $\frac{1}{16}$ jugăre;
- defrișări – 1.664 $\frac{1}{4}$ jugăre;
- vii - 14.319 sape;
- numărul zilelor de robotă pe an (cu jug), inclusiv iobagi și jeleri – 184.469 $\frac{3}{4}$;
- numărul zilelor de robotă pe an (cu palmele), inclusiv iobagi și jeleri – 436.496 $\frac{1}{16}$;
- arenda (fumăritul) – 15.673 forinți;
- darea de lemne – 2.421 căruțe;
- darea de unt – 3.520 $\frac{1}{4}$ iții;
- darea de cocoși – 7.036 $\frac{1}{2}$ bucăți;
- darea de pui – 7.036 $\frac{1}{2}$ bucăți;
- darea de ouă – 41.626 $\frac{1}{2}$ bucăți;
- nona (eventual septima sau octava) din toate produsele, inclusiv cânepa și inul;
- localitățile mai dispun în afară de sesii iobăgești:
  - arături – 106 $\frac{1}{8}$ jugăre;
  - fânețe – 1.009 $\frac{1}{2}$ cosituri;
- suma totală a taxei de cărciumărit – 639 forinți;
- contribuția anuală pentru impozit – 50.562 forinți.

Conscripțiile urbariale efectuate în anii 1771/1772 ne dau date importante cu privire la situația țărănimii către sfârșitul secolului al XVIII-lea, și a dărilor la care

era supusă. Este adevărat că ele se bazează pe declarațiile individuale ale țăranilor, și putem presupune că de frica impozitului nu au declarat apartenențele lor iobăgești cu exactitate, dar datele sunt autentice.

Conscripțiile urbariale din 1771/1772 sunt primele statistici exacte (cel puțin în linii mari) ale gospodăriilor iobăgești din Arad.

După pacea de la Karlovic (1699), comitatul Aradului practic se desființează, chiar dacă teoretic continuă să existe; devine oraș de graniță, păzit de grăniceri sârbi, care cer și obțin privilegii speciale; comitatul nu mai are funcționari publici, iar mare parte din pământuri intră în proprietatea Curții.

Abia în 1721, după eliberarea Banatului de sub dominația otomană, comitatul are din nou un guvernator (« föispán ») : groful Consbruch. Aradul începe să crească.

În 1724, la Vladimirescu sunt așezați sași și germani din Lotaringhia și Wurttemberg ; în 1746 Sânmartinul e populat de nemți și câteva familii de unguri. Autoritățile duc nemți și la Ineu, iar Iacob Bibics face același lucru la Sântana.

În această perioadă de așezare, revolta pecicană a lui Pero Seghedinaț izbucnește ca urmare a încercărilor și insistențelor Curții de la Viena, de a-i transforma în catolici pe sârbii ortodocși. Pentru Pero, convins că împăratul se folosește de sârbi fără să manifeste nici un strop de recunoștință pentru loialitatea lor, acesta a fost un pretext bun pentru a ridica armele. Aliat cu curuți unguri, încearcă să se impună în comitat, dar revolta este înnăbușită, iar Pero e judecat, schingiuit și executat. Monograful Aradului, dr. Somogyi, consideră că acest episod sângeros are pentru comitat două consecințe importante: relevă importanța reînființării autorităților locale, respectiv desființarea trupelor de grăniceri sârbi. În urma acestor măsuri, urmează un exod important al sârbilor arădeni, spre Rusia (1751).

În 1741 Aradul revine la Ungaria. Odată cu el, și Pecica. Inițial, sediul principal administrativ al comitatului urma să fie la Șiria; a și început de altfel construirea sa. În 1748 s-a decis însă să fie la Arad, și așa a devenit orașul Arad reședința comitatului omonim.

Următoarea schimbare importantă în statutul comitatului s-a întâmplat la 1 decembrie 1918, când a fost anexat României, odată cu întreaga Transilvanie, în urma Marii Uniri de la Alba Iulia.

Cu asta, devenirea politică individuală a Aradului se încheie și începe perioada de acumulare, realizări, dezvoltare. Odată cu secolul XVIII, putem vorbi despre un comitat așezat pe coordoantele sale actuale (cu foarte mici modificări ulterioare); se nasc localități noi, comunități noi, migrația populației încetează. Aradul, cu toate localitățile sale, se consolidează.

În această perioadă constatăm că se experimentează realizarea unor localități ungurești. În 1753, Lovaszi Mihaly naturalizează la Pecica și pe pusele aparținătoare (Szindo, Kispereg, Szionda, etc) unguri din comitatul Heves, dar în același timp duce și câteva familii de români.

După colonizarea din 1753, între românii și maghiarii din cele două localități Pecica se creează tensiuni. Românii îi atacă de mai multe ori pe coloniști, care trimit solie împărătesei Maria Tereza și îi cer protecție. Împărăteasa emite următorul decret, la 29 ianuarie 1753: „Dacă valahii venetici vor mai îndrăzni să facă ceva neplăceri

coloniștilor, aduși aici pentru a doua oară, să fie ridicăți toți valahii și duși în alte sate locuite de valahi”. În Pecica Maghiară sunt aduse alte 74 de familii catolice, multe dintre ele slovace, adunate din 24 de localități.

O teorie legată de numele orașului Pecica este că a fost botezat astfel de coloniștii sârbi, aduși aici după pacea de la Carlovitz, pentru a popula zona și a păzi frontiera (mulți dintre ei erau grăniceri). Se spune că acești sârbi ar fi botezat locurile unde s-au așezat cu numele satelor din care provin. În acest context e amintită și Pecica, alături de Semlac. Informația rămâne însă doar la zvon de speculație. Cu atât mai mult cu cât, în Registrul al X-lea din Monitorul Vaticanului, datând din anul 1335, apare consemnat pentru întâia oară numele localității: Petc.

Căderea Bastiliei a creat un val de emoție și la Arad. S-au găsit suficienți adepți importanți pentru îmbrățișarea și promovarea convingerilor revoluționarilor francezi. Enciclopediștii erau venerați. În 1794, comitatul decretează că fiecare individ are dreptul la publicarea neîngrădită a opiniilor sale.

Impozitele au crescut drastic în 1792-1794, din cauza războiului francez, unde a participat și un batalion arădean (batalionul 33). Ulterior, în anul 1805 și apoi în 1809, 1812, 1813, 1814 și 1815, consilierii arădeni decid perceperea unui nou impozit de război.

Începând cu 1807, în actele oficiale și în administrație se folosește tot mai frecvent limba maghiară. Se construiesc drumuri noi de legătură și se pune accent pe securizarea acestora, luându-se măsuri drastice împotriva tâlharilor.

La mijlocul secolului XIX, secol pe care, practic, îl putem asocia cu explozia socială în această regiune, majoritatea terenurilor agricole din Pecica erau stăpânite de mici proprietari. Cel mai important latifundiar era trezoreria imperială, care deținea largi suprafețe împădurite. Izvoarele vremii îl remarcă și pe Ortutay Béla, despre care se spune că „administrează cu pricepere cele 786 de hectare pe care le deține”.

Tendința clasei de mijloc este să nu își lucreze singură pământul, ci fie să îl arendeze în totalitate, fie în proporție de 50%.

Oamenii sunt tradiționaliști, conservatori, preferă metodele vechi și mai puțin costisitoare în agricultură.

Monograful Aradului remarcă în mod deosebit capacitatea de economisire a populației. Chiar dacă politica economică locală este păguboasă, fiindcă din cauza conservatorismului câștigurile din agricultură sunt scăzute, oamenii trăiesc mai bine decât în alte părți, căci respectă proprietatea și banul. Economii se realizează și la activitățile gospodărești, pentru că în loc să tocmească zilieri, pecicanii preferă să muncească singuri, cu familiile, pe lângă casă. Un motiv al înavuțirii populației îl reprezintă și sistemul de sălașe; familiile căutau să își întemeieze gospodării ample, de trei-patru lanțuri de pământ, unde se puteau gospodări mai eficient, transformând în grădină împrejurimile casei și obținând toate cele necesare traiului. Casele de pe aceste sălașe sunt, fără excepție, din văiugă, acoperite – la cele mai modeste – cu paie, iar la cele mai răsărite, cu țiglă.

Nu numai cu banii, ci și cu timpul se zgârcește pecicanul – subliniază izvoarele vremii: nu stă locului, profită de orice prilej ca să își aranjeze gospodăria. E vorba

de o comunitate cochetă, responsabilă, care muncește în același ritm și vara, și iarna, în pofida mijloacelor rudimentare de care dispune. „S-au făcut experimente și cu o semănătoare, dar nu a prins. Oamenii preferă să semene ei înșiși, cu desaga agățată de gât, și împrăștie cu mâna semințele cu o precizie și uniformitate care rivalizează cu cea mai performantă semănătoare” – subliniază monograful Marky.

În privința agriculturii, se pune accent mare pe cultivarea porumbului și a grâului. S-au făcut experimente și cu rapița, însă nu a prins, din lipsa unei piețe stabile. Fiind vorba de oameni harnici, nu se dau în lături de la muncă; valorifică fiecare palmă de pământ și dacă nu o pot cultiva cu cereale, sădesc pomi fructiferi.

Creșterea animalelor a fost mereu foarte importantă în această localitate agrară, fie că era vorba de partea română, fie de cea maghiară. Pecicanii se ocupau cu cai, mai ales până la apariția utilajelor agricole, după care îndeletnicirea a devenit mai mult comercială. La mijlocul secolului XIX se consemnează însă o cotitură importantă, atunci când câteva familii înstărite încep să crească, în herghelii, cai de rasă. Crescătorii pecicani devin, în scurt timp, specialiști de referință în zona Aradului, participând la toate concursurile și câștigând cele mai importante trofee. Târgurile de animale sunt foarte frecventate de localnici. Anual se vând 800-1000 de cai, 1200-1500 de vite, 2500-2600 de porci. Odată cu dezvoltarea acestei industrii, crește exploziv prețul pășunilor de lângă Mureș; pecicanii preferă însă să le închirieze, și chiar dacă sunt în zonă inundabilă, chiria pe hectar urcă la 28-35 de forinți, sumă considerabilă la vremea respectivă. Marky spune că o imagine specifică a hotarului pecican, primăvara, este dată de multitudinea de movile de îngrășământ; producătorii scot gunoiul din grajd de cum se topește zăpada și îl depozitează pe holdă, lăsându-l să îl înmoaie ploaia și să îl zvânte vântul. Faptul că oamenii pun mare preț pe întreținerea pământului îl dovedește prețul îngrășământului: un forint, căruța.

Însă dincolo de munca la câmp sau creșterea animalelor, pâinea este principala sursă de câștig a majorității gospodăriilor pecicane. „Piața arădeană este aprovizionată, cu precădere, de pecicani, subliniază cronicarii. Numai că, de când folosesc drojdie, și-au scăzut credibilitatea, iar cererea pentru pâinea pecicană a scăzut.” Femeile lucrează, în timpul liber, la fuior, însă produc mai degrabă pentru necesitățile casnice decât spre vânzare.

Pecicanii secolului XIX sunt vrăjiți de apicultură. Aproape fiecare familie are în gospodăria sa stupi, dar numai un singur agricultor, din Pecica Maghiară, a reușit să ridice la grad de industrie această pasiune, lucrându-și 100-120 de stupi Dzierzon și trăind, exclusiv, din producerea mierii. O statistică din 1746 arată că în Pecica erau 165 de coșnițe de albine. Coșnițele erau împletite de fiecare gospodar din viță de vie și lipite, în interior și în exterior, cu bălegar.

Analele localității consemnează prețuri imense la pământul arabil. „Nicăieri în marele imperiu terenurile nu sunt atât de scumpe ca aici. Hectarul se vinde cu 800-1000 de forinți, dar sunt care primesc și 1200, însă surprinzător este că pământul se vinde și la metru pătrat. Au fost cazuri când un metru pătrat s-a dat cu un forint; chiar și așa, 10-20 de clienți se înghesuie să cumpere, atunci când se află de câte un teren de vânzare. Majoritatea cumpărătorilor sunt localnici, care știu în ce își investesc banii. Nici în anii cu producție slabă prețul pământului nu a scăzut” – punctează Márki Sándor.

Marea problemă a comunității pecicane sunt inundanțiile, încă de acum câteva sute de ani. Nu numai pânda freatică reprezintă o amenințare, ci și Mureșul, revărsat frecvent peste localitate. Sunt afectate și gospodăriile, și casele.

Márki Sándor face o caracterizare complexă a pecicanului maghiar: „Nu este numai capul și stăpânul gospodăriei sale, ci și cel mai harnic muncitor. Pentru nimic în lume nu ar lăsa pe altul, în locul său, să însămânțeze pământul. Știe să fie și autoritar, dar preferă blândețea. E călit, suportă bine fluctuațiile de vreme; nu agreează, ba chiar disprețuiește leneșii, și are suficientă tărie de caracter să înfrunte loviturile sorții. Este harnic, cumpătat, însă nu foarte perseverent. Este precis; știe când e timpul potrivit pentru orice acțiune și își drămuiește orele astfel încât să își termine munca atunci când trebuie. E suficient de credincios, dar nu habotnic. Are mare încredere în Dumnezeu; însă se exteriorizează rar și nu caută să își dovedească, celorlalți, credința. Nu se grăbește la biserică, dar când merge, o face din plăcere, nu din obișnuință; participă cu mare drag la hramuri. Îl fascinează slujbele solemne, și îi întetesc credința. Numai că generația mai nouă pare să degenereze în opusul celei de azi. Umblă la biserică ostentativ, stă însă numai la jumătate din slujbă și petrece timp mai mult prin birturi. Își bate joc de tot, și deși părinții și autoritățile constată zilnic această stare, o tolerează, nu fac nimic să o împiedice. Moralitatea populației e în declin. Băutura, tutunul, sudalmele sunt tipice deja la 14-20 de ani, fără nici un respect față de femei și vârstnici. Promit repede, dar își retrag la fel de grabnic cuvântul dat. Sunt buni meseriași, dar au pretenții să fie respectați și tratați bine de gazdă”.

Însă nu sunt omiși nici nativii români, de către același monograf: „Românilor nu li se potrivește, întru totul, descrierea făcută asupra maghiarilor; au o moralitate mai șubredă, și în timp ce bărbații sunt flegmatici, femeile sunt sangvinice. Fetele moștenesc firea mamelor, băieții a taților, iar dramele amoroase sunt mult mai dese decât la maghiari” – spune monograful, dar descrierea se poate pune, probabil, și pe seama frecușurilor vremii, când între cele două etnii existau disensiuni serioase. Iată cum continuă Márki descrierea făcută populației române, de această dată a Aradului, dar care se poate extapola și asupra celor din localitățile din preajma orașului: „Românii țin mult mai mult la tradițiile lor, decât ungerii sau germanii. Nu preiau melodiile ungurești, cântecele lor nu sunt atât de moderne, ca ale ungerilor sau nemților. Românul cântă cântecul său, dansează dansul său. La populație nu a penetrat csardasul sau valsul. Își cultivă deliberat tradițiile. Au case de cultură, aici se cultivă cultul dansului și cântului românesc. Țin mult la îmbărcăminte lor populară străbună, pitorească. La balurile românești, cei înstăriți apar cu haine foarte elegante și tare colorate, brodate cu fir de aur. Insistența limbajului cu accent popular al doamnelor atrage ca un miraj bărbații .

Caracterizarea aceasta trebuie analizată în contextul acelor vremuri; atunci, ca și acum, există o categorie de persoane fataliste, pentru care devierea de la păstrarea cu orice preț a tradițiilor înseamnă decădere morală. Cu atât mai mult, în secolul XIX, când societatea tradiționalistă trăiește ultimele sale zvâcniri, fenomenul acesta este mai accentuat. Intelectualii simt că lumea pe care și-au construit-o se năruie în jurul lor, iar calmul patriarhal al vieții rurale (și chiar urbane) e tot mai zdrențuit de pionierii năvălași, inovatori, fremătânzi, care aveau să scrie ulterior istoria, în

„secolul vitezei”.

Pecica, totuși, ca orice comunitate mică, își conservă cu succes și timp îndelungat tradițiile. Oricât ar părea de pesimiste previziunile cronicarilor, s-a demonstrat în timp – și se cunoaște și astăzi – că pecicanul nu s-a abătut de pe calea moralității și a bunului simț. Chiar dacă, prin 1890, se considera că bunăstarea permanentă, independența financiară a pecicanilor le poate altera caracterul, iată – se vede în zilele noastre că pronosticul a fost eronat. Pecica s-a menținut ca un exemplu de seriozitate și competență, nu numai în economia județului Arad, ci și pe plan național, unde simbolurile noastre locale – pita, dansurile populare, ambiția permanentă – au făcut să fim cunoscuți în toate orașele din România care prețuiesc folclorul de calitate, arta autentică și pun accent pe păstrarea tradițiilor. Mai nou suntem cunoscuți și recunoscuți nu numai între granițele României, ci și în occident. Câți francezi, câți unguri, câți sârbi nu au aplaudat până li s-au înroșit palmele, artiștii noștri populari?! Câți belgieni nu s-au înghesuit să ne guste pita bună, pe care am dus-o cu noi, solie din România, în vestul continentului?!

Încă din timpurile vechi, pecicanii trăiau cu ideea că pot economisi într-un singur loc: la mâncare. De aceea erau foarte cumpătați la masă. Iarna abia dacă consumau carne (cu excepția zilei de duminică, atunci când era felul principal din meniu); în schimb serveau, zilnic, pâine, cartofi, dovleac copt, paste făinoase. Primăvara, lângă pâinea cea de toate zilele se servea de regulă supă de chimion și slănină. Anotimpul în care se servea cel mai frecvent carne era toamna: la recoltat; însă și atunci se distribuia în funcție de efortul fiecăruia pe câmp, iar copiii primeau, de regulă, gâtul, picioarele, aripile găinilor sacrificate. „Pruncimea roade oasele; dacă se plânge, i se spune că va primi mai mult când va crește și o să și merite, după munca pe care o prestează. Îi ajută însă în creștere pâinea neagră, aerul curat și mișcarea.”

Marele neajuns al pecicanilor a fost, încă demult, calitatea îndoielnică a apei potabile. S-au forat, e drept, mai multe puțuri, după 1880, însă, din cauza pânzei freatice ridicate, localnicii s-au îmbolnăvit deseori de la apă. Izvoarele vremii consemnează că frisoanele și deranjamentele stomacale erau cele mai frecvente plângeri ale populației.

Spre deosebire de ceea ce se întâlna în aceeași perioadă în alte localități, la Pecica locuințele oamenilor nu erau insalubre, fiind amenajate să corespundă confortului minim și activităților zilnice. Majoritatea caselor erau cu o singură cameră, cu podea de pământ bătut și aglomerate cu piese de mobilier. Gazda dormea cu soția în pat, în timp ce pentru copii așternutul se puneă pe pardoseală. În cameră exista încă un pat, în care se păstrau așternuturile curate, și care pat se desfăcea numai atunci când era primit un musafir peste noapte (și asta, doar dacă era vorba despre o persoană apreciată). În unele locuri, lângă cuptor, se construia pentru copii un pat de scânduri, cu picioare încrucișate. Se acorda o mare atenție curățeniei dinăuntru; pereții se zugrăveau adesea, iar podeaua locuinței era vopsită și bătătorită. În centrul camerei stătea masa, iar de jur împrejurul pereților, băncuțe; la începutul secolului XX a apărut moda băncilor cu spătar și braț, mai puțin practice decât celelalte, dar în vogă.

Ordinea în familie era foarte bine stabilită de cutumă. Capul familiei era bărbatul; el era stăpânul gospodăriei, iar ceilalți i se supuneau necondiționat. Impunea respect și nu permitea, nici măcar soției sale, să îl tutuiască. În familiile unde lipsurile materiale

nu erau caracteristice, soții trăiau în bună înțelegere, dar nu atât datorită respectului reciproc, ci din pricina tradiției, de la care nici unii, nici ceilalți, nu făceau rabat. Băieții nu își luau nevastă după pofta inimii, ci după cum le era aranjat; era vorba, cu preponderență, de mariaje de conveniență, când bătrânii obișnuiau să spună că „se vor obișnui”, cu timpul, și că dragostea, dacă e să fie, vine ea și pe parcurs... Soții obișnuiesc să discute între ei în problemele care implică gospodăria, chiar dacă bărbatul este cel care ia decizia finală.

Rolul femeii în familie este important; nu crește numai copiii, ci ajută și la treburile gospodărești. Dacă are o familie numeroasă sau prunci mici, bărbatul îi desemnează activitățile în care trebuie să se implice.

Se pune mare accent pe păstrarea aparențelor. Fiecare familie încearcă să demonstreze buna înțelegere dinlăuntru ei, în special cu prilejul aparițiilor publice, în târg, la bal sau la biserică.

La micii proprietari, băiatul care se însoară rămâne lângă tatăl său, cu excepția situațiilor în care acesta din urmă îi dă un sălaș pe care să îl gospodărească. Existau însă și bătrâni în casa cărora locuiau trei-patru familii, care se îngrijeau cu schimbul când de părinți, când de sălașele din proprietate. Acest patriarhat s-a dovedit, de-a lungul generațiilor, foarte binevenit pentru dezvoltarea gospodăriilor comune, însă a fost un prilej permanent de neînțelegeri în momentul partajului averii familiei. Au fost situații în care capul familiei s-a despărțit de soția sa; în acest caz, averea rămânea exclusiv a bărbatului, și nu rareori s-a întâmplat ca vreunul din fiii săi să ajungă să lucreze ca zilier, fiind renegat de tată în urma scandalului divorțului. Se obișnuia ca fetele să își primească zestrea abia după moartea tatălui, sau chiar a ambilor părinți. De regulă, era vorba de o cincime, o șesime din averea familiei.

În cazul familiilor sărace, copiii adulți caută să locuiască separat de părinți.

Sunt rare sărbătorile în familie. Nunțile sunt nelipsite; indiferent de condiția socială a mirilor, familiile organizează ospățuri. La casele mai modeste, sunt invitate 20-25 de familii, pe când la cele înstărite media invitațiilor era de 50 de familii, iar la nunțile cele mai mari de 80. Numai cei mai săraci aleg varianta economică – răpirea miresei, prin care economisesc o cheltuială mare...

„Populația nu se dă în lături de la nici o muncă. Pecicanii se ajută cu plăcere între ei, dar nu se asociază pentru nimic în lume, pentru că au acea apucătură unguerească că fiecare vrea să fie cel dintâi. Nici în clacă nu se muncește ca în alte locuri, cu destindere și voie bună; aici parcă e o competiție, nici vorbă ca munca să degenereze în distracție”.

În caracterizarea obiceiurilor pecicane este important de amintit că, impresia despre locuitorii orașului era, dintotdeauna, că își știau urmări interesul. Erau prietenoși și serviabili cu cei care îi puteau ajuta într-un fel, dar indiferenți și reci față de cei de la care știau că nu vor beneficia niciodată de nimic. Monograful Márki dă și un exemplu: bunăoară, un notar care întocmea acte oficiale era mai degrabă invitat la o nuntă oarecare sau la pomana porcului, decât dascălii mirilor. Există și o povestire reală care oglindește această cutumă. Un dascăl a făcut multe demersuri să i se podească locuința; atât a tot umblat la oamenii înstăriți ai căror copii îi educa, până când unul dintre ei l-a repezit – „Adică eu, care am 120 de hectare, pot trăi într-o casă nepodită, dar dumneata nu?!”

De regulă, vaza societății agreea să dirijeze mersul lucrurilor din oraș și era foarte jignită dacă se trecea peste cuvântul său, ori dacă era ignorată. Este o trăsătură a firii care s-a păstrat până în zilele noastre, când orgoliul pecican, de multe ori neproductiv, e proverbial în zona aceasta.

Pecica Maghiară era locuită nu numai de maghiari, ci și de slovaci. Aceștia, deși se declară unguri, sunt priviți cu o oarecare reținere de populația majoritară, fiindcă nu au o atitudine „patriotică” față de Ungaria, „nu vorbesc cu suficientă efuziune și căldură despre patria lor”. Românii din Pecica Veche nu fac politică, dar au convingeri naționale bine cimentate. Cronicarii spun că este „miraculos cum cele două comunități, română și maghiară, trăiesc atât de izolate una față de cealaltă, deși sunt vecine”.

Pecicanul a fost considerat mereu un om cumpătat, care nu se lasă pradă viciilor. Și aici, obiceiurile celor două comunități sunt diferite: maghiarii beau cu precădere vin și bere, mai ales cu prilejul unor evenimente în familie; românii servesc țuică, înainte și după masă, în cantități mici.

În secolul XIX, două sunt evenimentele sociale constante, considerate de referință, în viața județului Arad: târgul de slugi de la Pecica și târgul de fete, din 17 iulie, de pe Muntele Găina (cunoscut, la vremea respectivă, și sub numele de „târg de săruturi din Hălmagiu”).

Târgul de slugi de la Pecica este eveniment de referință în viața mondenă arădeană. Comitatul permitea organizarea târgurilor în cele două comune Pecica, din 1746 – câte două în ambele, la interval de trei luni. Tot atunci se autorizează și târgul slugilor.

Până în vara anului 1914, târgul slugilor se organiza de două ori pe an: în duminica apropiată de Sfântul Gheorghe și în duminica dinaintea lui 26 octombrie.

La aceste târguri, slugile se înțelegeau cu gazdele să „își vândă brațele” (cum se exprimă Petru Ugliș) pe un an sau pe șase luni. În ziua târgului, tinerii săraci însoțiți de părinți, sau orfanii împreună cu tutorele, așteptau la locul dinainte știut oamenii cu stare, să se tocmească. Slugile însă erau moffuroase: nu se angajau la oamenii pe care îi considerau gazde rele, ci lăsau pe alții, veniți din alte sate, să se înțeleagă cu ei. Dacă trebuia, așteptau și câteva ore, numai să își găsească stăpân cumsecade. Când se înțelegeau, gazda le plătea pe loc căpara (arvuna) și îi angaja. Asta însemna, totodată, că nici una, nici celalaltă dintre părți nu mai poate da înapoi de la înțelegere.

Copiii de 11-12 ani, din familii sărace, erau deja dați să muncească pe simbricie. Cei mai mici păzeau animalele, cei mai mari participau la munca de pe câmp. Ugliș spune că au existat situații în care copiii mai dezghețați, mai harnici erau atât de îndrăgiți de stăpân, că îi ținea la casa lui, chiar și-i lua de ginere. La Pecica se întâmpla frecvent ca în familiile înstărite să intre câte unul mai sărac, dar priceput și care nu cunoștea lenea.

Izvoarele vremii consemnează că la Pecica era o mare fluctuație de slugi. Nu erau oameni deosebit de statornici. Unora li se părea că sunt plătiți prea slab, alții ziceau că muncesc prea greu. Cu expresia „Mulțumesc pentru încrederea pe care mi-ați acordat-o și pentru găzduire, dar vreau să îmi încerc norocul și în altă parte”,

își luau numaidecât lumea în spinare.

Odată cu dezvoltarea gospodăriilor și cu înavușirea marilor gospodari, dar în același timp și ca urmare a apariției de noi domenii, numărul slugilor a început să crească. Erau plătiți cu convenție. O parte din simbrie consta în bani (70-140 coroane pe an), alta în produse: 24 kg de sare, casă, grădină, lemne, arabil pentru porumb, vite și porci pentru consum propriu.

În gospodăriile mici condițiile erau cu totul altele. Dacă sluga era holtei, mânca la aceeași masă cu stăpânul, aceleași alimente și munceau cot la cot. Efortul pe care îl depunea era mai mare dar primea și bani mai mulți.

Fluctuația de slugi era mare. Oamenii ieșeau de la stăpân de ziua Sfântului Mihai, de Sfântul Gheorghe și uneori la 1 ianuarie.

Slugile din gospodărie se pot împărți în 4 categorii: supraveghetori, argați, căruțași, ciobani. Supraveghetorii erau cei care răspundeau de depozitarea grânelor și îi supravegheau pe paznicii domeniului. Argatul se ocupa de vite. Căruțașii erau și ei împărțiți în două: cel mai important era acela care conducea trăsura stăpânului și el era superiorul celor care conduceau căruțele de tracțiune. Păstorii îngrijeau oile și erau, de regulă, nomazi. Treceau de pe o moșie pe alta, de la un saivan la celălalt, în funcție de cine le oferea un trai mai bun și un respect puțin mai mare.

Pecica Maghiară era considerată punct de referință pentru pescuit, în această zonă, alături de Zerind și Iermata Neagră. Pescarii foloseau plase, harpon și, spre sfârșitul secolului XIX, încercând să-și ușureze munca, recurgeau deseori la dinamită. În sec. XX, din cauza poluării, a deversării apelor reziduale în râurile mari, pescuitul începe să piardă teren pentru că scade considerabil cantitatea de pește și se mărește timpul alocat acestei îndeletniciri.

Somogyi surprinde o imagine vie, colorată, extraordinar de expresivă a vieții din mediul rural în jurul orașului Arad. Evident, portretul robot schițat de autor se potrivește și celor două comune Pecica. Ambele țin pasul cu vremea, în fiecare arhaismul începe să se împletească cu modernismul, la sfârșitul secolului al XIX-lea, oferind un tablou social pestriț, unde apropierea față de marele oraș și îndârjirea respectării tradițiilor creează un amalgam pitoresc.

Iată cum descrie Somogyi viața de zi cu zi la sate: „Cine aruncă o privire superficială asupra vieții la țară e puțin probabil să observe la prima vedere, fără o aprofundare mai serioasă, elemente din această transformare prin care a trecut spiritul săteanului în ultimii ani. Zilele săptămânii trec cu muncă iar duminica odihna, refacerea spirituală umplu orele. Activitățile curente în funcție de anotimpuri curg după vechea cutumă; schimbările sunt puține. Duminica sau sărbătoarea e în același timp o zi a liniștii; nici o căruță nu ridică praful pe uliță; zgomotul carelor pline ochi, scârțâitul roabelor, nu alungă tihna. Numai în jurul birtului răsună viața viu, acolo e distracția, acolo e dansul. Câțiva muzicieni își chinuie viorile. În ciorchine, aglomerându-se unul în celălalt, călcându-se pe picioare, îmbrâncindu-se, dansează în fața lor, în jurul lor, tinerii. Salba de fete îmbrăcate colorat, elegant, după noua modă a satului, îi înconjoară. Altele se țin mai departe, așteptând din depărtare să fie invitate la joc. Așadar, numai aici e gălăgie și nu în fiecare duminică, doar atunci când autoritățile autorizează astfel de manifestări.

Restul satului e doar martor tăcut al zgomotului. Pe lavița de la uliță bărbații, femeile discută, îmbrăcați în hainele de sărbătoare, și cine nu mai are loc pe bancă ascultă poveștile de jos de pe pământ. Femeia își ridică fusta largă și nu menajează căptușeala de praful drumului. Armata de copii ridică colbul pe mijlocul uliței. Discuția curge, de regulă, între vecini și neamuri despre greutățile zilnice ale vieții; despre gospodărie, despre recoltă, vreme, scumpete. Oamenii au prilejul să se plângă de viață. Femeile bârfesc, vorbesc despre haine, despre necazurile cu copiii, cu soții. Nu același calm e în momentul crizelor politice în campaniile electorale, când apostolii partidelor politice agită spiritele lumii cu discursul lor – program. Pasiunea se dezlănțuie. Altminteri modernismul atacă moralitatea și declară război bunului simț. E evident că spirtul e animatorul principal al etalării convingerilor politice. Noroc că alegerile trec repede și după o vreme totul revine în firesc”.

Monograful remarcă faptul că schimbările sociale nu provoacă numai neajunsuri, ci dezvoltă noi principii, calități în populație. Crește spiritul competitiv și angajamentul în muncă, se dezvoltă dorința de proprietate, inițiativa, și lumea începe să învețe să economisească. E remarcabilă, de altfel, bogăția pecicanilor – spune Somogyi – datorată hărniciei, responsabilității și buneii autogospodăririi care caracterizează populația. Munca intensă la câmp, îngrijirea potrivită a animalelor, sârgul cu care se ocupă de grădină, nu demonstrează numai dezvoltarea abilităților, ci scoate în evidență și dărâmarea ultimelor bastioane ale conservatorismului. Oamenii se dezvoltă și odată cu ei se dezvoltă și Pecica. Relațiile dintre oameni cunosc o nouă dimensiune. Vecinii se apropie unul de altul, societatea devine mai deschisă. Asta pe de o parte conduce la relații noi dar, în același timp, înseamnă și ascuțirea, acutizarea unor tensiuni mai vechi. Odată cu noile vremuri apar obiceiuri noi, apar cerințe mai mari, pretenții mai mari, viața devine mai agitată. Pe acest fundal, înjurăturile, blestemele câștigă teren în limbajul uzual: „Aud că te vei însura și sper ca Dumnezeu să nu îți dea sănătate, sănătatea ta să o fure câinii, iar pe nevastă-ta să o ia Dumnezeu la El. Nu te blestem fiindcă nu îmi stă în obicei, spun doar să ți se transforme apa în sânge, prosopul în flacăără, să îți ardă ochii necredincioși” – spunea un blestem versificat, uzual între maghiari. La Pecica, o altă afurisire, spusă tot de cei înșelați în dragoste, era: „Tu mi-ai fost iubit, nu altul, măcar de te-ar frânge boala, 33 de ani să zaci la pat, 33 de căruțe de fân să putrezească sub tine”.

Concomitent se intensifică folosirea poreclelor. Pecicanii ironizau statura, caracterul, inteligența. Iată câteva exemple de porecle: piticul, grasu’, ursu, chelu, bică, smolitul, evreu’, băgărețu’, hoțul, zgârcitul, petro, ciucă, irhă, vrabie, țuc-țuc, știrbu, șogoru’, țiroi, hrepciuc.

O remarcă importantă legată de creșterea copiilor este că aceștia nu reprezentau o valoare în familie. Nu este perceput ca un ajutor, ca un instrument prin care în viitorul îndepărtat își vor spori bunăstarea ci mai degrabă ca o povară, ca o problemă în plus, ca o gură în plus. Dacă băieții sunt cât de cât respectați, munca fetelor e privită cu foarte mare reținere, este considerată inutilă. Asta în ciuda faptului că și fata muncește pe câmp, muncește în gospodărie. Asta nu înseamnă că e vorba de un comportament hain, rudimentar față de copii; mai degrabă este o consecință a lipsei de educație a părinților, a privațiunilor pe care trebuie aceștia să le înfrunte. În multe dintre familii părinții sunt extenuați, iar la asta se adaugă uneori insistența

cu care tații, cei ce ar trebui să fie pilonul familiei, se dezumanizează sub impulsul băuturii. În acest context în multe familii moartea unui copil nu provoacă mare durere, dimpotrivă se pune problema că părintele a scăpat de o grijă. Există chiar un proverb care sintetizează perfect starea de spirit legată de decesul infantil: „în grădină sunt pomi destui, or să mai faci ei și alții...”.

Somogyi Gyula considera chiar că în familia rurală copilul este martir, încă de la naștere. E hrănit cu lapte de mamă, afectat de epuizare, de frustrări, ars de soarele de pe câmpul pe care îl muncește zi lumină. Copiii de 3-4 ani aveau deja grijă de frații lor mai mici. Treaba lor era să-i legene toată ziua. În zona Aradului se obișnuia ca dacă pruncul nu se liniștește de legănat să fie amețit uneori cu băutură, alteori cu zeamă de mac. Din momentul în care se ridică în picioare și umblă copilul iese din grija mamei și e preluat de frații cei mai mari. Monograful spune că e firesc ca astfel să nu putem avea pretenții intelectuale, igienice de la acești copii. De la 5-6 ani e pus să păzească găște, să muncească la porci, să se îngrijească de vițeii legați la păscut.

La vârsta școlarizării educația se izbește de zidul gros al durității; în sufletul pârlog e greu să înflorească știința. Nici disciplina, nici aptitudinile școlărești nu pot contrabalansa întru totul acele carențe și indolența cu care copilul vine de acasă.

În pubertate, deja de la 12-14 ani în loc să fie îndemnați spre carte, copiii sunt trimiși să lucreze la câmp. De aici până la primele instincte sexuale nu mai e mult. Băieții încep să se uite după fete, fetele după băieți; primii - se îmbracă asemenea taților lor, trag din pipă, beau, joacă cărți, dansează și își aleg iubită; ele – cochetează cu băieții, așteaptă să fie invitate la dans, zăbovesc până târziu în sat și cu încuviințarea familiei pot ieși seara la poartă, de două ori pe săptămână să vorbească cu băiatul.

În familiile mai înstărite situația este însă alta. Există o mare diferență între clasele sociale și în ceea ce privește educația pe care o primesc copiii, modul în care părinții se raportează la ei și implicit șansa cu care pornesc în viață. Se insistă pe școlarizarea băieților iar fetele sunt învățate să respecte bunul simț și să fie casnice. Ele pot ieși la bal dar numai însoțite de mamă, în schimb le este interzis să iasă la dans sau să se întâlnească la portiță cu un posibil pretendent. Nou-născuții sunt ținuți curați, în părul fetițelor se prinde fundiță, umblă cu șosete și pantofi iar băieții sunt miniaturi ale bărbaților adevărați, cu pălărie, cizmă, cu mândrie în ochi. Sigur că aceste aparențe nu conduc neapărat la emancipare, la deprinderea respectului față de Dumnezeu, a cinstei, a unei vieți curate. Acestea din urmă cad în sarcina școlii, a grădiniței care trebuie să le inoculeze. Însă acolo unde nu există grădiniță învățătorul va avea mai târziu o treabă dificilă chiar și cu acești copii.

La Pecica familiile mai înstărite pun mare preț pe ocrotirea copiilor lor. Îi spală des, îi țin curați. Li se inoculează atașamentul față de satul lor, față de locul unde s-au născut, încă de mici învață că viața lor nu va fi viață altundeva decât acasă.

Iată ce scrie directorul școlii din Pecica Maghiară, la sfârșitul secolului XIX: „Creșterea copilului nu este o prioritate la noi. Mai mult, până la vârsta de 4-5 ani e chiar o povară. Atunci însă începe să fie de folos familiei pentru că i se poate da de lucru. Până în acel moment copilul mic e ultimul care primește haine curate, care primește de mâncare. Apoi însă va fi primul... Nici nu se gândește omul ce viață grea are un astfel de copilandru. Trebuie să alerge în stânga și în dreapta mai mult decât

oricare adult. Odată ce crește însă lucrurile se schimbă. Părinții încep să-l iubească! Nu e foarte preocupat de curățenia sa, de îmbrăcămintea sa, nici de alimentație, nici nu este dus imediat la medic dacă are vreo boală, dar se îngrijește ca pruncul său se învețe. Îl dă cu plăcere la școală, îi supraveghează mersul, nu-i permite să lipsească nemotivat. În timpul școlii copilul rămâne cu naivitatea sa, uneori chiar și mai mult decât atât. I se dezvoltă devreme autonomia dar până când nu gustă din consecințele serilor de dans rămâne copil. Apoi însă se schimbă. Când i se deschid ochii, când gustă din viață se simt abia consecințele educației deficitare; asta se întâmplă atunci când tânărul află că are și el dreptul să aibă pretenții fiindcă muncește. Devine încrezut, prea mândru, destrăbălat, nu respectă nici învățătorul nici preotul, nici alți tineri, nici pe bătrâni; își afirmă voința și în detrimentul părinților, iar părintele e mândru dacă băiatul său e june-prim pe care îl respectă ceilalți. Cel puternic își rezolvă singur problemele; cel mai slab se aliază cu alții și așteaptă prilejul potrivit să se răzbune. Această spoială de orgoliu o șterge doar armata și căsnicia după care nu se mai cuvine să ieși în evidență negativ. Abia atunci omul devine mai serios, mai muncitor, mai harnic, devine un bărbat preocupat de propășirea sa. Creșterea fetelor stă ceva mai bine. E adevărat că și fata de la vârsta de 5 ani păzește găștele, porcii, vitele, dar se vede pe toată atitudinea sa că a fost înconjurată de dragoste maternă. Fata a fost răsfațată, alintată. Ea e urâtă dacă se îmbracă murdar, zdremțuit, pe când la băiat asta nu contează. Și ea e trimisă la școală cu aceeași perseverență ca băieții pentru că e bine ca omul să știe carte. Iar mama se ocupă mai mult de ea decât de frați”.

În monografia veche a Aradului găsim o descriere amănunțită a modului de alimentație a pecicanilor. Se spune acolo că populația nu este pretențioasă la mâncare. La micul dejun se servește ori lapte cu pâine ori o zeamă cu o bucată de cârnaț sau uneori clisă cu pâine și țuică, ori dovleac pane cu varză murată sau cu ceapă. Vara, în special, lubenița trece foarte bine. Cina e la fel ca micul dejun. „Oamenilor le place să mănânce bine dar nu vor să cheltuiască bani pe mâncare. Alimentația e în general slabă și de aceea lumea e piele și os. Un examen medical a demonstrat că din 1.000 de copii abia s-au găsit 4-5 bine hrăniți. Dezvoltarea fizică suferă și ea; ajunge la apogeu abia la 30-32 de ani. Pâinea cu unsoare și langoșul se mâncau cu multă poftă, dar ambele sunt pe cale de dispariție”, puncta academicianul Somogyi făcând o estimare totuși greșită asupra alimentelor „pe cale de dispariție”, care sunt consumate și astăzi în majoritatea gospodăriilor pecicane.

Consumul de cafea a pătruns în localitate relativ târziu. Atunci când la Adea, Sebiș, Șilindia, se bea deja de mult cafea, la Pecica această modă a început să se răspândească mai degrabă la începutul secolului XX, fenomenul fiind până atunci izolat și întâlnindu-se cu precădere în gospodăriile cele mai bogate.

Ridicarea, în anul 1834, a Aradului la rangul de oraș liber regesc, așezarea geografică la încrucișarea drumurilor comerciale între Pesta-Szeged-Sibiu-Tișoara și Oradea, construcția căii ferate Pesta-Szolnok-Arad, transportul de lemn și sare cu vasele care pluteau pe Mureș, dezvoltarea meșteșugurilor, a industriei extractive, a comerțului și agriculturii, toate acestea au determinat un mare progres economic atât la nivelul orașului cât și la cel al comitatului Arad.

Prin patentele imperiale din anul 1853, pentru Banat, Crișana și Maramureș și

din 1854, aplicabile pentru Transilvania, se prevedea emanciparea de sub dependența feudală și a jelerilor (țărani fără pământ) și răscumpărarea eliberării țăranilor.

În acest context au avut loc colonizările din a doua jumătate a secolului al XIX-lea pe teritoriul fostului comitat Arad. Politica de colonizare începută de imperiul austriac în secolul al XVIII-lea a continuat și după revoluția de la 1848, aducându-se din afara comitatului Arad, într-un mod organizat, populație agricolă, de regulă de naționalitate maghiară și germană.

După anul 1867, statul austro-ungar a stimulat într-o măsură mai mare colonizările, iar mai târziu le-a ridicat la rang de politică de stat, urmărind îndeosebi schimbarea artificială a compoziției etnice a populației locale.

Atât marii proprietari de pământ cât și statul erau interesați în aducerea de coloniști, având în vedere lipsa mâinii de lucru și implicit stagnarea muncilor agricole. Scopul principal al aducerii coloniștilor îl constituie cultivarea tutunului pe suprafețe cât mai mari. Coloniștii mai erau utilizați în mare parte la defrișarea pădurilor, prestări de servicii pe ogoarele constituite în urma defrișărilor, exploatarea minelor de fier de pe teritoriul comitatului Arad, grădinărit, cultura viermilor de mătase. Arenzile erau foarte mari, mergând până la 1/3 și chiar jumătate din recolta obținută de coloniști.

Raportul întocmit de către Autoritatea cezaro-crăiască a comitatului Arad către Consiliul locotenențial cezaro-crăiesc, despărțământul Oradea Mare, datat 22 decembrie 1855, menționează facilitățile de care se bucurau coloniștii pe timpul împăratului Iosif al II-lea (1780-1790). Astfel, fiecărui colonist i s-au asigurat:

- a) un loc de casă cu două jugăre de pământ,
- b) mijloace de aprovizionare după prețurile curente de pe piață, în schimbul acordării unei despăgubiri sau,
- c) bani peșin pentru procurarea materialelor de construcție necesare, ori
- d) cele din urmă în natură contra prețului fixat de proprietar.

În ceea ce privește colonizările de la jumătatea secolului al XIX-lea efectuate pe teritoriul fostului comitat Arad, raportul consemnează că acestea s-au făcut pe două căi și anume: pe cale particulară, de către moșieri și pe cale oficială, de către stat.

Groful Hadik a colonizat 20-25 familii de italieni în localitatea Semeac, cu sarcina cultivării viermilor de mătase. În același timp, îndeletnicirea se extinde și la Pecica, acolo unde e îmbrățișată în special de populația săracă. Astfel, aceasta își asigură o sursă bună de câștig, „între pite”, când grâul de anul trecut s-a terminat, iar cel din anul în curs nu era copt. Este așadar evidentă interferența coloniștilor de la Semeac cu populația pecicană.

Documentul precizează că toți acești coloniști trebuie considerați drept contractualiști și nu coloniști. Contractualiștii erau așezați în jurul marilor moșii conform unui contract încheiat între moșieri și țărani, care aspirau, după desființarea iobăgiei și după intrarea în vigoare a patentelor imperiale din 1853, să-și răscumpere pământurile aflate în folosință. Această răscumpărare se lovea însă de împotrivirea moșierului, care nu voia să piardă mâna de lucru ieftină care să presteze, conform unor obligații asumate, munca pe moșiile marilor proprietari funciari. De asemenea, moșierul nu era dispus să piardă o parte a pământurilor aflate în proprietatea sa.

O altă colonie sub denumirea de „Țiganca”, a fost întemeiată în împrejurimile

Mureșului, de către familia Lovasz (aceeași care a făcut și colonizarea la Pecica), formată din 800 germani și români, fără contract scris, care în schimbul plății unui anumit cens, au primit loc de casă, iar pentru ca să se întrețină, lucrau ca zilieri în localități străine. Datorită exploatării la care erau supuși de către proprietarul de pământ, acești coloniști au sărăcit. Documentul menționează în legătură cu soarta acestor coloniști că „ei au rămas până în ziua de azi pe treapta cea mai de jos a sărăciei, însuși dreptul de proprietate al lor asupra locului de casă a fost pus la îndoială cu ocazia recentelor înscrieri în cartea cadastrului”.

O a doua categorie de colonizări au fost cele efectuate de către stat (colonizări camerale). Aceste colonii au fost create în mai multe localități din fostul comitat Arad, printre care și la Peregul Mare, din hotarul Pecicai.

Colonia a fost întemeiată în anii 1852-1853, de către emigranți din Moravia, care erau scutiți de cultivarea tutunului.

Un interes deosebit manifestă Imperiul austriac față de acei coloniști care se ocupau cu grădinăritul. Astfel, fiecărui grădinar cameral i se acordau 22 jugăre de pământ, exceptând coloniștii care au emigrat mai târziu și cărora li se acordau doar 12 jugăre.

În condițiile în care coloniștii erau obligați să dea o jumătate sau 1/3 din recoltă proprietarilor de pământ, chiar în cazul când aceștia depuneu un maxim de efort la muncile agricole, rezultatul era ruina totală a acestora. Autoritatea cezaro-crăiască a comitatului Arad, aprecia în raportul înaintat Consiliului locotenențial cezaro-crăiesc, despărțământul Oradea Mare, că: „Întrucât pentru cea mai mare parte a coloniștilor rezultatele obținute nu sunt proporționale cu sânguința depusă de ei, datorită greutăților izvorâte din aceasta, se ruinară fără posibilitate de salvare”.

Pentru recuperarea pierderilor suferite de către stat prin sprijinirea materială a coloniștilor și pentru ușurarea restituirii avansurilor primite de la stat de către coloniști, se preciza:

1. Scutirea coloniștilor de impozitul direct: cei de pe terenuri de clasa I-a, timp de 5 ani, cei de pe terenuri de clasa a II-a, pe 10 ani, iar meseriașii, cei care executau lucrări de defrișare și minerit, pe 15 ani.
2. Copiii coloniștilor să fie scutiți de taxe școlare pe timp de 10 până la 15 ani.
3. Coloniilor particulare ce aveau mai mult de 1.500 de suflete li se asigura construirea unei biserici și a școlii.
4. Coloniștii să fie scutiți de obligații militare timp de trei ani.
5. De asemenea, să fie scutiți de obligația de încartiruire și cărașie.
6. Să fie scutiți de muncile publice.
7. Emigrantului care aduce cu el șase flăcăi sănătoși, să i se acorde un premiu care urmează a fi stabilit.
8. În scopul supravegherii, contractele particulare să fie înregistrate în totalitatea textului lor la autoritățile administrative ale comitatului.

Pecica Română în secolele XVIII-XIX

Obiceiuri. Nunți românești

Băieții și fetele obișnuiau să se cunoască mai bine la dans. Când tânărul se întorcea din armată, începea să se gândească la însurătoare. Pentru a se interesa de intențiile viitoarei mirese, părinții băiatului obișnuiau să trimită la casa ei un neam, ca să o descoase, să se intereseze dacă ar fi dispusă să îi primească. În cazul unui accept, în fapt de seară, mergeau de obicei cu căruța – pentru că era un semn de prețuire – să o ceară. De fapt, nu putem vorbi despre o cerere în căsătorie, ci mai degrabă despre o târguială, pentru că părinții fetei obișnuiesc să ceară în schimb pentru mireasă o sumă de bani (între 50-200 de coroane), bundiță, tiurac, un dulap și o basma. În trecut, mai degrabă aspectul material era decisiv, și nu cel sentimental. Mirele nu obișnuiește să dea miresei bijuterii, dar lui îi revine obligația de a cumpăra mobilă nouă. De multe ori cele două părți nu reușeau să se înțeleagă, mai ales atunci când pețitorii considerau că zestrea fetei este prea mică față de aportul bărbatului. Când băteau palma, beau aldămaș și plăteau un avans din suma negociată.

Logodna durează doar câteva săptămâni, răstimp în care mirele se ocupă de actele necesare încheierii căsniciei.

Nunta se ținea numai duminică. În săptămâna dinaintea ospățului, de regulă miercuri, băieții și fetele, prietenii mirelui și ai miresei se adună la casa miresei și, cântând și chefulind, împodobesc pâlasca, aceea cu care pâlăscașul va invita neamurile la cununie. Pâlăscașul umblă călare sau cu căruța la casele invitaților sâmbăta, joi și iar sâmbăta (în preziua nunții), pentru a-i chema la ceremonie. „Cu mare bucurie vă invită... – aici se spunea numele gazdei, n. red., în timp ce pâlăscașul închină cu pâlasca – la nunta fiului, fiicei sale, cu voie bună, să mâncăm, să bem și după cum va mai fi voia Domnului”. Apoi se preface că bea din pâlască și îi îmbie și pe cei de-ai casei să servească o gură de tărie.

Ospățul e organizat fie de una dintre familii, fie de ambele, la înțelegere. În dimineața nunții, familiile nuntașilor se adună la casele mirilor, apoi cei din partea mirelui pornesc împreună după naș (cumătru), pe care îl petrec apoi, cu muzică și alai, la locul cununiei. Nașul este cea mai respectată autoritate în ziua nunții; nimeni nu îi poate ieși din cuvânt. El va fi și nașul

copilului care se va naște din comuniunea celor doi, iar urmașii săi vor rămâne, la rândul lor, nași ai familiei.

Cămașa de cununie a Emiliei
Tămășdan, născută în 1850

Ilustrațiile de cusături populare, obiecte și interioare tradiționale provin din colecția școlii din Cocota și ale d-nei prof. Felicia Chevereșan.

Dacă mireasa este dintr-o altă localitate, e adusă cu căruța de un alai de călăreți. La casa miresei, petrecăreții găsesc ușa închisă. Sunt întrebați, cu voce tare, pe cine caută și ce doresc. Abia după ce răspund li se permite să intre în camera de oaspeți, iar după un ceremonial de salut, pornesc împreună către biserică. Câte trei-patru fete cu flori în brațe și tot atâția băieți se înghesuie pe câte o căruță, în drum spre lăcașul de cult. Este important de amintit că la întoarcere nu vin pe același drum ca la mers, fiindcă ar aduce un mare ghinion noii familii.

Obiceiul spune că nașul trebuie să cumpere un privez de câțiva metri pentru

mireasă, cu care în timpul ceremoniei religioase cei doi miri sunt înveliți la nivelul umărului, în așa fel, încât să treacă și peste creștetul fiecăruia, dar să le acopere și picioarele. Asta împiedică mireasa să îl calce pe mire pe picior – ceea ce înseamnă că el va fi, cu adevărat, stăpânul casei și cea mai importantă autoritate a familiei. Se mai credea că cel a cărui lumânare ardea mai mult în timpul cununiei, va avea viață mai scurtă.

În timpul cununiei, preotul pune coroană pe capul mirilor și le petrece o pânză peste mâini, legându-i pe vecie. În timpul ceremoniei, tânăra pereche servește de trei ori din pocalul cu vin, ceea ce, pe de o parte, amintește de nunta de la Cana, dar, pe de altă parte, este un simbol al fericirii și necazului peste care cei doi vor trebui să treacă împreună.

Nuntașii ajung spre prânz de la biserică și încep îndată să se ospăteze. La sosire trebuie să treacă pragul casei, lângă care se așează o copaie cu apă, care simbolizează un râu – ca să îl treacă, trebuie să plătească. Bani aruncați în copaie sunt ai miresei, care îi primește pe oaspeți cu sărutări. Acest obicei este însă specific numai anumitor familii, venite în special din zona muntoasă a Aradului.

Dansul începe îndată după masă. În curtea casei, se încinge ardeleana, hora, csardasul, de doi, pepicior, lugojana, călușarii, dasca, duba. Acestea sunt interpretate cu vioara cu goarnă – instrument tradițional al acestor locuri, folosit și astăzi de ansamblul local, în spectacolele din Pecica și cele pe care le susține în străinătate.

Seara se prezintă darurile. Nuntașii obișnuiesc să aducă plăcintă, țesături, vase, basmale. În timp ce tinerii dansează în curte, bătrânii se retrag în camera de oaspeți,

aranjată astfel încât mireasa și nașul să stea în centru. Doi băieți (uneori pot fi și bărbați însurați) preiau darurile de la oaspeți și le prezintă, glumeț, ironic, uneori răutăcios. Cadourile se pun în fața nașului, unde, de regulă, se strâng grămezi de plăcinte. Țesăturile, vasele, basmalele sunt depuse miresei, care după aceea se retrage cu mama sa și cu o bătrână, să se schimbe. Revine printre oaspeți cu conciu pe cap, ceea ce înseamnă că e deja tânără soție și e gata să înceapă dansul miresei. Nașul nu permite ca vreun nuntaș sau altul să o danseze prea mult – după trei-patru pași, zornăie iar farfuria, cerând alți bănuți de la meseni.

La sfârșitul ospățului, plăcintele strânse sunt împărțite printre nuntași, iar tînăra soție face, la rândul său, mici daruri neamurilor sale.

Apoi mireasa, împreună cu alaiul nuntașilor, pleacă spre casa mirelui. La pornire i se dă o olcuță de lut, pe care trebuie să o spargă de stâlpul porții și părăsește înlăcrimată casa părintească; se mută la casa nouă. În acest răstimp, mirele atinge cu pălăria spatele și umerii nevestei, care îi răspunde că speră ca asta să fie ultima bătaie pe care o primește de la el...

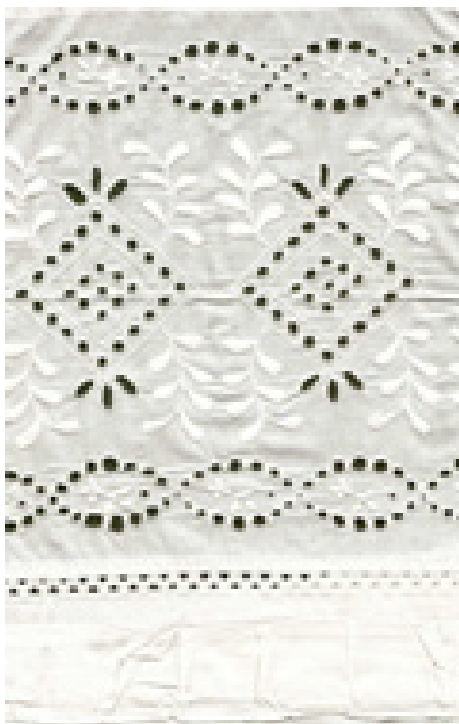
La unele gospodării, mireasa e petrecută cu următorul cântec:

„Rămâni maică
Rămâni taică!
Rămâni maică sănătoasă,
Ca și o pară frumoasă,
Rămâni taică sănătos,
Ca și un măruț frumos!”
Tânăra soție este consolată:
„Nu te supăra mireasă,
Că lăsași p-a voștri-acasă,
Că altă casă îi căpăta
Unde noroc îi afla”.

Iar dacă femeia ajungea la casa unor oameni dificili, i se cânta să nu se teamă, pentru că pe masă va găsi daruri, dar pe grindă o nuia, cu care – dacă nu muncește – o vor croi, la noua casă.

Sosind la casa mirelui, acesta îi spune mamei sale că i-a adus nora acasă, ca să îi fie sprijin și fiică:

„Deschide maică ușa,
Că îți aduc nevasta,

Blidele ți le-o spăla.
 Și în casă ți-o mătura.
 Hoarele ți le-o griji,
 Holdele ți le-o plivi,
 Viile ți le-o săpa
 Și ajutor mult ți-o da”.

Soacra-mare îi mulțumește lui Dumnezeu pentru norocul care a dat peste ea și gospodăria sa:

„Mulțămesc lui Dumnezeu
 Că s-o-mplicit gândul meu,
 Ce am gândit
 Am dobândit.
 Că mai am pe cineva
 Să-mi ajute a lucra”.

În curtea casei mirelui continuă petecerea, iar musafirii pleacă spre casă abia în zori. Deși, pe la începutul secolului XIX, nunțile țineau uneori câteva zile.

În familiile mai sărace (unde vroiau să evite nunta, fiindcă nu și-o permiteau) și acolo unde una dintre familii nu și-a dat acordul pentru căsnicie, se întâmpla deseori ca mireasa să fie răpită.

Botezul românesc

Copilul nou-născut este botezat în biserică la cel mult trei-patru zile de la naștere. Sunt cazuri în care botezul s-a oficiat chiar și după două zile. Oamenii se grăbeau, căci crezul popular spunea că pruncul nebotezat care piere ajunge vârcolac. Chiar și în familiile modeste se obișnuiește să se dea câte o masă neamurilor, cu acest prilej. În unele gospodării era invitată și moașa, care imediat după masă se întorcea către invitați, cu o farfurie pe care era un drob de sare, și zicea: „Oameni buni, trebuie să știți că gazda mult s-a ostenit până a strâns prunele pentru țuică, strugurii pentru vin, dar și mai mult s-a obosit ca să adune grâul pentru făină. Și cât de mult s-a ostenit până când din grâu a copt pâinea și plăcintele din care v-ați ospătat astăzi! Fiindcă noi am venit la masa întinsă, recunoașteți că trebuie să îi răsplătim osteneala!” Apoi, întorcându-se spre gazdă, punea în farfurie banii de dar, spunând: „De la noi mai puțin, de la Domnul mai mult”. Se zice „Amin” și toți pun, cât doresc, în farfurie.

Apa în care pruncul nou-născut a fost îmbăiat este aruncată peste gard, ca nu cumva copilul să se îmbolnăvească.

Înmormântarea

Pe patul de moarte, pecicanul este vizitat de toți cunoscuții și vecinii, care vin să se ierte, îi cer să îi dezlege de greșelile pe care le-au făcut în raport cu el. Ca să îi fie trecerea mai ușoară pe celălalt tărâm, îl mută în mijlocul camerei, sub grinda mare. Apoi i se pune lumânare în mână, ca astfel să găsească mai lesne calea spre

mântuire.

Când muribundul se stinge și corpul se răcește, e spălat, îmbrăcat în hainele de sărbătoare și întins pe laviță, până când e gata sicriul. I se pune în palmă o cruce pe care s-a lipit, cu ceară, un bănuț. Decesul nu se anunță de către familie, iar neamurile ajută la pregătirea înmormântării. Când vecinii intră în casa îndoliată, spun „Dumnezeu să-l ierte!”.

Există gospodării unde se umblă cu capul descoperit până când decedatul e așezat în pământ.

Privegherea durează toată noaptea; bătrânii își amintesc și discută despre faptele celui trecut în neființă, iar cei mai tineri joacă cărți, sau bâzâria. Se consumă multă tărie. Cina se servește la miezul nopții.

Până după înmormântare, oglinda din casa mortului e fie acoperită cu pânză, fie întoarsă spre perete.

Dacă mortul a fost persoană cu stare, e perezcut la groapă cu căruța trasă de patru boi. Alaiul se oprește la fiecare colț de stradă, unde cântă, iar o bătrână din familie împarte colaci sau bănuți săracilor care se strâng în jurul sicriului.

Bocitoarele jeleau mortul astfel:

„O sărac ... (prenumele decedatului, n. red.) meu,

Cum te luă Dumnezeu.

Ia uită-te, dragă, uită,

Uită-te-n ocolul tău

Uită-te la casa ta

Cum rămâne singurea

Uită-te la pruncii tăi

Cum rămân ca vai de ei.

... (prenumele, n. red.) nu ți-i jele

De dragi mărușele tale?”

Mortul este așezat în groapă cu capul spre răsărit. Bărbații nu obișnuiau să poarte doliu. Femeia poartă basma neagră timp de șase săptămâni.

După înhumare, cei prezenți la groapă sunt invitați la părăstas, iar a doua zi familia merge la groapă să împartă pogăcele. Pomana se mai ține la șase săptămâni, jumătate de an și un an de la deces. Cu asemenea prilejuri cei prezenți primesc lumânări și cozonaci.

La pomenile mai mari sunt invitați și preoții, iar dacă parastasul se ține la biserică, se împarte colivă, pălincă, colaci, pe care preotul le sfințește.

40 de martiri

Primăvara, când se comemorează cei 40 de martiri arși pe rug, se aprinde focul în grădină, ca să protejeze gospodăria de omizi, de dăunătoare.

Sărbători muiești

Femeia româncă ține cu sfințenie toate sărbătorile și, cu asemenea prilejuri, nu muncește. Nu luca în prima săptămână a postului mare (spunând că se teme de caii Sfântului Todor), în a patra săptămână a postului, fiindcă atunci pe fiecare zi cade câte un prilej special („Luni e luna strâmbă, Marți e marția jimbă, Miercuri e meze-pereze, Joi e dâc (atât) înainte, dâc înapoi, Vineri e a crucii, Sâmbătă e a morților). Nu luca nici în zilele de joi dintre paște și Rusalii, considerându-le „joile legate”.

Ziua Sfântului Gheorghe

În ajunul zilei Sfântului Gheorghe, ulciorul cu lapte este petrecut cu lăstari de trandafiri sălbatici, iar din aceiași lăstari câțiva sunt prinși de grinda casei. Se obișnuia să se pună trandafiri sălbatici și în geam, cu câteva fire de urzici, ca să le țină departe pe vrăjitoare. Băieții le stropesc pe fete la fântână, uneori cu două-trei găleți de apă!

Sânziene

Gospodinele pregătesc o coroniță fixată pe poartă ori pe fațada casei. Se mai făceau coronițe pentru fiecare membru al familiei, iar acestea se aruncau pe acoperișul caselor; ale cui cădeau pe jos, acesta avea viață mai scurtă.

Dodola

Dodola este un băiat sau o fată care se roagă pentru ploaie, în așa fel încât își fixează pe haine multe frunze și rămurele verzi, astfel încât pare îmbrăcat în verdeață. Așa umblă din casă în casă, pe vreme de secetă, cântând:

„Ploauă, Doamne, ploauă,
Ploaie curată,
De la Domnul dată,
Spicul cât voinicul
Rodul pune în podul.”

Dodol era, la sârbii păgâni, zeul ploii.

Superstiții. Descânțece

Până în secolul XIX și începutul secolului XX, populația credea mai mult în descânțece decât în medici, la care mergea numai în cazurile extreme. Se credea cu tărie că ierburile și alifiile ajutau suferindul numai dacă erau însoțite de descânțecelile potrivite. Erau femeii renumite pentru priceperea lor; în vrăjile pe care le făceau, în boscoane, spuneau pe nume bolnavului, bănuielii referitoare la motivul care a dus la suferința sa, indicau modul de manifestare a bolii, apoi o chemau în ajutor pe Sfânta Maria, despre care se credea că alunga duhul rău și scăpa corpul de suferință, trimitând boala între stânci, în pustiu, în pădure...

Dacă cineva acuza dureri de cap, se bănuia a fi fost deocheat și i se citea următorul descânțec, să se simtă bine:

„Plecă ... (prenumele persoanei, n. red.) pe cale, pe cărare,

Să întâlnească cu spaima-n cale,
Spaima la el să uită
Și deloc îl deochiă!
Ești deochiu și te du-n pustie!

Unde cocoșii nu cântă,

Păsările nu ciripesc

Și porcii nu grohotesc

Du-te! Lasă-l pe ... (prenumele persoanei, n. red.).

Că cu mătura te-oi mătura,

Cu securea te-oi tăia,

Și te-oi ciocărți

Până te-oi omori.

Pfui, pfui, pfui!”

Descântecul era recitat de două ori deasupra unui pahar cu apă curată, în care erau aruncați, între timp, cinci tăciuni aprinși. Suferindul trebuia să bea de trei ori consecutiv din apă, apoi femeia

îl stropea pe cap, pe față, pe piept, iar apa rămasă era aruncată pe gard ori pe burlan. Pe obraji bolnavului se făcea semnul crucii, cu tăciunile. Dacă tăciunile căzuse cu mare zgomot în apă, boala avea să dureze; dacă pe fundul paharului se opreau doar doi tăciuni – pacientul a fost deochiat de un bărbat; dacă tăciunile se opreau în mijlocul paharului, era deochiat de o femeie.

Scrântitul piciorului

Atunci când cineva călca greșit sau cădea și își scrântea piciorul, i se citea următorul descântec:

„Plecă ... (prenumele persoanei, n. red.) pe cale, pe cărare,

Se întâlnească cu buba-n cale,

Ești bubă și te leapădă,

Cum să lapădă spuma de pe apă,

Că cu suflitul te-oi sufla,

Cu peana te-oi mâna

Cu cheia te-oi închia

Și cu lâna te-oi lega.

Ești, fugi și te du,

Unde graiu de om nu să aude

Nici picior de om nu calcă

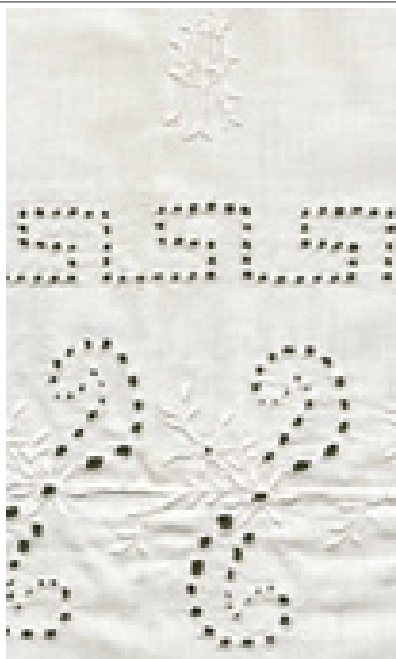
Doamne ajută, Sfinte Doamne!

Ajută Maică Precistă

Și se lipească os cătră os

Și vână cătră vână.

Să fie întreg și curat

Cum Dumnezeu le-a lăsat!

Pfui, pfui, pfui!”

Descântecul era citit de trei ori, și de fiecare dată femeia trăgea de piciorul bolnav. Între timp o pană de găscă, o cheie și câteva fire de lână sunt legate de laba piciorului.

Durerile de ochi

În cazul durerilor de ochi, foarte frecvente în perioada respectivă, se citea:

„Pleacă ... (prenumele persoanei, n. red.) pe cale, pe cărare,

Se întâlnești cu bubă-n cale,

Ieși bubă de 99 feluri,

Ieși, nu junghia,

Ieși, nu înțepa,

Ieși, nu coace.

Ieși, bubă vânătă,

Ieși, bubă albă,

Ieși și te du în pustie.

Acolo te așează și te alină,

Că ... (prenumele persoanei, n. red.) nu te poate alina,

Nu te poate așeza.

Ieși și lasă-l

Curat și luminat,

Ca grâul cel curat

Cum Maica Sfântă o dat.

Din mila lui Dumnezeu

Din cuvântul meu

Leac să deie Dumnezeu!”

Junghiul

Astăzi știm că înțepăturile dorsale, cele din membrele inferioare sau superioare, au cauze fiziologice. Cu o sută, două sute de ani în urmă se credea însă că sunt cauzate de deochi. De aceea, suferindul se înfățișa numaidecât să i se citească împotriva bolii. Femeia scria un cerc, cu vârful unui cuțit, deasupra răniei sau a organului dureros, zicând:

„Fugi junghiu

Că te înjunghiu

Fugi și lasă

Durerea să iasă

Că de nu-mi asculta

Cu cuțitu te-oi tăia!”

Descântecul era rostit de trei ori, iar în zona cu probleme se legau câteva fire de hrean.

Luarea urmei

Femeile pricepute știau să ia urma oricui era infidel, sau îndrăgostit. Îl urmărea pe „suspect” până într-un loc unde acesta lăsa o urmă întregă de talpă (sau de încălțare). Întâi făcea o cruce în urmă, apoi din mijlocul ei lua cu degetul câteva fire de praf sau noroi, așezându-le în colțul basmalei sale noi, nefolosite. Apoi duce basmaua acasă și o aruncă în foc, cu următoarele vorbe: „Așa să piară dragostea lui... (prenumele persoanei, n. red.), cum piere în foc praful acesta”. Sau, după caz: „Așa să ardă inima lui ... (prenumele persoanei, n. red.) pentru mine, cum arde focul acesta!”

Plante medicinale

Spuneam că exista convingerea că medicamentele naturiste, plantele, alifiile, însoțite de descântecul potrivit, sunt cel mai potrivit remediu pentru orice suferință. În Pecica Română, la fel ca în alte comune locuite de oameni simpli, oamenii mai degrabă credeau în tradiția populară, decât în rețetele felcerilor. Ei considerau că plantele au puteri miraculoase și îi pot scăpa de durere. Iată câteva exemple:

Usturoiul: se folosea la durerile de ureche și de stomac.

Ceaiul de tei: se bea împotriva durerilor de gât și a răgușelii.

Pe răni și egzeme se punea ceapă dinstuită.

Socul era preparat, sub formă de ceai, contra tusei.

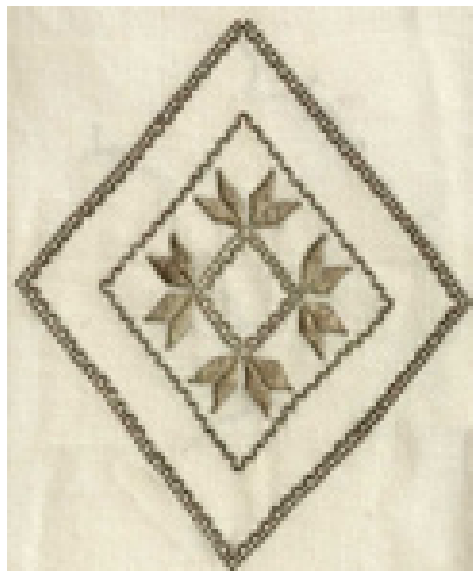
Tulpina de pătlăgică și florile de câmp se puneau în apa de baie, ca să lecuiască guturaiul.

Hreanul era folosit împotriva spasmelor.

Marți seara

Crezul popular legat de „Marți seara” a generat dispute aprinse între etnografi. Femeile românce (și uneori și bărbații) din Pecica Română refuzau să lucreze marți seara, după asfințit, ca să se protejeze de duhurile rele. Nici nu prea ieșeau din casă. Considerau că nu este bine să se arate, pentru că un duh rău, de cele mai multe ori înfățișându-se sub formă de câine negru, capră, le va prigoni. Se credea că duhul acesta rău bântuie și sub chip de femeie, cu statura mai înaltă decât cea a femeilor obișnuite și cu dorința neapărată de a face rău. I se spunea „ciuma”. Acest duh rău le pedepsea pe cele pe care le întâlnea marți seara în cale; dacă femeia făcea în ziua aceea o muncă fizică mai grea – spălat, țesut, copt – putea rămâne paralizată de mână sau de picior. De aceea se evita ieșirea din casă, mai ales după marile sărbători, când se spunea că duhul rău umbla înnebunit pe uliță, să își împoaste veninul. Oamenii credeau că se pot apăra de el, pentru moment, prin rugăciune ori făcându-și cruce des.

Cronicarul Somogyi remarcă faptul că preoții, în loc să încerce să lecuiască lumea de acest fel de prejudecăți, le cultivau în oameni, lăsându-i să creadă că numai ei îi pot scăpa de „necurat” – însă contra cost.

Superstiții

Până la ziua Sfinților Petru și Pavel, românul nu taie fructe cu cuțitul, nu cumva să cadă grindină în hotar. În ziua respectivă, pentru mântuirea sufletească a celor morți, se dau fructe în dar.

Grindina este provocată, se credea în vechime, și de transportarea mortului prin sat. Prevestește o mare nenorocire dacă cortegiul funerar întâlnește în cale pe cineva care merge cu ulcioare goale să ducă apă de la fântână.

Dacă de Sfântul Ilie, la 2 august, tună cerul, nucile vor fi stricate. Se credea că, dacă tună cerul în ziua respectivă, Sfântul Ilie trage asupra necuratului.

Se credea că e mare păcat să sacrifici animale de ziua Sfântului Ioan Botezătorul.

După ce mortul era scos din casă, familia muta iute scaunele și masa, ca nu cumva sufletul celui decedat să se întoarcă și să recunoască locuința.

Crucea era mișcată de multe ori la mormânt, ca sufletul decedatului să nu mai găsească drumul spre fosta sa casă.

După înmormântare, pecicanul se spăla pe mâini, altminteri credea că va avea dureri de brațe.

La masă, pâinea care se punea în lapte nu era tăiată cu cuțitul, ci se rupea cu mâna, să nu crape (scrișălească) ugerul vacii.

Dacă cineva dormea pentru întâia oară într-o odaie și număra grinzile din tavan, putea spera că i se va împlini visul pe care îl visa în noaptea aceea.

Ca localitatea să nu fie lovită de o calamitate naturală, este strict interzisă munca în zilele de miercuri de după Paște și Rusalii. Le fel, e interzisă munca de ziua Sfântului Procopie, pentru că Dumnezeu îl trăsnește pe cel care ar lucra.

După asfințit nu dai nimic din casă (nici lapte), pentru că ai atrage o nenorocire asupra gospodăriei.

Se aruncă bănuți în groapa mortului, ca acesta să aibă cu ce plăti luntrașul când urcă la ceruri.

Rândunica strică laptele vacii, dacă zboară pe sub ea.

Aduce ghinion să coși cuiva nasturele pe o haină pe care nu a dezbrăcat-o.

Se obișnuia ca un copil suferind de mai mult timp de pneumonie, tuberculoză, anemie, să fie pus de trei ori în cuptorul fierbinte de pâine. În prealabil e legat de lopată cu cămașa tatălui său, astfel încât sub el cămașa să fie uscată, iar deasupra să fie umedă. E scos repede din cuptor, cu următorul descântec: „Bag carne bătrână, scot

carne tânără”. Alții, ca să lecuiască aceleași maladii, preparau zilnic, timp de nouă zile, o baie din aceleași ierburi culese din cimitir și îl îmbăiau pe copil; se credea că după a noua zi se decide dacă pruncul va rămâne sau nu va rămâne în viață. Dar pentru că erau curioși să afle mai devreme verdictul, săpau două gropi în care urma să arunce apa din scaldătoare: o groapă simboliza viața, cealaltă moartea. Apoi un copil de 5-6 ani trebuia să spună în care groapă să fie aruncată apa: dacă se arunca în cea a vieții, se credea că bolnavul scapă.

Situația materială

Somogyi, căruia îi aparține descrierea complexă și foarte pertinentă a împrejurimilor Aradului, scria la sfârșitul secolului XIX, despre populația română, caracterizând totodată și etnicii din Pecica Română. „Populația nu poate fi considerată, în general, săracă, deși sunt foarte puțini cei cu avere mare. Săraci care să nu aibă casa lor, care să fie obligați să tragă peste noapte în adăpostul altuia, se găsesc doar în orașul Arad; în comunele din jur sunt foarte puțini chiriași. Iarna oamenii trăiesc din banii câștigați în timpul verii; nu sunt foarte pretențioși. Dacă își epuizează rezervele, iau pe credit de la băcănie, sau un împrumut de la bancă. Există instituții de credit peste tot, în fiecare comună. Banca Victoria s-a dezvoltat foarte mult și în județ. Gospodarii obișnuiesc să facă bani și din bălegarul pe care îl stochează în fundul curții; când sunt strâmtorați, îl vând la preț bun, pentru că oricând se găsesc clienți interesați să își fertilizeze pământul”.

Vara, când treburile gospodărești sunt mai multe, românul obișnuia (și mai obișnuiește și acum) să se trezească mult mai devreme decât iarna. Se îngrijește întâi de animalele din ocol, abia apoi vede și de nevoile sale. Iarna mânca frecvent numai de două ori pe zi: dimineața între orele 9 și 10, respectiv după-amiaza, între 17-18. Alimentația e simplă, bazată, în zi de post, pe dovleac și gătită cu ulei de in. Pune mare preț pe respectarea postului. De Crăciun postește șase săptămâni, înainte de Paște – șapte săptămâni, înainte de Sfântă Mărie Mare și ziua Sfinților Petru și Pavel câte două săptămâni, considerând că „am fost botezat pentru patru posturi”. Se mai postea în fiecare zi de miercuri și de vineri. Postul este atât de respectat, încât are oale separate în care se hrănește numai în această perioadă a anului. Nu consumă cu astfel de prilejuri nici măcar ouă sau lapte.

De atfel, avea în gospodărie trei feluri de vase: pentru post, de dulce și vase de folosință. Puteau fi folosite ca oale de post numai cele în care nu s-a pregătit niciodată vreo mâncare cu untdelemn. Dacă din greșeală în oala de post ajunge lapte, aceasta nu mai e considerată de post.

Nevoia a schimbat însă această tradiție. La casele mai sărace, se considera că dacă freci o jumătate de oră vasele de dulce, se puteau folosi și de post. Dacă, printr-o conjunctură, din oricare vas din casă ajungea să se adape vreun animal, vasul respectiv era declarat spurcat și era scos din casă. În literatură se afirmă că unii nu permiteau nici musafirilor să servească mâncare sau apă din vasele lor, ceea ce este însă doar

ficțiune. Ospitalitatea românilor devenise proverbială, în împrejurimile Aradului, implicit la Pecica Română – nu numai că nu ar fi permis oaspeților să le folosească ulcioarele, dar îi și îmbiau să servească bucate împreună cu ei.

Micul dejun al pecicanului consta din clisă, eventual și brânză. Se raporta aproape evlavios la pâine, în condițiile în care era alimentul său de bază. O familie de patru persoane consuma zilnic o pâine medie, de două kilograme. În familiile mai sărace, aceasta se prepara, de regulă, din făină de calitate slabă, amestecată cu țărâțe. Printre alte alimente de bază erau ceapa, cartofii, laptele, curechiu cu moare, fasolea, mălaiul și mămăliga. Aceasta din urmă o consuma în cantități mari în timpul postului, caldă sau rece.

Dacă poșteau delicatose, își făceau dovleac la cuptor sau mâncau prune uscate.

Consumau carne mai rar, de regulă doar duminică și în zilele de sărbătoare. Mâncarea cea mai răspândită era tocana, cu zeamă lungă, să ajungă...

Mai în fiecare gospodărie se sacrificau porci. Asta se întâmpla însă în perioada postului de Crăciun, când carnea e interzisă. De aceea, cârnații se mâncau numai după noaptea de Ajun. Un avantaj al tăierii porcului în post era că nici pentru vecini nu trebuia trimisă proaspătă, de vreme ce și ei, la rândul lor, posteau... Se realiza astfel o economie semnificativă, care acum – prin dimensiunea sa, de câteva fire de cârnați și câteva kilograme de carne – poate că pare derizorie, însă cu două sute de ani în urmă conta foarte mult.

Pecicanul român obișnuia să se lase îmbiat mult, când mergea la ospăț, nu cumva să se creadă că nu are ce mânca acasă. Mai mult, fetele chiar întorceau capul, prefăcându-se ofensate. Un alt obicei era ca atunci când era servit cu apă din cârciaș, să verse câțiva stropi din el, după ce bău, și abia apoi să restituie ulciorul.

Pecica Maghiară în secolele XVIII-XIX

Nunta

Ceremonia nunții urmează o cutumă veche de o sută de ani. Spre deosebire de etnicii români, maghiarii pun preț mai mare pe logodnă și pe perioada dinaintea acesteia.

De regulă, tinerii ajung să se cunoască și să ajungă în relații mai apropiate cu prilejul dansului de duminică după masă. Băieții se întâlnesc în sala mare a crășmei unde se organizează petrecerea și plătesc taxa de participare, care oscila între 20-40 de fileri. Fetele așteaptă afară, sau dacă dansul urma să fie în fața crășmei, se retrag într-un grup mai îndepărtat de cel al băieților.

În Pecica Maghiară se obișnuia ca băiatul să nu o invite pe fată personal la dans ci printr-un intermediar – bevivó. Se putea deduce că are intenții serioase legate de o fată sau alta după frecvența cu care o invita alături de el. În asemenea situații neamurile mai apropiate încep deja să pregătească terenul pentru logodnă, purtând vorbe prin sat. Întâi numai pe la rude, apoi pe la prieteni, și doar în cele din urmă printre străini. Se punea mare accent pe respectarea unor conveniențe, de ambele părți: băiatul și fata trebuiau să fie potriviți după avere, caracter, rang social, prestigiu. În situațiile în care se întâmpla să apară disensiuni între cele două familii care să se încuscrească, curtarea dura mai mult, până la aplanarea eventualelor diferende.

Curtarea era aprobată tacit de părinții celor doi tineri. În Pecica Maghiară băiatului i se permitea să se întâlnească doar de două ori pe săptămână cu viitoarea logodnică. Întâlnirile acestea aveau loc seara, la casa fetei; aceasta stătea în curte lângă porțiță, iar pretendentul în stradă în fața porțiței și nu i se permitea să intre. Întâlnirea putea ține cel târziu până la ora 23, când fata era chemată în casă.

Dacă între cele două familii se parafa înțelegerea legată de zestre și de viața ulterioară a tinerei familii, pețitoarea (în Pecica erau cunoscute două femei celebre pentru abilitatea lor de a negocia viitoarele mariaje – tanti Panna și tanti Orzse) mergea în solie la fată și, de se întorcea de la ea cu o basma, se considera că din acest moment băiatul era deja mire, iar fata mireasă. La începutul sec. XIX, logodna era anunțată în cadrul unei ceremonii speciale, asemănătoare cu cununia, dar mult mai restrânsă, organizată la casa fetei. Erau invitați să participe doar cele mai apropiate neamuri, vecinii de casă și cuscii. Evenimentul se numea kendolakas (conviețuirea de basma). După jumătatea sec. XIX această cutumă încetează. Odată cu anunțarea logodnei, relația dintre tineri devine mai strânsă și mai intimă. Cu toate acestea, fata nu își permite să îl tutuiască pe viitorul soț, chiar dacă acesta vorbește cu ea la per-tu. Nu se obișnuia ca tânărul să-și exercite privilegiile de soț, în timpul logodnei; existau totuși cazuri acceptate, și de familie și de comunitate, când căsniciile nu erau aranjate, ci izvorau exclusiv din iubirea celor doi.

Dacă în Pecica Română logodna nu dura mai mult de 3-4 zile, în Pecica Maghiară nu exista o perioadă definită, putând merge până la câțiva ani. De regulă însă nu dura mai mult de câteva luni și depindea de așteptarea prilejului potrivit pentru organizarea ospățului. Trebuie subliniat faptul că în timpul recoltei și a însămânțărilor nu se țineau cununii.

Odată stabilită ziua nunții, chemătorii, recrutați, de obicei, dintre profesioniștii genului, vizitează viitorii nuntași. Potrivit unei dispoziții a bisericii, nunțile catolice era indicat să se organizeze miercuri. Existau și excepții dar nu foarte multe, când avea loc luni. De ce miercuri? Pentru că era considerată cea mai norocoasă zi a săptămânii. Chemătorii începeau să anunțe nunta cu trei zile înainte de eveniment, în zi de târg. Mirele avea doi, mireasa, un singur chemător. Aceștia umblau cu câte un buchețel de flori prins de pălărie și o batistă brodată în buzunarul de la piept, semnalând astfel că bat la poartă în calitate oficială. Purtau cu ei un toiag împodobit cu panglică colorată și o batistă albă brodată. După influența localității Peregul Mic, și la Pecica toiagul chemătorilor era artistic realizat, împodobit cu miez de nucă și floricele de porumb.

Înviatația era făcută de chemătorul mare, sprijinit de chemătorul mic, care însă, chema nuntașii la casa miresei. Înviatația era formulată ca o snoavă rimată:

... mi ezen házhoz mint követ jöttünk,

Hogy meghívást illő tisztelettel tegyünk

... (prenumele mirelui, n. red.) vőlegényünk öröme napjára

A ránk következő hétfőn (szerdán) délutánra

A lakomára általunk meghívotnak

Egész összes tagjai e becses családnak.

(Noi ne-am înfățișat în această casă ca soție/ să vă invităm cu respectul cuvenit/ să participați la ziua fericită a mirelui nostru,/ luna (miercurea) viitoarea după masa;/ la ospaț îi invităm/ pe toți membri acestei onorate familii.)

Se obișnuia ca invitații să participe la pregătirea ospățului cu o găină, un cocos și zahăr.

În ziua nunții cei doi chemători ai mirelui merg la casa miresei să o ceară, să o cheme la cununia civilă iar apoi la cea religioasă; la fel proceda și chemătorul miresei cu mirele. Pentru scurt timp chemătorii revin la casele lor, de unde pornesc spre primărie, însoțiți de fanfară. De aici, dansând, cântând, chiuind, acompaniați de muzică, nuntașii merg la biserică. La ieșirea din lăcașul de cult, un tânăr exclamă să fie bine auzit de mulțime: „három cipó, három legény, ... (prenumele mirelui, n.red.) nem lesz több legény,„ (trei pâini trei feciori, mirele ... nu va mai fi holtei). Un altul îl contrează: „három koci, három szán, ... (prenumele miresei, n.red.), nem lesz több lány” (trei căruțe, trei sănii, mireasa ... nu va mai fi fată mare).

Cele două alaiuri au venit separat la biserică, dar pleacă împreună. La un moment dat însă, se despart, pentru că și mirele, și mireasa, pleacă spre casa lor, fiecare cu nuntașii săi.

Peste un anumit timp, care nu depășește două ore, dar nu e mai scurt de o oră, mirele și chemătorii săi, însoțiți de fanfară, pleacă după mireasă. La sosire, se obișnuia să fie întâmpinați cu poarta închisă. Cei dinăuntru, pun întrebări hazlii celor de afară. De exemplu, iată ce dialog obișnuiau să poarte la Pecica:

– Mondjanak nekem oly nyolc szót, amelynek mindenike „v” betűn kezdődik.

– Voltál valaha Várának várába, voltál valaha vénasszony valagába?

(– Spuneți-mi opt cuvinte care încep cu litera „v”./ – Ai fost vreodată în cetatea de la Oradea, ai fost vreodată în fundul unei babe?)

– Melyik halnak van legközelebb a fejéhez a farka?

– A kicsinek.

(– Care pește are cel mai aproape capul de coadă?/ – Cel mic.)

– Mit nem teremthet az Isten?

– Hegyet, völgy nélkül.

(– Ce nu poate crea Dumnezeu?/ – Munte, fără vale.)

– Mért kapar a kotló a csirkének?

– Mert nincs vetése; nem arathat.

(– De ce scurmă cloșca pentru puii ei?/ – Fiindcă nu a semănat nimic și nu poate ara).

– Mi kisebb, ha tesznek hozzá, mi nagyobb, ha vesznek belőle?

– Az árok.

(– Ce e mai mic, dacă-i adaugi, dar mai mare dacă iei din el?/ – Șanțul.)

– Mi a különbség a veréb meg a völegény között?

– A verébnék hátul, a völegénynek elöl van a farka.

(– Ce diferență e între vrabie și mire?/ – Coada vrabiei e în spate, a mirelui e în față.)

– Mi tátja a száját mindig az ég felé?

– A kút.

(– Ce stă căscat toată viața spre cer?/ – Fântâna.)

– Miért szűrök a tejet?

– Mert nem lehet megmosni.

(– De ce se filtrează laptele?/ – Pentru că nu poate fi spălat).

Nașul mare trebuia să răspundă la aceste întrebări, altminteri nuntașilor nu li se permitea să intre.

Înăuntru, ritualul cerea ca mirele să solicite nașului mic un loc unde să-și poată odihni alaiul. Nașul încuviințează cu condiția să se comporte omenește. Nuntașii intră și după câteva cântece chemătorul mare începe o poezie prin care mireasa își ia rămas bun de la familia ei de la tată, mamă, frați, neamuri și prietene. Însă, înainte de asta, mirele mulțumește socrilor săi că și-au crescut fata pentru el. Poezia de rămas bun a chemătorului este întreruptă după fiecare patru rânduri de chiotul nuntașilor, care strigă „éljen! (să trăiască!),,

Mireasa e dusă la casa mirelui, însoțită de același alai zgomotos. Pe drum, nuntașii strigă snoave către acei gură-cască adunați pe marginea drumului să vadă nunta.

– Aki miránk báméskodik, ide közénk kívánkozik.

(Cine cască ochii, și-ar dori să fie printre noi)

– Jaj de sokan néznek minket, áldja meg az Isten őket.

(Vai ce mulți ne privesc, Dumnezeu să-i binecuvânteze)

– Aki kinéz az ablakon, Isten nyila üsse agyon.

(Să-l trăznească Dumnezeu pe cel care se uită la noi pe geam).

– Ez az utca kanyarodik, a menyasszony vigyorodik.

(Strada asta se curbează, mireasa se hlizește).

– Réztepsibe sül a málé, a vőlegény jaj de málé!

(Mălaiul se gătește în tavă, vai ce bleg e mirele).

– Aki kinéz az ablakon, kerüljön ki, megcsókolom.

(Cine se uită pe geam să iasă repede în stradă, să o sărut).

– Három szekér, széenaszál, nem lesz többet ez már lány!

(Trei căruțe, fir de fân, mireasa nu va mai fi fată).

– Piros alma, de kerek, tálalják ki a levest!

(Măr roșu dar rotund, grăbiți-vă să serviți supa).

– Ez az utca jaj de tuskös, a vőlegény jaj de rücskös!

(Strada asta e țepoasă, mirele e plin de coșuri).

În unele familii se obișnuia ca atunci când mireasa era petrecută spre casa mirelui, să fie spartă de gard o oală cu cenușă. Calea tinerei femei este tăiată cu frânghie de fân, peste care aceasta trebuie să sară. Soacra este astfel salutată de nuntași:

– Hallod-e, te vén boszorkány

Nézd meg, kit hoztunk,

Ezért a szép lányért

Mi fáradoztunk.

Ha nem kell neked, visszavisszük

Édes anyjának

Ki felnevelte

Szép menyasszony lányának.

(I-auzi, cotoroanță bătrână,/ hai să vezi ce ți-am adus,/ pentru fata asta drăguță/ ne-am ostenit./ Dacă nu ți-o trebuie, o ducem înapoi/ mamei sale/ care a crescut-o/ să fie așa mireasă frumoasă).

Mirele își prezintă astfel soția: – Édes anyám, gyújts világot, itt hozunk egy gyöngyvirágot!”

(Mamă, aprinde lumina, ți-am adus o lăcrimioară).

La fel ca în casele românești, darul de nuntă constă și aici din torturi, plăcinte, prăjituri. Se mai aduc și păsări de curte, pentru gospodăria tinerilor.

Cina se servește în jurul orei 19. Nuntașii nu primesc prânz. Masa e foarte bogată, cu următoarele feluri de bază: supă de găini, carne friptă cu cartofi, tocană, prăjituri, plăcinte. Fiecare fel de mâncare e precedat de câte o snoavă.

După miezul nopții, mireasa se schimbă. Părul i se leagă în coc și din acest moment e considerată femeie. La Pecica se obișnuia, în plus, să i se așeze pe cap o basma aurie.

Înainte de dansul miresei, chemătorul mare e trimis la casa socrului mic, pentru a-i invita pe meseni să continue nunta în casa socrului mare. Tinerii căsătoriți așteaptă alaiul în poartă, cu câte o lumânare, și nu intră în casă până când chemătorul mare nu le permite. Acceptul este dat însă numai după ce cei doi răspund la câteva întrebări – unele ironice, altele hazlii, altele chiar vulgare – ale chemătorului:

– Mikor ordított a szamár akkorát, hogy az egész világ meghallotta?

– Noé idejében, midőn az a bárkából kiszállott.

(– Când a urlat măgarul cel mai tare, de l-a auzit întreaga lume?/ Pe vremea lui Noe, când acesta a ieșit din arcă).

– Melyik asszonyon van több lyuk?

– Kinek a füle is lyukas.

(Care femeie are cele mai multe găuri?/ Cea care are și pe urechi găuri).

Apoi nașul mare ia o sită acoperită cu o năframă, aruncă în ea câțiva bănuți și anunță că începe dansul miresei. Nu se pot pune doar bani, ci și cadouri în sită. Când mirele s-a săturat ca soția sa să fie dansată de alții, aruncă și el bani în sită și exclamă: – Enyém a menyasszony! (Mireasa e a mea!)

Urmează dansul perechii: chemătorul mare anunță că mireasa a fost fată, dar de-acum a devenit femeie; apoi dansează cu ea, la intervale mici, trei csárdás-uri rapide.

În ziua de după nuntă, tânăra soție rămâne la casa soțului. În zori pleacă și nuntașii, cu mare gălăgie. Agită talangi, zornăie lanțuri ca să dea de veste că petrecerea s-a încheiat. Înainte de prânz, tânărul soț merge la socrii mici și îi invită la masă, împreună cu rudele cele mai apropiate. Această post-petrecere (kálátó sau heresz, cum se numea în popor) durează 3-4 ore. Izvoarele consemnează că heresz se derula astfel, la Peregú Míc (având în vedere apropierea geografică dintre Pereg și Pecica, e fără îndoială că și la noi lucrurile se petreceau la fel, în unele gospodării): mirele era însoțit la casa socrului mic de chemătorul mare, soție și câteva rude, dar și de o mireasă falsă, de regulă un bărbat îmbrăcat în haine de femeie. La casa socrilor mici, mireasa falsă sare în brațele „mamei sale,” și începe să plângă și să strige că a adus-o soțul acasă și vrea să se lepede de ea fiindcă, nu știe nici să muncească, nici să gătească, nici să zugrăvească. În acest moment mireasa falsă scoate la iveală o bidinea pregătită dinainte, cu care mângălește casa „părintească,” chipurile vrând să demonstreze că iată, totuși, e pricepută.

Superstiții

La fel ca populația română din cealaltă comună Pecica, maghiarii erau și ei ferm convinși că un șir de coincidențe previzibile și preîntâmpinabile le poate influența viața. De altfel, în toată zona superstițiile făceau parte din existența zilnică a oamenilor, care încercau să evite prin măsuri băbești evenimente nedorite, să determine norocul să le surdădă, să stăpânească forțele care pun în mișcare universul, să prevadă viitorul și să scape de ghinion. Pecicanii încercau să se apere de capriciile vremii, de boli, de epidemiile care le decimau animalele. Esența superstițiilor era de a bloca, de a paraliza duhurile rele, de a le îndepărta pentru a-și putea asigura o viață echilibrată, liniștită. Iată câteva exemple de superstiții, cu mențiunea că multe dintre ele țin de autosugestie, multe de folclorul popular, multe de naivitatea, credulitatea, specifice vremurilor vechi și oamenilor fără pregătire.

Se spunea că dacă cineva îngroapă în grajdul dușmanului său un cap de cal, acesta va lua cu el pe lumea cealaltă animalele din gospodărie. Ca iubitul, soțul necredincios, să se întorcă, trebuia ars un smoc din părul său, cenușa amestecată în aluatul pogăcelor, iar dacă adulterul gusta din pogăcea, revenea negreșit la soție.

Ca mortul să se odihnească în pace, trebuia ținută, în camera unde a fost pe catafalc, o oală cu apă proaspătă și un prosop nou. Dacă sufletul celui decedat se întorcea acasă și se îmbăia cu apa, ajungea imediat în rai.

În cazul pecicanului suferind de ulcer, era nevoie de un descântec și o rugăciune rostită de al șaptelea născut al unei familii, pentru ca bolnavul să se vindece.

Dacă în ușa grajdului punem o mătură cu coada în jos, vrăjitoarele nu strică laptele vacii. Dacă găseai în calea ta un fier, însemna că vei avea ghinion. Pecicanii nu plecau la drum când trăgeau clopotele fiind convinși că îi aștepta o nenorocire. La Pecica oamenii credeau că vor suferi o pagubă dacă cântăresc vaca lăuză, dacă înainte de a pune cloșca cer ouă împrumut, dacă solicită în schimbul găinii un cocoș. E indicat să porți mereu cu tine un fluture prins de ziua Sfântului Gheorghe sau coada unei șopârle, pentru că protejează de deochi. Oamenii credeau că ploaia torențială era opera vrăjitoarelor; o combăteau dând cu toporul în pragul casei. Aceeași metodă era folosită și pentru a se apăra de grindină. Dacă în sâmbăta mare, în timp ce trag clopotele, mături în fața casei, gospodăria ta va fi ocolită de dăunători. Câinele care urlă din senin prevestește moartea. Dacă ouăle care vor fi puse sub cloșcă sunt duse în pălărie, vor ieși cocoși, dacă sunt în duse în poală, vor ieși găini. Vineri, nu e permis să coci pâinea, fiindcă vei fi călcat de Marți Seara (duhul rău) – superstiție preluată de la populația română.

Descânțece

Nici maghiarii nu erau străini de fenomenul descântecelor, sperând că acestea îi ajută mai degrabă să scape de boală decât felcerul comunal. Lumea era convinsă că boala este deochi, spurcăciune, și e suficient să îndepărtezi duhul rău din trup pentru a te vindeca. De aceea erau la mare căutare femeile care se pricepeau la magia albă. Nu trebuie confundată această activitate cu terapia naturistă, la care oamenii chiar se pricepeau. Experiența spune că aveau o mare dexteritate în alegerea și folosirea plantelor medicinale în tratarea diferitelor afecțiuni.

Magia albă, însă, era cu totul diferită; cele care o practicau pentru a-și câștiga existența nu își dezvăluiau secretul. Erau temute în societate și respectate. Se îndeletniceau uneori și cu activități interzise și foarte periculoase, cum ar fi bunăoară avortul. Iată câteva exemple de magie... terapeutică folosită de maghiari:

Dacă copilul era anemic și părea că se stinge era tratat cu un decoct din șorțul albastru folosit al gospodinei; bolnavul trebuia să bea zeama și se făcea mai bine.

În cazul umflăturilor, zona inflamată era unsă cu o ceapă roșie, care apoi se arunca. Cel care găsea ceapa se molipsea de boală, o lua de la bolnavul tratat. Durerea de ochi se trata prin spălături cu apă sărată.

Dacă vitele se umflau, li se dădea să bea terpenină.

Rana purulentă de pe mână era vindecată cu o monedă de cupru trecută peste ea. Se credea că rana se va vindeca.

În cazul celor care sufereau de hepatită li se atârna o panglică galbenă de gât și erau scoși la plimbare, să o piardă. Se spunea că nu bine ca bolnavul să știe unde și când cade panglica, însă dacă se scapă de ea, scapă și de boală.

Sarcina, nașterea, botezul

În Pecica Maghiară se considera că există anumite norme de conduită care

trebuie respectate de către femeia gravidă, ca aceasta să poată spera că va avea un copil sănătos, cu viață lungă.

Era strict interzis ca în timpul sarcinii femeia să intre în cuptorul de pâine și să-l peticească, fiindcă, în caz contrar, i s-ar fi născut un copil mut. Dacă gravida se miră tare de cineva, va naște un copil nebun. Dacă se uită în foc, va avea copil roșcat. Nu avea voie să treacă pe sub o frânghie, fiindcă se credea că va naște copil mort, sugrumat de cordonul ombilical. Îi era interzis și să sufle în cazan, pentru că risca să nască un copil anemic.

În același scop al sănătății copilului și pentru că exista credința că astfel se poate realiza o naștere mai ușoară, nou născutul era adeseori adus pe lume pe pardoseală, și nu în pat. Dacă nașterea era grea, pe pieptul mamei se așezau 2 cărți de rugăciuni.

În apa în care se îmbăia nou-născutul trebuiau puși bănuți ca acesta să devină om bogat. Bani rămâneau ai moașei. După naștere sau după botez, copilul era așezat sub pat sau la piciorul mesei, să fie la fel de cuminte ca leagănul sau ca masa.

Nou-născutul era dus la preot de către moașă și nașă.

Ducem un păgân, aducem un creștin, spuneau acestea la plecare.

Am dus un păgân, am adus un creștin (mieluț), spuneau la sosire.

La întoarcerea de la biserică, pruncul era așezat pe jos, iar moașa zicea că îl va ridica cel care va avea nevoie de el. Îl lua tatăl, îl ridica spre cer și exclama: Să crești mare!

Botezul se realiza dimineața, fără ceremonii deosebite. Pecicanii obișnuiau să organizeze botezuri cu 30-30 de invitați numai în cazul primului născut, iar dacă cineva era invitat și nu participa, stârnea mânia gazdei. La sfârșitul cinei moașa trecea cu o farfurie pe la fiecare invitat și cerea să dea câte puțin pentru hainele noi ale copilului, pentru că acesta s-a născut despuiat. Fiecare invitat era dator să plătească. După puțin timp, moașa cere și pentru ea, căci, chipurile, i s-au tocit încălțările umblând după copil și servind la masă.

Cei care participă pentru întâia oară la un botez sunt stropiți cu apă pe față de către moașă.

Înmormântările

Nu se leagă obiceiuri speciale de acest ritual, nici în Pecica Maghiară, nici în alte localități din zonă, locuite de maghiari. Cortegiul funerar era, de regulă, format din apropiați, prieteni, rude ale defunctului. Se obișnuia și aici ca mortul să fie privegheat în seara dinaintea înmormântării, să se discute despre faptele sale, în timp ce bărbații beau pălincă și jucau cărți.

În anumite familii se obișnuia ca, atunci când scoteau mortul cu sicriul din casă, să atingă cu el de trei ori pragul ușii, ca sufletul său să nu fie rătăcit.

Înmormântarea este urmată de parastas. La Pecica Maghiară, se obișnuia ca, în cazul băieților care au murit holtei, imediat după înhumare, să se organizeze o simulare de nunță, care era o petrecere zgomotoasă.

Ghicitoare

Capacitatea de observare a populației se manifestă uneori surprinzător de

precis prin intuirea viitorului, pe baza unor manifestări care, la prima vedere, par neînsemnate. Cel mai bine se observă acest lucru la previziunile meteorologice.

Oamenii au constatat că dacă animalele sunt neliniștite, vine ploaia. Dacă găștele fac baie de soare, iar găinile se tăvălesc în praf, e semn că se apropie ruperea de nori. Sătenii din Pecica Maghiară credeau cu tărie ca clopotele de la Bezdin prevesteau ploaia.

Dacă cocoșii cântau foarte tare, dacă cerul se înroșea, dacă broasca orăcăia zgomotos, dacă măgarul răgea din rășputeri, la fel, se considera că va ploua. Dacă de ziua Sfântului Medard vremea era închisă și burnița, era semn că timp de 40 de zile ploaia nu se va opri.

Se spunea că semănatul grâului trebuie să înceapă după noaptea în care s-a văzut prima oară pe cer Cloșca cu pui, pentru că atunci se poate spera la o recoltă bogată.

Dacă seara când vacile sunt mănate spre casă taurul se agită în fața turmei, înseamnă ca în noaptea respectivă se va lăsa înghețul.

Lumea credea despre anumite zile că aduc ghinion. În astfel de zile, dacă se îmbolnăvea cineva, nu mai putea fi salvat; dacă se năștea un copil nu avea viață lungă; nu era indicat să te căsătorești; era mai bine să rămâi acasă, să nu începi nici o construcție și nici să nu îți înmulțești animalele. Trei zile ale anului erau socotite deosebit de ghinioniste: 1 aprilie – pentru că atunci s-a spânzurat Iuda; 1 septembrie – ziua în care a coborât Lucifer din ceruri; 1 octombrie – când au fost distruse Sodoma și Gomora.

Jocuri de copii

Aici, ca la cutumele adulților, sunt prea puține lucruri specifice zonei pecicane. Jocurile copiilor s-au format în timp, s-au transformat odată cu noile obiceiuri împrumutate de la coloniști, s-au îmbogățit. Reprezintă, de fapt, totalitatea interacțiunilor în interiorul societății pecicane, cu alte etnii, cu alți indivizi.

O îndeletnicire copilărească era, la Pecica, așa numitul „huhuc”. Huhucul se făcea din noroi; câștiga cel al căruia detona mai puternic. Se practica și țurca (dólé) – un băț ascuțit la capete era lovit cu parul, ridicat în aer și plesnit, să zboare cât mai departe.

Erau foarte populare jocurile cu mingea, cunoscute sub denumirea de kótya, körlabdázás, kifutó, langa (méta), hátbaverés.

Se mai juca și jocul lanțului: copiii se prind într-un lanț, la capătul căruia stă gazda. Ceva mai departe, separat, așteaptă țiganul. Copiii din lanț stau cu mainile încrucișate la nivelul pieptului. Începe țiganul, adresându-se gazdei: - Cu cât dai lanțul? – Cu cinci forinți. – Să verificăm dacă e bun. Încep ambii să tragă de lanț: unul dintr-o parte, altul din cealaltă, până ce lanțul cedează. În acel moment, copiii încep să alerge după gazdă și după țigan, iar când îi prind, se întrebă: - „Tu din care parte vrei?” Și simulează că taie partea aleasă.

Alte jocuri cunoscute: Lupul și țiganul (Kinn a bárány, benn a farkas); Podul, jocul de-a păstorul.

Joaca de-a militarii s-a păstrat până în ziua de azi, sub numele de „Țară, țară, vrem ostași”. Băieții formează un lanț, ținându-se de mână. În fața lor stă gazda. Cei

din lanț îi strigă: „Dă-ne un ostaș puternic, sau trimite-ne unul anemic”. Iar gazda răspunde: „Ostaș nu vă dea, prefer să alerg chiar eu”. Își ia avânt și se izbește de lanțul de băieți; pe câți îi doboară, îi ia cu el, și își formează lanțul său, până când dincolo rămâne un singur băiat, care va deveni el gazdă.

Fetele participă la unele dintre jocurile băieților, însă nu la toate. Din Joaca de-a militarii, bunăoară, sunt marginalizate. Printre activitățile lor sunt „Bújj, bújj, zöld ág”, „Ostor ing”. Aceasta din urmă presupune și participarea băieților. Fetele și băieții stau în cerc și se învârt, alergând cât îi țin picioarele, și cântă, între timp: „Ustoring, ustoring, ustoring, ustoringa, cérna, szép lány, Rózsikám, fordulj angyal módra.” La sfârșitul cântecului, copiii începeau să strige: „Vom vedea noi cine a furat baltagul”, și iuțeau pasul. Cine cădea din cerc, se năpusteau asupra sa și îl acuzau, râzând: „Tu l-ai furat, tu l-ai furat”.

O altă activitate populară era jocul Nyisd ki, asszony, a kapudat! (Deschide, femeie, poarta). Fetele formează un lanț. În fața lor stă mama, iar vis-a-vis de ea cele două fiice, ținându-se de mână. Cele din lanț, cântă: „– Nyisd ki, asszony, kapudat, hadd kerüljem váradat”. (Deschide, femeie, poarta, să pot înconjura cetatea) Răspunsul: - „Nem nyitom, nem nyitom, mert a héten erre jártatok, hídom lábát letörtétek s fel nem csináltatok” (N-o deschid, n-o deschid, fiindcă săptămâna asta ați trecut pe-aici, mi-ați rupt piciorul podului și nu l-ați mai reparat). – „Fölcsináltuk, fölcsináltuk, bíró bocfából, ebből a virágból.” (L-am reparat, l-am reparat, din lemn l-am făcut). – „Hol vettétek ezt a sok aranyat?” (De unde ați luat atât de mulți galbeni?) – „Föl, föl mentünk boldogasszony pallására, s ha nem adtak, loptuk”. (Am urcat în podul doamnei, și dacă nu ni i-a dat, i-am furat). În acest moment, cele două fiice ridică brațele și simulează astfel o poartă deschisă; fetele din lanț aleargă prin poartă, dar ultima e prinsă și iese din joc. Apoi revin toate celelalte în lanț. Ritualul continuă până când, în spatele mamei, nu mai rămâne niciuna. În acest moment, fetele se aliniază pe două rânduri, și aplaudând, strigă: „Fenjük, fenjük a kaszát, majd elvágjuk a nyakát”. (Ascuțim, ascuțim coasa, să i tăiem gâtul). Apoi o prind pe mamă și, cu palma, se prefac că o taie cu coasa.

Se mai jucau și de-a uliul. O fată e uliul, una e mama, celelalte sunt pușorii. Uliul spune: - Nagyot ellopom. (Îl fur pe cel mare) Mama răspunde: - Nem hagyom! (Nu-l las), și snoava se repetă, până când uliul, care aleargă după pușorii, nu îl prinde și pe ultimul. După fiecare pușor prins, ceilalți îngână: - - Málét vágok kétféle. Cika! (Tai mămliga în două. Țuști!) sau – Nézz az égere, kopj a földre, cika! (Uită-te la cer, scuipe pe pământ. Țuști!)

Când se dau cu hinta, fetele cântă:

„Hinta, palinta,
Karácsonyi kis hinta,
Kis katona gyere haza,
Vár a jó vacsora”.

(Hinta, palinta,/ hintă mică de Crăciun,/ Soldățul întoarce-te acasă,/ Pentru că te-așteaptă cina gustoasă)

ori

Egy üvegalma
Két üvegalma

Három üvegalma
Négy üvegalma
Öt üvegalma
Hat üvegalma
Hét üvegalma
Nyolc üvegalma
Kilenc üvegalma
Tíz üvegalma
Tíz, tíz, tiszta víz,
Ingem, gatyám csupa víz
Szálj le barát a hintárul
Nem a te pénzéd ára.

(Un glob,/ Două globuri,/ Trei globuri,/ Patru globuri,/ Cinci globuri,/ Șase globuri,/ Șapte globuri,/ Opt globuri,/ Nouă globuri,/ Zece globuri,/ Zece, zece, apă lină,/ Cămașa și iymenele îmi sunt learcă,/ Coboară, prietene, de pe hintă,/ Fiindcă nu a fost luată din banii tăi).

Relațiile capitaliste

După revoluția din 1848, care a desființat iobăgia și alte câteva privilegii feudale, observăm o pătrundere mai accentuată a relațiilor capitaliste în economie, și la nivel local.

Agricultura a fost favorizată și de patentele imperiale din 1853 și 1854 care au legiferat transformarea proprietății feudale în proprietate privată. Pământurile urbariale au fost eliberate de sub sarcinile feudale, dar în posesiunea nobililor au rămas, și pe mai departe, pământurile alodiale, precum și fostele păduri și pășuni comunale.

Lipsa capitalului și a creditului loveau mai greu gospodăriile țărănești decât în marile moștii. Țăranii erau lipsiți de mijloace bănești, de unelte perfecționate, producția lor era scăzută și se baza în multe locuri pe vechea tehnică feudală. În această zonă, pe baza legilor urbariale sus amintite, iobagii au primit doar 20% din totalul de pământ cultivabil, iar majoritatea țăranilor nu posedau mai mult de 1/4 sesie.

Avântul economic general de la sfârșitul secolului al XIX-lea, a făcut posibilă introducerea mecanizării și pe proprietățile pecicane. S-au răspândit noi tipuri de pluguri, au apărut batozele și alte mașini agricole. A crescut productivitatea muncii și s-a mărit producția. Această modernizare a producției a dus la un oarecare surplus de brațe de muncă în agricultură. Lucrând cu o tehnică înapoiată, cu un inventar agricol insuficient, prețul de cost al produselor țărănimii era mai ridicat decât cel al produselor similare de pe moșiile mari. Producția pe hectar a gospodăriilor țărănești era aproape cu 30-40% mai scăzută față de cea de pe marile domenii moșierești. Producția medie pe iugăr era la țărani de 4-6 chintale grâu și 6-8 chintale porumb.

La înrăutățirea situației țăranilor a contribuit, în mare măsură, și sistemul de arendare a pământurilor. În general, proprietarul arenda pământul în parcele mari arendatorilor cu posibilități financiare bune, iar acolo unde puteau și țăranii obține în arendă pământuri, acest lucru se întâmpla în dezavantajul lor. Aceste arendări se făceau pe perioade scurte, de câte 2-3 ani, și cu arendă ridicată (foarte rar arendările

depășeau 4-5ani).

Între anii 1890-1900, numărul muncitorilor agricoli s-a ridicat considerabil, iar numărul micilor gospodării a scăzut simțitor. În comitatul Arad, numărul angajaților permanenți (slugi) a crescut, în perioada 1890-1900, cu 13,7%, iar numărul muncitorilor agricoli zilieri cu 65,3%.

În general, venitul muncitorilor agricoli era redus și oscila de la o lună la alta, de la o zi la alta, de la o moșie la alta. La sfârșitul secolului al XIX-lea, media generală a unei zile de muncă la bărbați era de 59 creițari, la femei de 40 creițari și la copii de 23 creițari pe zi. Cu această sumă de bani, muncitorii agricoli abia puteau trăi de pe o zi pe alta. Pentru a ne face o imagine despre puterea de cumpărare a câștigului realizat de muncitorii agricoli, iată care erau prețurile principalelor produse agricole necesare traiului: grâu 6-7 florini un chintal, orz 4-5 florini un chintal, porumbul 4-6 florini, fânul 2-3 florini.

Pe acest fundal, în 1891, Aradul era primul oraș din Transilvania unde exista o puternică organizație locală a Partidului Social-Democrat, care-și extinde rețeaua organizatorică și asupra mediului rural. În comuna Șiria, de pildă, se cunoșteau, în anul 1891, 9 adepți ai mișcării socialiste. Și în alte comune mai mari, ca Pecica, Semlac, Pâncota, se constată același lucru: mișcarea social-democrată începea să se intereseze din ce în ce mai mult de elementele sărace din mediul rural.

În vara anului 1891, mișcări țărănești se semnaleză mai ales în două regiuni ale fostului județ Arad. Una este regiunea Podgoriei arădene, cu centrul în comuna Șiria, iar alta este regiunea comunelor Semlac, Pecica și Pereg.

La Semlac și Pecica, mișcările țărănești izbucnesc în luna iunie și au cauze economice. Țăranii din comunele Semlac, Pecica, Pereg hotărăsc să înainteze o petiție autorităților județene. Fiind însă opriți să facă acest lucru, ei se adună în număr mare în comuna Semlac unde izbucnesc tulburări adânci. Printr-un raport către subprefectul comitatului Arad, primpretorul plășii Pecica descrie în felul următor tulburările care au izbucnit în comuna Semlac printre muncitorii zilieri și țărănimea săracă: în ziua de 7 iunie, o mare mulțime s-a adunat în fața primăriei, cerând stabilirea zilei de muncă la prețul de 1 florin, interzicerea săpatului de porumb cu plugul, recoltatul grâului să se facă cu o retribuție de 10% din totalul recoltei, ajutor de iarnă (lemne) etc. Aceste cereri au fost aduse la cunoștința autorităților județene. Neprimind însă răspuns, țăranii au hotărât înaintarea unei petiții către Ministerul Agriculturii.

La cererea celor din Semlac s-au alăturat și comunele Pecica, Pereg și altele. Văzând că autoritățile tăragănează răspunsul și că se împotrivesc cererii muncitorilor agricoli și țărănimii sărace, aceștia se răzvrătesc în ziua de 27 iunie, înconjurând primăria comunei Semlac. De abia după masă lumea a putut fi potolită, când se fac promisiuni din partea autorităților că doleanțele lor vor fi luate în seamă și vor fi înaintate Ministerului Agriculturii. Țăranii s-au împrăștiat spre casele lor. După câteva zile, în comuna Semlac și în alte comune din împrejurimi, au fost aduse unități de jandarmi din Arad, care s-au dedat la represalii împotriva populației locale, rămânând aici până în luna decembrie.

Timpe de 5 luni autoritățile au făcut investigații și cercetări pentru a descoperi cauzele adevărate ale acestor mișcări, precum și pe cei care s-au făcut vinovați de agitarea spiritelor. Cu această ocazie, așa după cum arată un raport înaintat prefecturii

din Arad, s-a constatat că, pe lângă cauzele economice, care au determinat mișcarea, țărani erau în contact și cu ideile socialiste ale vremii, răspândite printre ei de către așa-zii „agenți ai mișcării socialiste”, care se deplasau destul de frecvent de la Arad. Sunt semnalate cazuri când aceștia difuzau și manifeste cu conținut politic și țineau adunări la care participau mulți țărani.

Au fost reținuți pentru cercetări în acest răstimp 127 de țărani și mici meseriași din comunele Semlac, Pecica și Pereg. Dintre ei, 27 de persoane au fost aduse la Arad, în luna septembrie, unde au fost interogate de instanțele polițienești ale județului, și eliberați după 12 zile de detențiune. Autoritățile locale au primit însă ordin de a-i supraveghea în continuare pe cei care erau considerați ca fiind „elemente periculoase pentru siguranța statului”. Celor 27 de țărani eliberați li s-a pus în vedere că vor fi arestați și deferiți justiției la cele mai mici semne de agitație care vor avea loc printre țărani în comunele respective. În urma acestor măsuri de represiune spiritele se mai liniștesc.

Județul a impus sistarea duelurilor (1903), închiderea birturilor în ziua de duminică (1907), și a sesizat Curtea Imperială de la Viena despre prețul exagerat al cărnii și al produselor din carne (1907). În 1910, la Pecica funcționau două dintre cele trei școli profesionale de agricultură ale județului Arad (a treia era la Socodor).

Apoi, vine primul război mondial. Numărul mobilizațiilor crește pe măsură ce războiul își mărește durata. În 1918, tuturor tinerilor între 18 și 24 de ani care aveau scutire, aceasta încetează, și ei trebuie să plece pe front.

Din totalul mobilizaților, peste 93% au fost pe front. Cei din părțile Aradului, ca și majoritatea românilor din Transilvania, au lupta, la început, în special pe frontul din Balcani, apoi pe cel din Galiția și pe cel italian.

Către sfârșitul primului război mondial (1918), autoritățile intensifică acțiunile de represiune împotriva populației tot mai nemulțumite de condițiile de viață. La scurt timp după începerea ostilităților pe frontul din Transilvania, au fost ridicate un număr de 8000 – 10.000 persoane și trimise la muncă în fabricile din jurul capitalei Ungariei sau în minele de cărbuni din interiorul țării. Practic, nu a fost sat fără deportare.

Un alt procedeu folosit de guvern a fost mobilizarea la lucru. La Pecica, numărul celor mobilizați la lucru crește considerabil începând din anul 1917, și ia proporții începând din primăvara anului 1918. Majoritatea dintre ei erau oameni între 42-60 de ani așa-zii glotași, constând, mai ales, din țărani și muncitori care erau folosiți la munci cu caracter militar.

În anul 1918 criza de produse de larg consum se face tot mai simțită și a atins proporții uriașe. Recoltele destul de slabe din anii 1916 și 1917 au îngreunat și mai mult situația.

Peste toate acestea, fiindcă și rezervele interne s-au sfârșit, statul caută să acopere necesitățile armatei, prin rechiziționarea directă și forțată a produselor de la producător. Echipele de rechiziție au confiscat de la țărani și cantitatea de grâu necesară însământării. Pământurile au rămas în paragină, nelucrate.

În județul Arad, suprafața de pământ nelucrată în anul 1918 era triplă față de anul 1917.

Necultivarea pământului se trage și de la lipsa animalelor de tracțiune și a mâinii

de lucru. Existau gospodării țărănești fără nici un animal de tracțiune. Majoritatea bărbaților erau mobilizați fie pentru armată, fie pentru lucru, iar femeile nu puteau face față volumului mare de munci agricole. Statul caută să repartizeze mână de lucru la gospodăriile țărănești. Așa sunt repartizați mai mulți prizonieri de război la câțiva mari proprietari de teren, fără a putea suplini însă lipsa forței de lucru din agricultură.

La lipsa articolelor de larg consum, care se resimte drastic, în anul 1918, se mai adaugă și creșterea prețurilor. Spre exemplu, la grâu, prețul creștea mult de la o lună la alta; dacă în februarie 1918, prețul a 100 kg era de 45 coroane, în martie, ajunge la 60 coroane, iar în iulie, la 90 coroane. În plus, o serie de articole de primă necesitate nu se găseau, sau nu se puteau obține decât în schimbul unor alimente, cum se prezentau lucrurile mai ales cu petrolul și cu zahărul.

Statisticile contemporane denotă că, în comparație cu situația din dec. 1914, în timp de un an (dec. 1913), salariul mediu săptămânal a crescut doar cu 13 coroane (43%), în timp ce prețul articolelor necesare pentru a asigura un minim de existență săptămânal a crescut cu 24,30 coroane (57%); iar în decembrie 1917, față de cele din decembrie 1914, salariile sporiseră doar cu 61,30 coroane (188,30%), în timp ce prețurile privind un minim de existență săptămânal crescuseră cu 142,68 coroane (313%). Pe piața Aradului alimentele care se mai găseau se scumpesc mereu. Astfel pâinea, laptele, ouăle, grăsimile animale, carnea, se scumpesc în 1918, față de 1917, cu 120-130%.

Este, de asemenea, de menționat faptul că, mai ales începând din primăvara anului 1918, situația economică precară datorită războiului care se prelungește, determină mulți părinți, cu gospodării unde bărbații erau plecați la armată, să retragă copiii mai mari (începând de la 9-10 ani) de la școală și să-i folosească în mod masiv la munca câmpului. Din această cauză, se închid o serie de școli în multe localități din tractul Ineu, Radna, Săvârșin, Chișineu Criș, Pecica.

Încă din primăvara anului 1918, izbucnesc puternice greve în orașul Arad, la care participă și pecicanii care muncesc la oraș. La 23 aprilie muncitorii se adună în fața Căminului muncitoresc, cerând îmbunătățirea situației lor economice, pace și libertăți democratice. Una dintre cele mai puternice greve ale muncitorilor arădeni a fost greva generală din iunie 1918. Această grevă, la care au luat parte toți muncitorii arădeni, Fabrica de vagoane, textilă, de mobilă, a durat 5 zile.

Ca un efect al primul război mondial în industria arădeană, o serie de întreprinderi încetează să mai producă sau sunt militarizate, producția industrială fiind în continuă scădere.

Spre exemplu: Fabrica Neuman – cea mai mare fabrică de spirt din Transilvania-își încetează activitatea la începutul anului 1917, iar alte întreprinderi sunt militarizate, cum este cazul Fabricii de vagoane și motoare „Johan Weitzer,,”, cea mai mare de acest fel din sud-estul Europei în acel timp, care producea armament și muniții, suferind din cauza lipsei de materie primă, mai ales a combustibilului. Sau fabrica de automobile „Marta,,”, S.P.A. din Arad, care în timpul războiului a produs pentru nevoile armatei, între altele, avioane de tipul „Proto,,”, de 30 C.P.

Consecințele au fost grele pentru muncitori. A crescut șomajul, datorită încetării activității de către o serie de întreprinderi. Ziua de muncă în schimb crește foarte

mult, ajungându-se în aproape toate întreprinderile până la 16 ore, iar din cauza lipsei brațelor de muncă în urma mobilizărilor, sunt angajați copiii în vârstă de 15-16 ani, obligați și ei, odată cu femeii, să lucreze în schimburi de noapte.

În întreprinderile militarizate, în scopul menținerii producției la nivelul antebelic, deși o mare parte a muncitorilor erau plecați pe front, se introduce un adevărat regim de muncă forțată, absența de la muncă atrăgând sancțiuni. Muncitorii lucrează supravegheați de militari.

La 1 noiembrie 1918 se formează la Arad Consiliul Revoluționar Militar și Muncitoresc iar vechiul aparat de stat este desființat. Din jurul Aradului se anunță puternice mișcări cu caracter social și național. Se formează, în localități, consilii naționale și gărzile naționale înarmate, la care se alătură în mare număr soldații veniți de pe front. Din multe localități se anunță tulburări. Au loc puternice mișcări ale populației românești, în vederea instituirii unei administrații românești.

În multe localități din comitat, puterea locală de stat este desființată, organele statului fie că au fugit, fie că au fost destituite prin forță de către masele populare. Conducerea satelor și comunelor este preluată de gărzile naționale, care asigură liniștea și ordinea publică. În comunele Hălmagiu, Sebiș, Ineu, Șiria, Șicula, Zărand, Socodor, Săvârșin și în alte locuri, gărzile naționale au preluat administrația de stat care a fugit. În alte locuri ca Ghioroc, Păuliș, Pecica, Sântana, organele locale deși rămase pe loc, practic nu mai au nici o putere, deoarece țărănimea și-a instituit organele proprii care de fapt conduc treburile curente ale comunelor. La Felnac, Hodoș – Bodrog, Munar, Cermei, Bocsig, Șiria, Radna, Săvârșin și în alte localități, țărani au intrat în moșiile marilor proprietari, în averile aparținând bisericilor și în averile statului, pe care au început să le împartă între ei.

Țărănimea este pornită să-și facă singură dreptate și nu mai este receptivă la promisiuni și apeluri, indiferent din ce parte ar fi venit ele.

La nivelul Pecicai, monograful Petru Ugliș remarcă faptul că oamenii reveniți de pe front constată cu dezamăgire că nu primesc terenurile la care sperau, deși au beneficiat, într-o oarecare măsură, de împrumuturi. Acest lucru provoacă nemulțumiri și tensiuni, care se înscriu în contextul general și se mulează pe tiparul mișcărilor sociale din localitățile din jur. Sigur că și apropierea de orașul Arad influențează starea de spirit a populației, care absoarbe ca un burete tensiunea și revendicările pentru care luptă greviștii în inima județului.

Înapoierea economică, puternicele contradicții interne de ordin social-economic și contradicțiile naționale, precum și distrugerile și pierderile provocate de război au dus la o radicalizare a celor mai puțin avuți. În anul 1919 și 1920 producția de grâu și porumb pe raza județului Arad a atins numai 58% din media producției pe ultimii 10 ani și a fost cea mai scăzută începând din 1900. Scăderea producției agricole este influențată și de lipsa brațelor de muncă, de scăderea stocului de animale precum și de lipsa inventarului agricol.

Situația economică se înrăutățește și mai mult, în iarna și primăvara anului 1920. Prețurile la o serie de articole de larg consum cresc vertiginos, pe când puterea de cumpărare este în continuă scădere, La unele articole de larg consum, prețurile față de perioada antebelică s-au înzecit, indicele general reprezentând 936,1%. Produsele de larg consum ca pâinea, carnea, laptele și alte produse alimentare s-au scumpit pe piața

Aradului în primăvara anului 1920, față de toamna lui 1919, în medie cu 60%.

Consiliul Dirigent, în a cărui competență cădea în această perioadă administrarea teritoriilor din Transilvania, Banat și Crișana, ia măsuri de ordin economic, fixarea unor prețuri maximale la produse alimentare, reglementarea arendării pământurilor.

Mișcările țărănești ating punctul culminant în preajma alegerilor pentru Camera și Senat, care se țin în 3, respectiv în 6, iunie, 1920. Rapoartele primarilor, a primpretorilor, a jandarmeriei, informează despre revolte fățișe.

Mulți țărani, foști soldați, s-au întors odată cu izbucnirea revoluției burghezo-democratice din toamna anului 1918 și a revoluției proletare din primăvara anului 1919, cu armele la vetrele lor. Pe de altă parte, cu ocazia organizării gărzilor naționale, în timpul revoluției, acestea au fost dotate cu armament ușor; în cadrul acestei situații de plină agitație aceste arme puteau fi folosite de către țărani împotriva autorităților.

În această situație, guvernul Averescu ia măsuri aspre pentru a potoli frământările țărănești și pentru a preîntâmpina eventualele noi „răzvrătiri” din partea populației cu ocazia campaniei de alegeri. Se emite Ordonanța nr. 3 modificată, din 20 mai 1920, dată de comandantul frontului de vest, prin care se dă un ultim termen de 20 de zile de la publicarea amintite ordonanțe, pentru predarea a tot felul de arme de foc și alte către armată.

După 1920

Urmări grave a avut războiul pentru agricultură și pentru țărani. O primă consecință a constituit-o faptul că majoritatea populației active fiind încorporată, se ajunge – așa după cum arată subprefectul Aradului în rapoartele sale – la o acută lipsă a brațelor de muncă, multe gospodării țărănești ruinându-se în primul rând din această cauză. În asemenea condiții greutatea activităților apasă asupra femeilor, bătrânilor și copiilor, care nu puteau face față volumului mare de munci agricole.

Gospodăriile țărănești, în primul rând cele mici, sunt lovite și prin rechiziționarea animalelor de muncă și a inventarului agricol, multe rămânând fără animale de tracțiune, iar pierderile inventarului mort din agricultură ajungând la 30% ca urmare a distrugerilor mașinilor, mijloacelor de transport și uneltelor agricole. Nici în 1921 numărul vitelor nu ajunge la cel dinainte de război.

Se formează comitete economice pe comitate, care să susțină producția pe suprafețele prescrise de către ele, ca obligatorii de cultivat. Au fost înregistrați muncitori agricoli – femei, bătrâni și copii – care să efectueze aceste munci forțate pe suprafețele stabilite (ce aparțineau în primul rând moșierilor), sub supravegherea conducătorilor satelor și obligați a lucra zilnic câte 16 ore, iar pentru întârzieri, amenzi și închisii.

Cu toate măsurile luate, producția nu s-a putut menține la nivelul scontat. De aceea statul a apelat la metoda rechizițiilor, întreaga recoltă fiind luată sub lozinca patriotardă „totul pentru victoria scopului sfânt al patriei”.

Se rechiziționează și cereale, dar și slănina din podul caselor.

Guvernul intenționa în 1918 ca grânele din recolta anului respectiv să fie rechiziționate imediat după treierat și să interzică orice vânzare de grâu între particulari, după ce, în prealabil, fuseseră rechiziționați cartofii din noua recoltă,

porumbul la fel, ba chiar și porcii slabi.

În aceste condiții, poate că nu trebuie să surprindă răspândirea ideilor socialiste printre oamenii sărăciți. Sloganele sunau bine, promisiunile erau mari. Chiar dacă nu sunt atât de răspândite cum a încercat să explice aparatul de propagandă de după 1965, au existat forme de organizare a țărănimii nemulțumite. În anul 1933 se înființează Frontul Plugarilor, organizație cu caracter partinic. Iată ce se spune în declarația frontiştilor la Marea Adunare din Deva a Frontului Plugarilor din 18 aprilie 1933: „Da! este o grupare revoluționară! Noi facem revoluții cu mintea noastră și fără sânge, căci trebuie să știți, fraților plugari, că sunt 2 feluri de revoluție, una ca cea din 1848 a lui A. Iancu, unde a curs sânge, și alta care se face fără sânge... Noi vom face o revoluție fără sânge, iar dacă nici așa nu vom ajunge la rezultat, atunci vom mai vedea noi ce este de făcut.,,

În mai și iunie 1936, au fost constituite ale Frontului plugarilor și în comunele arădene: Pecica, Ineu, Buteni, Prăjești și în colonia Saroș din orașul Arad. Măsurile represive ca: percheziții, bătăi etc., luate față de o serie de țărani frontişti – membri ai comitetelor județene, de plasă și comunale – nu au putut opri activitatea desfășurată de către Frontul plugarilor.

Din anul 1949 are loc o deplasare a activității Frontului plugarilor pe teren cultural – gospodăresc, unde interferează cu a altor organizații obștești sau organe de stat. Primul simptom al diminuării rolului frontului plugarilor în viața politică îl constituie încetarea apariției zilnice a organului său de presă – „Frontul plugarilor,,- care, începând din 5 mai 1950, devine hebdomadăr.

La începutul anului 1953 (7 februarie), Frontul plugarilor se autodizolvă.

În ședința din 15.11.1936 a Parlamentului, deputatul Aurel Neguș atrăgea atenția asupra următoarelor aspecte: „... noi care nu avem nici un fel de intenții agresive, care nu ne apărăm decât frontierele, nu ne putem da la o parte de la nici o jertfă, oricât de mare ar fi ea, pentru înzestrarea și instruirea armatei. În primul rând trebuie să întărim și fortificăm granițele de vest ale țării” (s. n.) – spunea oratorul, idee care pentru întâia oară a fost adusă în atenția parlamentului ca o problemă nouă de importanță deosebită.

Pentru realizarea sistemului de fortificații, organizarea și modernizarea sistemului de transporturi feroviare, rutiere și cel de transmisiuni pentru condiții de război, se cereau fonduri ce erau evaluate la aproape 50 miliarde lei. La acestea se mai adăugau nevoile de dotare a armatei cu armament și o tehnică de luptă modernă.

Era nevoie de a se căuta soluții pentru atragerea de bani. S-a ajuns la varianta formulării unui apel, la întreaga populație a țării, de a subscrie în mod benevol, la fondul pentru înzestrarea armatei, ori de fortificare a granițelor, diferite sume în raport cu puterea fiecăruia, fără condiția restituirii acestora donatorilor. Această cale a subscripțiilor benevole, pe liste individuale sau colective, a fost acceptată și la realizarea ei au aderat milioane de oameni în anul 1938, și îndeosebi în anul 1939.

Subscripția lansată a avut un ecou puternic. Ca urmare, în anul 1938, a început, pe frontiera de vest a țării, executarea unor ample lucrări de fortificații militare moderne, cu caracter defensiv, care au continuat cu toată intensitatea până în august 1940.

Documentele vremii au consemnat faptul că apelurile lansate pentru subscripții

la fondul de înzestrare a armatei și de fortificare a frontierei de vest a țării, au căpătat o adeziune largă în rândul populației din jurul Aradului.

Contribuția și adeziunea populației municipiului Arad, a fost concretizată în faptul că, numai până la data de 18 ianuarie 1940 (acțiunea a rămas în continuare deschisă), avea subscrisă suma de 58 milioane lei, municipiul situându-se pe locul al 4-lea între municipiile țării în ce privește valoarea subscripțiilor.

Locuitorii comunei Hodoș-Bodrog, odată cu subscripția sumei de 2.000 lei, însoțeau și angajamentul lor după care, „Vom da – arătau ei – când ni se va cere, piepturile și brațele noastre pentru apărarea granițelor noastre sfinte”.

Contribuția populației din mediul rural, țărani, funcționari, intelectuali, liber profesioniști, mici meseriași, comercianți și alții, la apărarea națională este oglindită, în rapoartele și dările de seamă ale organelor administrației locale cu referire la aceste acțiuni. Astfel pretura plasei Aradul Nou raporta în ianuarie 1940 o subscripție de la populație în sumă de 4.030.000 lei, din care 2.098.000 lei, nominalizată la 18 localități. ... din plasa Chișineu Criș, se raporta în același timp o subscripție de 3.418.671 lei, nominalizată pe 17 localități. ... Din plasa Hălmagiu o subscripție de 268.000 lei. ... Plasa Ineu-Târnova cu o subscripție în sumă de 994.441 lei, provenită din 16 localități. Plasa Șiria suma de 1.362.000 lei, donație dintr-un număr de 11 localități. Plasa Sebiș, suma de 1.269.000 lei, provenită din 24 localități. Plasa Pecica în luna mai 1940 raporta o subscripție totală de la populație în sumă de 7.338.000 lei, iar plasa Pesac, suma de 5.184.378 lei.

Cadrele didactice din județ au participat efectiv la acțiune, prin subscrierea salariului de la o zi până la o lună, figurând pe nenumeratele liste întocmite în acest scop pe localități ori pe unitățile de învățământ. Odată cu ele, au antrenat zeci de mii de cetățeni, precum și elevi din școli, care au devenit părtași la această acțiune. Așa, de exemplu, elevii Școlii primare de stat din Nădlac, la îndemnul învățătorului lor, au depus suma de 1.249 lei, provenită din micilor lor economii.

Județul Arad este pe locul al treilea, din țară, în ceea ce privește subscrierea de bonuri pentru înzestrarea armatei, în sumă de 150.000.000 lei.

Concentrările militare și dislocarea unor unități militare la frontieră, executarea fortificațiilor militare și a altor obiective au impus, așa cum subliniau rapoartele organelor de stat, noi sacrificii și eforturi pentru populație.

În aceasta s-au înscris rechizițiile de animale, atelaje și alte mijloace de transport, proprietatea cetățenilor, necesare armatei. În luna mai 1940, ele se concretizau în județul Arad, prin rechiziționarea a 13.567 cai în procent de peste 95% din cei rechiziționabili, 2.233 boi de tracțiune, 6.238 căruțe și alte mijloace.

Dictatul de la Viena a constituit evenimentul oficial prin care ni s-a impus acceptarea pătrunderii trupelor hitleriste în România, sub formula „garanțiilor militare”, cu toate urmările grave ce s-au desprins din această ocupație. Populația județului a trăit aceste evenimente. Ea și-a manifestat indignarea și împotrivirea față de sentința dictatului. A cerut arme și organizarea rezistenței armate contra dictatului și contra acelor care l-au plănuit.

Județul Arad avea în perioada interbelică o suprafață totală de 624.800 ha, din care terenul arabil ocupa 286.314 ha, sau 45,82%. Marea proprietate deținea o pondere

redușă, numai 2,22% din totalul întinderii arabile.

Din punct de vedere al structurii etnice, la recensământul din 29 decembrie 1930, din populația totală a județului, de 423.649 locuitori, românii erau în număr de 258.239, reprezentând 60,96%, ungurii 82.488, sau 19,47%, iar germanii 52.202, sau 12,32%.

Recensământul din 6 aprilie 1941 a înregistrat creșteri în rândul românilor, la 270.344, sau 63,15% și germanilor la 55.246, sau 13,0% și scăderi în rândul ungarilor, la 70.502, sau la 16,5%, ca urmare a plecării unora dintre aceștia din urmă în Transilvania de Nord, după intrarea ei în componența statului maghiar, prin Hotărârea de la Viena.

După 1944

În al doilea război mondial, o parte dintre etnicii germani și maghiari s-au stabilit în Germania, respectiv în Ungaria; după 23 august 1944 alții au plecat de bună voie ori luați cu forța de trupele inamice ce se retrăgeau. Între 24 august și 20 septembrie 1944, au părăsit satele județului un număr de 1.827 de șvabi. Cele mai mari proporții ale refugiului s-au produs în cursul lunii noiembrie, el încheindu-se practic în ianuarie 1945.

La 1 noiembrie 1944 în satele județului Arad se mai aflau doar 39.949 germani și 38.308 unguri. „Ulterior, organele jandarmeriei nu au mai putut ține o evidență clară a acestor două categorii de minoritari, din cauză că ele nu au cunoscut exact numărul persoanelor deportate în Rusia și pentru faptul că numai o parte dintre germanii dați dispăruți fugiseră peste graniță, restul ascunzându-se în diferite sate ori orașe din țară” – susține prof. Alexandru Roz.

La 14 august, dificultățile izvorâte din aplicarea reformei agrare în sud-vestul țării au fost dezbătute de prefectii și comandanții legiunilor de jandarmi din județele Arad, Timiș-Torontal, Caraș, Severin și Hunedoara. A fost propusă dislocarea germanilor din sate, ca soluție pentru asigurarea lucrărilor de expropriere și împrumietărire.

Prefectul județului Timiș-Torontal, dr. Valer Novacu, aprecia că cea mai importantă problemă ce își aștepta rezolvarea în județele Arad și Timiș-Torontal era aceea a șvabilor, considerați în majoritate expropriați, deoarece fuseseră membri ai Grupului Etnic German. Ei se opuneau însă reformei, împiedicând expropriere și colonizarea. Îi amenințau pe coloniști, refuzau să semene și să lucreze pământul. Prefectul sugera fie impunerea unei pedepse, fie internarea în lagăr a șvabilor, pe motiv de sabotaj.

Problema a fost discutată și în ședințele guvernului. S-a dat directiva ca germanii să fie internați în lagăre. „Se întorc elemente periculoase, hitleriste, fost SS, cam 15.000; pe ei îi internăm, după aceea ne vom ocupa de această problemă. Până atunci, sarcina noastră este ca nici un petec de pământ să nu rămână nelucrat. Germanii să lucreze pământul, apoi vom vedea cum vom rezolva problema”.

Dificultățile cu care s-a confruntat economia rurală în vara anului 1945, datorită aplicării reformei agrare, au temporizat realizarea planului guvernului de dislocare a sașilor și șvabilor. Comisia centrală de reformă agrară a luat în discuție în repetate rânduri problema exproprierii din ținuturile locuite de germani, dar a amânat mereu adoptarea unei decizii, pe motiv că ea trebuia soluționată din punct de vedere social

de guvern. A venit toamna și nerezolvarea ei a creat o altă problemă, a însămânțării. La 19 septembrie, directorul camerei agricole a județului Arad telegrafia ministrului agriculturii și domeniilor, arătând că în comunele cu populație germană exista pericolul de a nu fi însămânțate toate terenurile expropriate de la șvabi. Germanii refuzau să predea bunurile confiscate: pământuri, case, astfel că instanțele reformei întâmpinau dificultăți în privința împroprietăririi. Pe de altă parte, ei au declarat că nu vor însămânța pământul dacă nu primeau asigurări din partea autorităților că recolta le va aparține. Dacă nu se aprobă concentrarea populației germane în 2-3 comune, conform proiectului înaintat de Frontul Plugarilor din județ, – conchidea directorul camerei agricole – având în vedere timpul înaintat, propunem a se da dispoziții ca germanii să fie liberi să-și însămânțeze terenurile care n-au fost distribuite până acum celor îndreptățiți, asigurându-le recolta.

Petiția iobagilor pecicani la comisarul guvernamental Cesaro-crăiesc

La recensământul din 1752, în Pecica au fost recensate 159 de familii de iobagi și 16 familii de jeleri. La vremea respectivă, ea figura ca o singură localitate, cu o populație majoritar românească, la care se adăugau sârbii rămași. Se scindează un an mai târziu, în 1753, ca urmare a infuziei serioase de coloniști români și, mai ales, maghiari. De Pecica Română aparțineau pusta Szenttamás, iar de Pecica Maghiară, pustele Szentmiklós, Felsőgödös Alsógödös, Abony, Babos, Latorján și Czucza. În ambele localități, urbariul asigura preotului și cântărețului bisericesc câte un teren exceptat de dijmă, iar notarului două terenuri exceptate de dijmă.

În Pecica Maghiară au început să construiască prima biserică romano-catolică în 1757.

Din punct de vedere confesional „Vechea Pecică” era încă din 1728 centrul protopopiatului greco-oriental din zonă. În 1758 aici funcționau doi preoți greco-orientali

Pe proprietățile camerale, iobagii trăiau în condiții mai avantajoase decât pe moșiile private; aici defrișarea terenurilor în pârloagă nu a fost limitată. De această oportunitate au profitat și iobagii pecicani, care au dezvoltat în interesul lor un sistem de sălașe, ale căror urme sunt vizibile și astăzi în hotarele localității.

Reglementarea urbarială semnată în 1767 de Maria Tereza, a condus, în mare măsură, la transformarea țărănimii burgheze. Recensământul a fost realizat împreună cu tabelul urbarial, în 1771; i-a luat în evidență doar pe iobagi și jeleri. Nobilii fără pământ care trăiau la Pecica (deoarece localitatea a fost moșie camerală, nu avea pământuri nobiliare), nu au fost luați în evidență.

Date importante despre situația celor două comune, în 1787, furnizează contractul localității Pecica, încheiat cu Camera, conform căruia efectivul de animale a comunei era:

Efectivul de animale	Pecica Română	Pecica Maghiară
Boi în jug	324	164
Vaci	305	529

Vite de îngrășat	63	15
Cai de tracțiune	917	938
Oi	1191	880
Porci pentru reproducere	531	896

În 1793, locuitorii din Pecica adresează o petiție amplă curții imperiale, plângându-se împotriva abuzurilor militarilor încartiruiți în localitate, care au făcut viața pecicanilor un iad. De fapt, substratul îl constituie robota cu brațele și robota cu vitele, care au apăsas greu asupra țărănimii. Din plângere aflăm însă și alte elemente importante, amănunte semnificative referitoare la modul cum trăiau pecicanii la sfârșitul secolului XVIII, la compunerea păturilor sociale, la viața zilnică a oamenilor mărunți.

Un număr de 122 sesii din Pecica Ungurească, aflate în domeniul erarial, au fost acordate domnului Lovász – în 1753, solgabirăul Lovász Mihály, ulterior judecător de apel și consilier regal, în baza delegației camerei județului Heves, aduce la Pecica și pe pusele aparținătoare (Szindo, Kispereg, Szionda, etc) coloniști maghiari din comitatul Heves, dar în același timp duce și câteva familii de români – fără nici un impozit. După expirarea arenzii, aceste sesii au ajuns din nou în posesia erariului majestual. Pecicanii au solicitat scutire de impozit pentru cele 122 de sesii, însă în zadar. Mai mult, au solicitat ca aceste sesii să le fie lăsate gratis, și să li se restituie sumele plătite deja cu titlu de impozit, pentru că pământurile lor nu merită să fie încadrate la clasa I, doar clasa a II-a.

Terenurile rămase în folosința stăpânului de pământ (alodiul) erau lucrate de către iobagi prin robotă, fără nici o recompensă. În afara acesteia, însă, iobagul trebuia să lucreze gratuit la muncile de pe domeniul public, la construirea drumurilor, dar și în folosul armatei. Fânul pentru caii soldaților și hrana pentru militari cădeau tot în sarcina iobagilor. Istoricii au descoperit în documentele comisariatului guvernamental cesaro-crăiesc numeroase petiții îndreptate împotriva robotei pentru armată, trimise în perioada 1786-1788, de către iobagi. Potrivit Actelor Comisarului Guvernamental Cesaro-Crăiesc, numai în anul 1787, regimentul De Vince, din Transilvania, a fost aprovizionat cu 351 de căruțe cu alimente și ovăz.

Pecicanii s-au plâns, în martie 1793, că deși și-au pus casele la dispoziție pentru încartiruire, comitatul nu le-a acordat nici o retribuție. Oamenii au întocmit o listă nominală cu cei îndreptățiți să primească bani pentru cheltuielile pe care le-au avut cu cazarea și masa soldaților, cerând să fie despăgubiți.

Pecicanii nemulțumiți susțineau că, cu ocazia războiului turcesc, bucatele și fânul lor au fost luate cu forța, ceea ce i-a determinat să facă cheltuieli suplimentare cu aprovizionarea gospodăriilor lor, iar din cauza lipsei de fân au fost nevoiți să își sacrifice vitele de jug. „Marhele”, cum se numeau acestea la vremea respectivă, erau bunul cel mai de preț al iobagilor; cu ele își munceau sesiile, cu ele mergeau la robotă, cu ele ajungeau în târg. Iobagul fără vite de jug era lipit pământului și condamnat la sărăcie perpetuuă.

În timpul războiului, în Pecica s-a amenajat un spital militar. Localnicii au fost obligați să presteze diverse activități pentru acesta. În mai multe case au fost internați militari bolnavi, iar gazdelor li s-au promis plăți pentru cheltuielile de încartiruire. Odată războiul trecut, comitatul și-a uitat însă cuvântul, iar pecicanii au rămas cu

paguba. În urma unei consultări populare, ei au decis să se înfățișeze cu necazul lor la pretorul comitatului, solicitând despăgubiri și pentru cei care, din satul lor, au transportat pentru militari pâine cu căruța, la Arad, însă nu au fost plătiți. „Deputăția nobilă” a constatat că oamenii nu au fost într-adevăr recompensați, fiindcă nu au putut prezenta nici o chitanță care să le justifice cheltuielile: nici ce costuri au implicat încartuirile, nici despre numărul soldaților îngrijiți, nici despre numărul căruțelor folosite pentru transportul pâinii. Ca urmare, pecicanilor li s-a cerut un răboj amănunțit cu aceste detalii, pentru a se putea repara nedreptatea față de ei, mai ales că s-a constatat că, într-adevăr, multe dintre vitele de jug au pierit în timpul aprovizionării armatei.

Textul descoperit în Arhivele Statului relevă faptul că pentru muncile din jurul cazărmilor din Pecica, în fiecare zi localnicii au fost obligați să asigure 30 de lucrători și 10, 15 sau 20 căruțe. În schimbul fiecărei căruțe, comitatul a promis câte 4 groși, iar pentru fiecare om – câte doi groși. „Totuși, care n-a satisfăcut trei zile fără o jumătate de zi, n-au primit recompensă” – susțineau pecicanii. Pentru nevoile armatei au fost solicitați 50-60 de oameni, plus opt căruțe pentru transportul pâinii – „toate acestea fără recompensă”, fiindcă deputăția a considerat că nu se cuvine plată localnicilor, în condițiile în care nu au fost folosiți în fiecare zi.

Pecicanii nu s-au limitat însă doar la atât. Au profitat de prilej să se plângă comitatului în privința impozitului fixat pentru locuitori, sesii și case, pe care nu îl pot achita, căci din cauza ieftiniei bucatelor nu pot să le vândă. Gospodarii spuneau că sunt nevoiți să plătească simbrii de 10, 12, chiar de 15 groși, iar în aceste condiții cheltuielile lor depășesc valoarea recoltei, nerămânând bani nici pentru impozite, nici pentru dezvoltarea gospodăriilor.

Din petiția realizată de locuitorii orașului Pecica, reiese că înaintea războiului ei au arendat pusta erarială Pitvaros, pentru suma de 500 de florini pe an. Dar au pierdut-o, de aceea s-au văzut nevoiți să ia în arendă o pustă de la un armean, Bogdanovits. El le-a pretis 1800 florini, însă peste un an vitele de jug ale pecicanilor au fost izgonite de pe pustă, drept urmare au fost nevoiți să le vândă, suferind astfel pagube mari.

Robota se pare că a fost cea mai mare povară pentru iobagi. Muncind pământul nobilimii, omul nu mai avea timp să se ocupe de sesia sa. Ceea ce s-a întâmplat la Pecica, la sfârșitul secolului XVIII, a fost doar un episod din lanțul de tensiuni și neînțelegeri dintre nobili și iobagi, tensiuni care în secolul XIX aveau să genereze revolte sângeroase.

Registrele de stare civilă sunt ținute în limba maghiară, în baza ordinului din 1836.

Din recensământul din 1828 reiese că la Pecica s-au stabilit numeroși meșteșugari. Sunt înregistrați 82 de contribuabili (croitor, cizmar, blănar, dulgher, lăcătuș, fierar, tâmplar, croitor de sarică, tăbăcar, țesător, olar, măcelar, frânghier, frizer, tinichigiu, năsturar). Interesant de remarcat este că în comunitatea română nu erau tâmplari, rotari, curelari, năsturari, olari, dulgheri, lăcătuși, și farmaciști, iar în comunitatea maghiară nu erau hangii, confecționeri de teasc de ulei, măcelari, frânghieri, tăbăcari, frizeri, tinichigii. Meșteșugarii au început să se organizeze în bresle, începând cu anul 1816, pentru a se proteja. Breslele de la Pecica s-au reorganizat în anul 1873 în societăți industriale, iar la finele secolului au devenit corporații industriale.

Date despre structura confesională a populației pecicane în 1851 obținem din însemnările lui Fényes Elek:

	Populația totală	Romano- catolică	Ortodoxă	Reformată	Judaică
Pecica Maghiară	6 561	6 379	35	12	135
Pecica Română	6 681	43	6 578	-	40
Total	13 242	6 422	6 613	12	175

În 1883 a fost pusă în funcțiune, în cadrul Căilor de linii ferate unite Arad-Csanád, calea ferată Arad-Pecica, care a fost mai târziu prelungită înspre Bătănia.

În anul 1910, la Pecica Română 1891 de persoane, iar la Pecica Maghiară 2308 de persoane locuiau la sălașe.

Asociații și cercuri în Pecica începutului de secol XX

Potrivit anuarului ilustrat al publicației arădene Magyar Közlöny, în anul 1905, în Pecica Maghiară și în Pecica Română se derula o viață socială intensă. Din frecvența apariției unor persoane în comitetele de conducere ale celor mai importante asociații, putem deduce ușor care era, în perioada respectivă, protipendada comunei. Este posibil ca scrierea unora dintre numele de familie să nu corespundă cu forma în care urmașii persoanelor respective sunt înregistrați astăzi în registrele de stare civilă.

Pe lângă micii meseriași, la Pecica mai funcționau atât mori uscate cât și de apă.

Morile de apă erau montate pe plute, iar cele pe uscat – acolo, unde Mureșul era departe – au funcționat cu ajutorul unor mecanisme puse în mișcare de cai.

În Pecica (tratăată în ansamblul ei de autorii anuarului, deși la vremea respectivă aveam Pecica Maghiară și Pecica Română) funcționa judecătoria de ocol (királyi járásbiróság), oficiu de Carte Funciară, notariat, oficiu pentru administrarea pădurilor, reprezentanță a Coroanei Imperiale, direcție de finanțe publice, administrația căilor ferate, poștă, telegraf, telefon, birou parlamentar (al deputatului Herczeg Ferencz, scriitor, ales în unanimitate cu prilejul alegerilor generale din Pecica, la 13 septembrie 1906, când după balotajul cu independentul István Zlinszky, acesta din urmă s-a retras, permițându-i lui Herczeg, anterior deputat de Vrsec, să fie ales).

În 1872 se formează noul sistem de județe, plășile fiind reorganizate și în județul Arad.

Centrul plășii Pecica va fi Pecica Maghiară de care aparțineau opt localități, precum: Peregul Mic, Pecica Maghiară, Peregul German, Bodrogul Vechi, Pecica Română, Semlac, Iratoșu Mare, Variașu Mare.

Acum ambele Pecica funcționează ca și comune cu notariate. În Pecica Maghiară se înființează însă instituțiile tipice reședințelor de plasă, precum judecătoria de ocol, oficiul de carte funciară, separat în ambele Pecica, respectiv post de jandarmi la Pecica Română.

Judecătoria de ocol și-a început activitatea în 1875. Din 1895 există oficii de stat de stare civilă separate în ambele comune.

Din compararea datelor pe care le avem la dispoziție, rezultă că nici Pâncota, nici Ineu, nici Chișineu Criș, Sebiș, Lipova, Aradul Nou sau Nădlac nu au avut o viață socială atât de dezvoltată, de diversă, ca Pecica, la începutul secolului XX.

Pentru exemplificare, în vreme ce la Aradul Nou funcționau trei avocați, la Pecica erau șase: dr. Lazăr Ghebeleş, dr. Issekutz Marcell, dr. Lengyel János, Novák István, Pagubă L. Vazul, dr. Szöllösy Zsigmond. În 1915, Pecica are deja opt avocați: dr. Lazăr Ghebeleş, dr. Issekutz Marcell, Karácsonyi Sándor, dr. Aurel Novac, dr. Ștefan Novac, dr. Péter Olosz, dr. Tiberiu Roxin, dr. Szöllösy Zsigmond.

În cele două localități, litigiile erau dezbatute de magistratul comunal Botka János, ajutat de judecătorul local Sisa Orbán Balázs și de notarul Povázsay Soma, asistați de jurații Cseri Mátyás, Farsang Mihály, Kőteles Mihály și Nagy János.

Sunt consemnați, de asemenea, judecătorul de ocol dr. Bazala Béla și adjunctul său, Jakó Sándor. Procurorul de ocol era Virgil Pagubă (despre care se scrie că era candidat la intrarea în avocatură). Cartea Funciară era condusă de Szöcs Ernő. Grefieri: Cs. Nagy Bálint, Fodor Domokos, Papp Lászlo. (Zece ani mai târziu, în 1915, același anuar al ziarului maghiar din Arad consemnează schimbările produse la judecătoria de ocol din Pecica – președinte: Sommer Nándor; vicepreședinte: dr. Tompa Gyula; Șeful Cărții Funciare: Németh Dezső; Grefieri: Jurik Aladár, Balogh Sándor; executor judecătoresc: Ragályi Gábor; funcționar: Dascălu Elek).

Responsabilul cu încasarea taxelor locale era, la vremea respectivă, în 1905, fiul lui Bolyos Mátyás, iar de asistența socială se ocupa Fikker Károly. Impozitele către stat erau în competența lui Köles János, în vreme ce Marcel Covaci conducea postul de poliție. Medicul comunal a fost dr. Friedmann József. Executor judecătoresc: Bozsidár Dezső.

În comune funcționau următoarele asociații, comitete sau organizații:

Sucursala Casei de Economii Arad-Cenad, condusă de Mezey Andor. Casier-contabil era Komlóssy Sándor, asistat de Borsos Gyula. Molnár István avea calitatea de membru al comitetului de conducere.

Casa Pecicană de Economii, fondată în anul 1880, condusă de comitetul director format din Bürger Jakab, Dózsa Dezső, Elias Adolf, Harsányi István, Langfelder Mór. Din comisia de cenzori făceau parte Friedmann József, dr. Rosenfeld Károly, Szomorú István, Turszky Nándor. Comisia de arbitraj îi avea în componență pe Donáth András, Dojcsák Mihály, Kelemen István, Lejtner István, Scherer Konrád, Ștefan Tămășdan. Juristul Casei Pecicane de Economii a fost dr. Issekutz Marcell. În anul 1904, postul de secretar s-a vacantat, iar cel de casier era ocupat de Leitner Pál. Contabilul șef al instituției era Adolf Reiner, iar contabil Szende Arthúr.

Banca Populară Pecicană, care funcționa ca organizație cooperatistă, era prezidată de Kripp József. Directorii instituției au fost Ioan Ardelean (președinte al comitetului director), dr. Dumitru Barbu, Szomorú István, Ștefan Tămășdan, Remus Jurcan. Comisia de cenzori avea următoarea componență: Ioan Roxin (președinte), Leitner Pál, Mezey Andor. Casierul Băncii Populare Pecicane a fost Trăilă Trețean.

Asociația Casino era prezidată de Senk Ferenc, iar vicepreședinte a fost Terényi Sándor. Secretarul asociației era Szomorú István. Casier: Adler Gy. Lajos. Bibliotecar: Pulitzer Armand. Administrator: Kosch Gusztáv. Jurist: Ștefan Novac. Notar: Györffy Jenő. Membri aleși în comitetul de conducere: dr. Bazala Béla, Sever Boksan, Bolyos Mátyás jr., Elias Izidor, dr. Friedmann József, dr. Issekutz Marcell, dr. Jakó Sándor, Komlóssy Sándor, Kripp József, Leitner Pál, Mezey Andor, Florian

Momac, Turszky Nándor, dr. Villányi Izidor. Elias Simon și Ioan Roxin constituiau comisia de cenzori.

Cercul Civic (1896) era prezidat de Szathmáry Géza, secondat de vicepreședinții Gaál Pál jr. și Katona Mihály. Notarul cercului era Kölln József, casier Jurik István, iar bibliotecar Kocsik József. Administrator (ingrijitor): Zabos József. Cenzor: Mezey Andor. Juriști: dr. Issekutz Marcell.

Cercul de lectură „Függetlenség” îl avea ca președinți onorifici pe dr. Szalay Mihály și Kelemen István. Funcționa în Pecica Maghiară, în sediul Asociației Meșteșugarilor. Cercul era prezidat de Katona Antal, iar vicepreședinți erau Garlati János și Hajas Pál. Notari: Kiss Géza, Holzeisen József. Director: Katona Mihály. Administrator („gazdă”): Árkosy István. Casier: Kabát János. Bibliotecari: Hermann Vogel, Győri Márton. Cenzori: Iosif Ghiorghiovan, Tótok József.

Asociația Pompierilor Voluntari (1887) funcționa sub comanda dr. Issekutz Marcell, asistat de Povázsay Soma și Szomorú István. Secretarul pompierilor voluntari era Endreffy István, iar casier Dojcsák Mihály. Comandanți de unitate: Ekkel György, Prachthausér Péter. De aprovizionare și de eliberarea materialelor necesare stingerii incendiilor răspundeau Boczkó János și Harsányi Márton.

Asociația Meșteșugarilor îl avea ca președinte, în anul 1905, pe Garlati János, iar vicepreședinte Bürger Jakab. Casier: Árkosy István. Notar: Györfy Jenő. Comitetul de conducere era format din: Balog János, Dojcsák Mihály, Donáth András, Grobeldinger János, Harsányi Márton, Kiss János, Kiss Géza, Lipták Pál, Martinszky János, Polónyi István. Atribuții de secretari aveau Ekkel György, Hertik Sándor, Turszky Nándor.

Asociația Crucea Roșie era prezidată de Senk Ferenc și văduva Kopf Györgyné. Notarul asociației: Szomorú István. Membri ai comitetului director: soția lui Bolyos Mátyás jr., Alexandra Constantinovici, soția lui Ghiorghiovan Iosif, soția lui Holtzeisen József, soția lui Issekutz Marcell, soția lui Jakó Sándor, soția lui Kosch Gustav, soția lui Kripp József, soția lui Povázsay Soma, soția lui Senk Ferencz, soția lui Terczig Sándor, soția lui Turszky Nándor, Nicolae Barbură, Sever Boksán, Bolyos Mátyás senior și Bolyos Mátyás jr., dr. Issekutz Marcell, Gustav Kosch, Leitner Pál, Florian Momac, Mezey Andor, Povázsay Soma, dr. Villányi Izidor.

Asociația de Creditare și Ajutorare din Pecica Română, prezidată de Sava Tămășdan. Directori: Adler Gy. Lajos, Barbură Nicolae, Sava Bodroșan, Dragoș Miculae, Elias Adolf, Friedmann József, Iritz Manó, Efreim Moldovan, Ștefan Novac, Ștefan Roja. Comisia de cenzori: Fehér Manó (președinte), dr. Lazăr Ghebeleş, Iefta Tasla. Casier: Karácsonyi Emanuel.

Asociația de Creditare și Valorificare a Cerealelor, din Pecica Maghiară, era prezidată de Florian Momac. Director executiv: Fodor Jenő.

Sucursala Pecica a Asociației Naționale Maghiare pentru Comerț era condusă de Kosch Gustáv. Vicepreședinți: Langfelder Mór, Vazul Ciorogariu. Casier: Turszky Nándor. Notar: Rejner Dezső.

Sucursala Pecica a Orfelinatlui de Stat Arad era administrată de Senk Ferenc. Director medical: dr. Friedmann József.

Asociația Cântăreților era prezidată de Gralati János, iar calitatea de președinte onorific îi revenea lui Adler Lajos. Dirijor: Haller Imre. Notar: Szvidrán Antal.

Casier: Kovács István.

Asociația de Pompe Funebre era condusă de Povázsay Soma. Vicepreședinte: Konksek János. Casieri: Zabos József, ajutat de Nagy Sándor. Notar: Virágh Mihály. Medic: dr. Friedmann József.

Sucursala Pecica a Primei Asociații de Comerț cu Pluta din orașul Reghin avea, în localitate, un gater, moară cu aburi, fabrică de cărămidă și țiglă, și se ocupa și cu comerțul cu var. Directorul sucursalei era Kosch Gusztáv. Contabil șef și șef de birou: Pulitzer Armand. Casier: Preiszah János. Facturier: Kornis Armin. Magazioner: Müller Sámuel. Responsabilul gaterului: Seitz Lajos.

Confesiunea izraeliților pecicani era prezidată de Elias Adolf, secondat de dr. Fehér Manó.

Asociația caritabilă a femeilor izraelite din Pecica era prezidată de soția lui Elias Adolf, iar secretarul asociației a fost Kellner Vilmos.

Moara din Pecica era în coproprietatea lui Filip Schreiber și a moștenitorilor săi, și a lui Éliás Izidor. Afacerea era administrată de Elhinger Mór.

Prima moară cu aburi din Alföld, era în proprietate fraților Neuman, de la Arad. Afacerea de la Pecica era administrată de Dózsa Dezső.

Prima moară de vamă, din Pecica Română, era proprietatea lui Éliás Salamon și Scherer Konrad. Afacerea era condusă de Fülöp József.

Atelierul pentru arderea cărămidelor era în proprietate lui Dojcsák Mihály și a asociatului său.

Baza pentru arderea cărămidelor și fabricarea țiglei era proprietate lui Koncz József.

Dirrecția Silvică Pecicană era condusă de pădurarul șef Terényi Sándor. Notar: Pataki Mihály.

La Pecica Maghiară funcționa **Asociația de Lecturi**. În 1911 a luat ființă și Asociația de într-ajutorare.

În anul 1905 era în curs de formare și **Asociația Tinerilor Pecicani**. În cele două localități funcționa, de asemenea, **Cercul Agricultorilor**. Interesant de remarcat este însă dispariția **Cercului Bicicliștilor Pecicani**, care în anuarle din 1900 încă este consemnat, dar în 1905 nu se mai regăsește. Președintele acestuia era Titus Vuculescu, vicepreședinte dr. József Fridman. Secretar: Endreffy Lajos. Casier: Holzeisen József. Cenzor: Mikola Zoltán. Organizarea excursiilor și a marșurilor velo revenea lui Endreffy István, Dózsa Dezső și Goldschmidt Mihály. Cercul îi avea în comitetul director, în anul 1900, pe: Harsányi Márton, Donáth András, Pollák Géza, Blaschka Arnold, Urbuy Gyula, Andrisz Antal, Senk Ferenc și Bolyos Mátyás jr. Era considerat una dintre cele mai importante mișcări cetățenești la vremea respectivă, la nivelul întregii regiuni arădene.

Sursele îl consemnează și pe poștașul de atunci al celor două comune: Mikola Zoltán.

În anul 1872, 1905 și 1915 de circumscripția electorală Pecica aparțineau Curtici, Macea, Iratoș, Variașul Mare, Variașul Mic, Micălaca, Glogovăț (Vladimirescu), Pecica Maghiară, Pecica Română, Bodrogu Vechi, Grădiște, Semlac, Peregul Mare (German) și Peregul Mic. În 1915, izvoarele menționează victoria electorală zdrobitoare obținută de deputatul Herczeg Ferencz împotriva localnicului Momac

Dumitru, pe care l-a surclasat cu 1403 voturi contra 542.

Notarii Pecicăi Române, în 1915, erau Florian Momac și Barbură Miculae, iar notar în Pecica Maghiară era Bolyos Mátyás, singur, având în vedere că al doilea post era neocupat (fiind, practic, singurul post vacant în întregul Arad, la acea dată).

La Pecica Maghiară, în 1930, s-a format o grupă de teatru și o formație de dans compusă din tineri intelectuali, industriași, comercianți și agricultori, a căror activitate s-a desfășurat timp de 52 de ani, până în 1982.

Geambașii pecicani și atmosfera târgului

Printre târgurile cele mai importante ale Aradului sunt amintite, în Albumul-Calendar din anul 1911 al cotidianului maghiar Aradi Híradó, și cele din Pecica. În Pecica Maghiară, zilele de târg cele mai importante (denumite „târguri naționale”) erau cele de sâmbătă, duminică și luni care precedau datele de 9 mai și 14 septembrie, iar în Pecica Română erau de referință târgurile organizate în zilele de sâmbătă, duminică și luni care precedau datele de 2 februarie și 24 iulie.

Târgul din Pecica era foarte căutat de către locuitori din toată regiunea, veneau aici mulți samsari și din Ungaria având în vedere oferta mare și competitivă ca preț și calitate, de cabaline. Imaginea târgului de început de secol XX e un tablou pitoresc: copii gălăgioși, țate care îmbie cu voce tare clienții nehotărâți, bărbați adunați în jurul corturilor unde sfârâiau pe grătare cârnați condimentați și slănină. Un loc aparte îl aveau tarabele cu dulciuri, mai ales turte cu miere, obiceiul vremii spunând că nu se cade să te întorci din târg fără o mică atenție pentru cei de acasă. Piața era un amalgam de miros, strigăte și culoare. Tot târgul oferea prilejul înnoirii garderobei cu materiale mai ieftine, mai scumpe, din care apoi gospodinele își croiau singure portul zilnic sau cel de sărbătoare.

Începutul secolului XX marchează diversificarea ofertei prin apariția tarabelor cu tipărituri: vederi, invitații diverse, caiete cu nuvele sau piese de teatru și monograful Somogyi spune că „se răspândesc printre populație și revistele cu caracter pornograf”. Un loc aparte îl avea standul pălăriilor și al sumanelor.

Hét, hét, hét, minden darab hét,

Válogatva máma hét,

Hét, az ára, licítálva,

Hétért lesz ma elpredálva,

Hét, hét, hét, minden darab hét.

(Șapte, șapte, șapte, oricare bucată șapte,/ și dacă alegeți șapte,/ costă șapte, licitate,/ le dăm azi chilipir pe șapte,/ șapte, șapte, șapte, fiecare bucată șapte).

*

Lipi lipi lap,

Levelező lap.

Csak két krajcár

Máma egy darab.

(Lipi lipi lap,/ carte poștală./ Numai doi creștari/ astăzi o bucată).

*

Lipi lipi lap,

Levelező lap.

Kettő a fényes

Három a matt.

(Lipi lipi lap,/ carte poștală./ Doi creițari lucioasele, trei creițari matele).

Acestea erau poezioarele cu care comercianții încercau să atragă la ei clientela. Reclama era răspândită încă de atunci, tarabele fiind care mai de care mai colorate, fiecare pietar căutând să iasă în evidență.

La Pecica, un loc aparte îl ocupa zona geambașilor. Fără exagerare, sute de cai erau tranzacționați în zilele cele mai bune ale târgului. Piața de vite și de cai se prezenta mult mai liniștită decât cea de produse. Aici numai câte o vioară sau zgomotul aldămașului spărgeau liniștea. Aspectul târgului s-a conservat după modelul vechi: negocierea, înțelegerea prin bătutul palmei persistau și atunci și au rămas neschimbate până azi. Geambașii pecicani excelau în mascarea defectelor cailor pe care îi ofereau spre vânzare; erau recunoscuți ca foarte buni comercianți, cu o puzderie de trucuri și replici mereu la îndemână. Interesant era și argoul vânzătorilor și al cumpărătorilor, împrumutat din vocabularul vechi al cavaleriei. Calul era purtat în trap, clientul observând „iepurele” sau „stârvul de căprioară” – ceea ce însemna că animalul avea picioarele din spate încârnite. Dacă picioarele se încârneau spre exterior era un cal „franțuz”, dacă se arcuiau spre interior era „sfarmă-piatră”. Dacă un cal suferea de afecțiune mentală se spunea că are „rădăcină proastă”. Testul era elementar: cumpărătorul își vâra degetul în urechea calului. Dacă animalul suporta era considerat bolnav, dacă nu suporta era sănătos. Clienții căutau să vadă dacă nu cumva are „copite de măgar” (copita e la fel de înaltă în spate ca în față). Calul era considerat bolnav de gută dacă, oprit brusc din trap nu își putea stăpâni picioarele din spate. În schimb, un animal cu gâtul încovoiat era foarte apreciat și căutat, zicându-se despre el că „se roagă”, „e bun creștin”, „umbă mult pe jos”.

Geambașii căutau diferite metode să ascundă vârsta, afecțiunile cailor. Calul șchiop de un picior era lovit și la alt picior să șchiopăteze și acolo și să lase astfel impresia de mers simetric. I se găureau dinții să pară mai tânăr, i se scoteau măselele de lapte și se cresta locul lor cu cuțitul, să pară mai bătrân. Suspiniul cailor era tratat cu lut galben amestecat cu oțet pe care calul trebuia să-l înghită, ori stăpânul usca testiculele de câine, le sfărâma și le administra animalului, pentru că s-a observat că aceste leacuri estompează pentru scurt timp simptomele bolii. Dacă era vorba de un cal gădilos sau cu alte defecte de genul acesta, înainte de târg era „tratat” cu pălincă, să amorțească. Era considerat un defect al calului dacă avea coada într-o parte; în asemenea situații, peste noapte i se împletea coada și se prindea puternic în direcția opusă ca a doua zi dimineața să stea dreaptă. Dacă copita calului era crăpată geambașii umpleau crăpătura cu ceară cănită, încât nu era sesizabilă nici de către cei mai fini cunoscători.

Dacă geambașul conducea un cal care șchiopătează se spunea că animalul „merge cu bicicleta”. O expresie răspândită la vremea respectivă era: „calul roade parul”. Însemna că animalul obișnuia să ridice între dinți o bucată de lemn sau un alt obiect și să respire pe gură. Se spunea că e simptom al unei afecțiuni pulmonare.

Calului cu picioare lungi i se spunea „culegător de vișine”. Dacă un cal își ridica în trap prea mult picioarele din spate se spunea că e „cocoș”. Dacă își trăgea neelegant picioarele din spate se zicea că „umbă în ciubăr”. Dacă, prins în ham, ridica prea mult

capul se zicea că „ar căuta în stele”. Calul cu gâtul lat era considerat „taurin”.

Stare civilă, știința de carte, sănătate în 1930

O statistică interesantă și inedită, româno-franceză, din 1930, ne pune la dispoziție date extrem de detaliate, referitoare la structura populației statornice și flotante pecicane.

Iată datele semnificative:

Indicator	Pecica		Indicator	Pecica	
	Română	Rovine		Română	Rovine
Locuitori total	8625	6976	Surdo-muți	6	9
Femei	4376	3536	Ologi	7	7
Bărbați	4249	3440	Bărbați flotanti	118	27
Necăsătoriți	1937	1509	Femei flotante	66	24
Căsătoriți	2088	1735	Știutori de carte	2810	2640
Văduvi	182	164	Știutoare de carte	2350	2439
Divorțați	32	24	Instrucție extrașcolară b.	16	13
Nedeclarați	10	8	Instrucție extrașcolară f.	15	10
Necăsătorite	1641	1307	Școală primară b.	2546	2437
Căsătorite	2117	1723	Școală primară f.	2186	2284
Văduve	587	451	Școală secundară b.	125	125
Divorțate	20	44	Școală secundară f.	123	129
Nedeclerate	11	11	Școală profesională b.	92	43
Băieți 0-6 ani	536	388	Școală profesională f.	24	13
Băieți 7-12 ani	407	312	Instrucție universitară b.	23	19
Băieți 13-19 ani	517	483	Instrucție universitară f.	2	2
Bărbați 20-64 ani	2472	1943	Alte școli superioare b.	8	3
Bărbați peste 65 ani	308	312	Alte școli superioare f.	-	1
Nedeclarați	9	2	Analfabeteți 7-12 ani b.	60	46
Fete 0-6 ani	538	434	Analfabeteți 7-12 ani f.	63	51
Fete 7-12 ani	370	331	Analfabeteți 13-19 ani b.	101	29
Fete 13-19 ani	568	437	Analfabeteți 13-19 ani f.	118	35
Femei 20-64 ani	2587	2035	Analfabeteți 20-64 ani b.	549	184
Femei peste 65 ani	303	298	Analfabeteți 20-64 ani f.	1043	383
Nedeclerate	10	1	Analfabeteți peste 65 ani	183	151
Gospodării	2554	2117	Analfabete peste 65 ani	255	193
Gospodării colective	4	-	Vârsta nedeclarată b.	1	-
Orbi	3	10	Vârsta nedeclarată f.	2	-
			Știință de carte nedeclar.	16	3

Întoarcerea morților vii

Uniunea Europeană a finanțat, în anul 2004, un studiu al cercetătorilor români și maghiari, referitor la obiceiurile și tradițiile populare, interferențele culturale transfrontaliere. Studiul a fost elaborat de istorici și etnografi de la Complexul Muzeal Arad și Muzeul Munkácsy Mihály, din Békéscsaba (Ungaria).

Lucrarea face paralele interesante între influențele etniilor vecine și aspecte din

viața cotidiană a locuitorilor comunelor și satelor de lângă frontieră; e interesant de remarcat cum cutumele lor se împletesc, superstițiile coincid, ritualul existenței e, practic, același. Cercetarea a cuprins nouă localități: șase în România, trei în Ungaria. Printre ele, și Pecica, aleasă pentru că este, de aproape 300 de ani, un conglomerat de etnii: maghiari, români, slovaci, sârbi, germani și rromi. Cercetarea s-a desfășurat pe parcursul a șapte zile, și a relevat faptul că istoria localităților învecinate (Pecica, Peregul Mare, de exemplu), prezintă, din 1715, o evoluție similară. Aceasta se datorează probabil și coloniștilor maghiari, germani, sârbi, care s-au așezat în această zonă aducând cu ei bagajul de obiceiuri populare, limba maternă, cultura specifică; deși localitățile pe care le-au colonizat difereau ca denumire, cutumele oamenilor veniți din aceleași zone geografice erau la fel.

Interesant de observat sunt similitudinile dintre obiceiurile de înmormântare în localitățile transfrontaliere. Cultura morților ocupă un loc important în viața socială a tuturor etniilor, iar asemănările sunt uluitoare. Deși diferă, poate, în privința denumirii lor, practicile sunt aproape identice, atenția cu care sunt tratate superstițiile și respectate obiceiurile vechi duc cu gândul la rădăcina comună pe care populația aceasta dispersată o are.

Nu vom zăbovi asupra altor aspecte, dezbătute pe larg de alți colegi în cadrul acestei lucrări, dar vom prezenta modul în care teama de moarte a modelat raportarea pecicanilor la fenomenul inevitabil al decesului. Credințele legate de moarte sunt foarte bogate. Oamenii se temeau mai degrabă de ceea ce urma după moarte, decât de evenimentul propriu-zis al decesului. Există o adevărată fobie legată de eventuala întoarcere, bântuire, a sufletelor celor trecuți în neființă, de așa-ziișii strigoi.

Aceștia preocupă intens imaginația populației, indiferent de etnie. Toți se tem de revenirea din morți a membrilor familiei, a dușmanilor, a vecinilor. De aceea, decesul persoanei era urmat de îndeplinirea unui ritual care să asigure drumul său fără întoarcere spre cele veșnice.

Se credea că unor oameni le este predestinat încă din naștere să devină strigoi; există chiar o distincție între strigoiul viu (care este un om posedat) și strigoiul mort (cel ce se întoarce după moarte ca să bântuiască). Ca să se apere de aceste arătări, pecicanii recurgeau la diferite gesturi în noaptea de Sfântul Gheorghe; puneau la uși (la grajdul vitelor și la ușa casei) usturoi și urzici, ca mirosul acestora și țepii urzicilor să țină departe spiritele rele (Ecaterina Teretean).

În 1931, Dicționarul Ilustrat al lui Aurel Candrea, oferă chiar o definiție a strigoiului, pe care îl identifică fiind om care „vine pe lume cu o tichie sau căiță pe cap și cu șira spinării prelungită în formă de coadă, nu prea lungă, acoperită cu păr; toată ziua își văd de treburile lor, ca ceilalți oameni, dar noaptea îndată ce au adormit, le iese sufletul care se duce să se întâlnească cu alți strigoi, iar trupul rămâne ca mort în pat; (...) sunt de o răutate neînchipuită,ucid copiii și le sug sângele, strică căsătoriile, sărăcesc oamenii, iau mana de la vaci și de la semănături”.

Studiul Complexului Muzeal Arad tratează și acest subiect, pe larg, cu referire la Pecica. Este citată Aurelia Moholea, care în anii 1990 a relatat o experiență referitoare la „mătușa lui Jeni, lu Cruceanu”, o femeie care avea ... codiță, și se spunea despre ea că își poate schimba noaptea înfățișarea și umblă prin locuri neștiute: pecicanii susțineau că, de luni noaptea până marți dimineața la ora trei, femeia „avea drumuri

și pleca”, și avea capacitatea să se transforme când în câine, când în vițel sau câine. Pecicanii s-au convins „fără dubiu” că femeia era strigoi, când a decedat și, la spălare, i s-a descoperit codița. Aurelia Moholea, care a îmbăiat cadavrul, relatează că a cerut un cui, pe care l-a ars deasupra lumânării și cu care a înțepat strigoiul, să îi scape sufletul de suferință.

Însă „mătușa lui Jeni” nu era cunoscută ca singurul strigoi cu notorietate din Pecica Română. O femeie din Cocota, de etnie rrom, se transforma și ea, potrivit Aureliei Moholea, în diferite animale, în unele nopți. În volumul „Șapte eseuri despre strigoi”, la pagina 243, Otilia Hedeșan relatează chiar o discuție între țiganca transformată noaptea în vițel, și un localnic care a poncit juninca peste picioare, fiindcă îi stătea în cale.

– „N-ai putut să te alini, zâce? Acuma-i bine că mă vezi șchioapă?”

Da el s-o spăriet și-o zâs:

– Cum, dumneata ai fost?

- Da, zâce, bine-ai știut că mi-s io, di ce m-ai lovit? Că, zâce dacă nu erai cunoscut, vai dă tine era! Numa, zâce m-ai fost prea cunoscut”.

Alt strigoi cunoscut în Pecica era Sabin, soțul Savetei („fata lui Tutali, din Cocota). Despre un alt strigoi se relatează că a revenit acasă timp de un an după moarte, să își vadă ce doi copii.

Ca despre cel mai celebru strigoi din localitate se scrie în tratatul muzeului arădean, din anul 2004, despre Vasile Gladiș, care s-a spânzurat în anul 1992. Vecinii (Letiția Barbu) spun că revenea în fiecare noapte acasă, vreme de șase săptămâni. Ideea revenirii sale teroriza și vecinii, și familia bărbatului. Oamenii credeau că strigoiul venea în fiecare noapte și își hrănea animalele din gospodărie, cu fân de trifoi; familia găsea dimineța fân presărat prin curte, iar animalele refuzau să mai mănânce în timpul zilei, doar se adăpau și dormeau. O vecină relatează că soția și copiii lui Gladiș îl vedeau pe acesta din cameră, însoțit de doi pitici; împreună, aceștia făceau un zgomot mare, loveau în gard, băteau în fier. În afara familiei – care susținea că apărea câteodată pe bicicletă, așa cum umbla în timpul vieții – nu era însă văzut de nimeni altcineva.

Și la 12 ani de la moartea lui Gladiș, evenimentele legate de acesta sunt încă vii în memoria unor localnici. Pecicana Persida Ponta susține că Gladiș a venit acasă ani de zile, fiindcă nu avea odihnă, pentru că s-a spânzurat.

În Pecica, pentru a nu se întoarce, mortul era înfierat, adică înțepat după ureche cu ace. Acest obicei s-a păstrat până azi; tocul ușilor și al geamurilor e frecat cu usturoi, oglinzile sunt acoperite cu ștergare și ușa trebuie închisă după ce mortul e scos cu sicriul din casă, să nu mai poată reveni.

Draghina, soția lui Vasile Gladiș, este sfătuită de Aurelia Moholea, femeia care era chemată să spele morții, să protejeze casa prin metode străbune: să întoarcă mătura cu spicele în sus și să tămâieze. Dar nici asta, nici postul de trei zile al întregii familii, nici feștania, nici cuminicarea nu au dat rezultate. De aceea, Draghina, învățată de bătrânele Pecicăi, s-a dus la cimitir să ia pământ într-un ciorap, învelindu-l apoi într-o cămașă a soțului, împreună cu o piatră, și aruncându-le în Mureș.

Bibliografie:

Arhivele Prefecturii Județului Arad.

Vasile Artimia, Elena Moisuc, O descriere inedită a teritoriului și oamenilor din fostul comitat Arad la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Mircea Barbu, În legătură cu catarama tip Sucidava, descoperită la Pecica-județul Arad, In: Ziridava, 1996, 19-20, p.91-92.

Andrei Caciora - „Realități istorice din vestul și nord-vestul Transilvaniei. Studii și documente” (Editura „Vasile Goldiș” University Press 2006), volum prilejuit de împlinirea a 55 de ani de la înființarea Direcției Județene Arad a Arhivelor Naționale.

Aurel Candrea - Dicționar Ilustrat (1931)

Vasile T. Ciubăncan, Apărarea frontierei de vest a României împotriva agresiunii fasciste, deziderat național-patriotic al populației județului Arad.

Complexul Muzeal Arad - „Obiceiurile și tradițiile populare. Interferențele culturale transfrontaliere”, 2004, editat cu sprijinul Uniunii Europene.

Șt. Marinescu, Colonizările din a doua jumătate a secolului al XIX-lea pe teritoriul fostului comitat Arad.

Otto Greffner, Acțiuni cu caracter național și social, în anul 1918, în județul Arad.

Otto Greffner, Mișcări cu caracter social-agrar în fostul comitat Arad la sfârșitul secolului XIX.

Otto Greffner, Mișcări țărănești în fostul județ Arad, în anul 1920,

Eugen Glück, Contribuții cu privire la istoria medicală medievală a Aradului.

Eugen Glück, Realitățile societății românești din zona Aradului la mijlocul secolului al XIII-lea, oglindite în „Carmen Miserabile,, a lui Rogerius.

Eugen Glück, Vechi manuscrise provenite din părțile Aradului și Bihorului.

Otilia Hedeșan - „Șapte eseuri despre strigoi” (Editura Meridian, Timișoara)

Aradi Hírmondó – Anuarul cotidianului Aradi Hirmondó, 1896-1911, fond Biblioteca A.D. Xenopol Arad

Kovács Géza, Date cu privire la transportul sării pe Mureș în secolele X-XIII.

Kovács Géza, Țărănimea arădeană în perioada reglementării urbariale din 1771-1786.

Aradi Magyar Közlöny, 1905 – Anuarul cotidianului Magyar Közlöny, din Arad, fond Biblioteca A.D. Xenopol Arad

Șt. Marinescu: Colonizările din a doua jumătate a secolului al XIX-lea pe teritoriul fostului comitat Arad

Márki Sándor, Lakatos Ottó, Somogyi Gyula, Arad szabad királyi város és Arad vármegye községeinek leírása. - Descrierea orașului regal liber și al comunelor comitatului Arad

Observator arădean – mai, 2006, cotidian de informație și atitudine din municipiul Arad

Veronica Picioruș, Contribuția la cunoașterea activității organizației democratice țărănești „Frontul plugarilor,, în județul Arad.

Alexandru Roz, Aradul în timpul primului război mondial.

Institutul Național de Statistică - Recensământul populației, din 1930

Dumitru Șandru, Aplicarea reformei agrare din 1945 în județul Arad.

Revista „Ziridava” (Editată de Complexul Muzeal Arad), nr. I – XXI

Petre Uglis – Monografia comunei Pecica

Sălășenii se fotografiază...

Coș de pâine pecican

